

Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

122238

Toplum Yaşamını Etkileyen Doğal Yıkım Olayları

Nihat DOĞAN

122238

Danışman
Prof.Dr.Cevat GERAY

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Mersin
Ocak,2002

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne.

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK

LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Cevat GERAY
(DANIŞMAN)

Üye

Prof. Dr. Tayfur ÖZŞEN

Üye

Prof. Dr. Selim İNAN

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını
Onaylıyorum.

21/01/2002

Yrd. Doç. Mustafa AKSAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tarihsel süreç ve doğanın gelişimi içinde ortaya çıkan doğal kaynaklı olaylar, toplumların yaşam düzenlerini bozmuştur. İnsanlar doğanın bu yapısal gücü karşısında çeşitli çözüm önerileri ortaya koysalar da bu çözümler yıkım olayları karşısında doğanın etkinliğini engelleyememiştir.

Doğanın yapısal gelişim süreci içinde meydana gelen ve toplum yaşamını etkileyen yıkım olayları, kurumsal yapılanmada gelişmeler sağlamıştır. Meydana gelen olaylar karşısında, bu olayların meydana geliş nedenleri, önlem alma, kurtarma ve tekrar toplum düzeni kurma uğraşısı önemli bir boyut oluşturmaktadır.

Doğal yıkım olaylarına karşı önlemler alma ve yasal düzenlemeler bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Çalışmam sürecinde benden desteklerini esirgemeyen Danışman hocam Prof.Dr.Cevat GERAY'a ve ayrıca Prof.Dr.Tayfur ÖZŞEN'e, Prof.Dr.Selim İNAN'a Doç.Dr.Atilla GÖKTÜRK'e, Hayriye ŞENGÜN'e, Oktay ERGÜNAY'a ve burada ismini yazamadığım; bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen, yardımcı olan ve bana sabır gösteren tüm dostlarıma teşekkür ederim.

	<u>Sayfa No</u>
Önsöz	i
İçindekiler	ii
Çizelge Listesi	V
Harita Listesi	Vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: KÖKENLERİNE GÖRE YIKIM OLAYLARI	6
I.1. Doğal Yıkım Olayları	7
I.1.1. Deprem	8
I.1.2. Su Baskınları	19
I.1.3. Yer Kayması	22
I.1.4. Çığ Düşmesi	26
I.1.5. Kaya Düşmesi	28
I.2. Doğal Olmayan Kıranlar	29
II. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ	30
II.1. Afet Yönetiminin Örgütlenmesinde Dünya'dan Örnekler	30
II.1.1. Japonya Afet Yönetimi ve Kobe Deneyimi	30
II.1.2. Kanada Afet Yönetimi	35
II.1.3. A.B.D. Afet Yönetimi	40
II.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Yıkım Mevzuatı	41
II.2.1. 1944 Öncesi	42
II.2.2. 1944 – 1958 Arası	45
II.2.3. 1958 – 1990 Arası	48

II.2.4. 1990 Yılı Sonrasında Yayınlanan Mevzuat.....	49
II.2.5. Mevzuatın Genel Değerlendirmesi.....	55
II.3. Türkiye` de Afet Yönetiminin Örgütlenmesi.....	56
II.3.1. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi.....	57
II.3.1.a. Bölgesel Kriz Yönetimi.....	60
II.3.1.b. İl ve İlçe Kriz Yönetim Merkezi.....	63
II.3.2. Doğal Afetler Koordinasyon Kurulu.....	69
II.3.3. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu.....	70
II.3.4. Olağan Üstü Hal Koordinasyon Kurulu.....	71
II.3.5. Ulusal Deprem Konseyi.....	72
II.3.6. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.....	72
II.3.7. Afet Bölge Koordinatörlüğü.....	75
II.3.8. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü.....	75
II.3.9. İl ve İlçe Kurtarma Yardım Komiteleri.....	77
II.3.10. Diğer Kuruluşlar.....	81
II.3.10.a Türkiye Kızılay Derneği	81
II.3.10.b. Devlet Su İşleri	82
II.3.10.c. Afetler Fonu	83
III. BÖLÜM: YIKIM OLAYLARINA KARŞI YAPILACAK ÇALIŞMALAR	86
III.1 Yıkım (Afet) Öncesi Çalışmalar	87
III.1.1. Yıkım Olayları Karşısında Kent Yönetimi.....	88
III.1.2. Yapı Denetimi.....	89

III.1.2.a. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Getirdikleri	92
III.1.2.b. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin İşleyişi.....	96
III.1.2.c. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Görülen Sorunların Eleştirisi	100
III.1.2.d. 4708 Sayılı Yapı Denetim Yasası	104
III.1.3. Zorunlu Deprem Sigortası	111
III.1.4. Önceden Haber Alma ve Uyarı Ağı	115
III.2. Yıkım Sırasında Yapılacak İlk Yardım ve Kurtarma Çalışmaları..	117
III.3. Yıkım Sonrası Yeniden Yapılanma Çalışmaları.....	120
III.3.1. Yıkım Sonrası İyileştirme Çalışmaları	123
III.3.2. Yıkım Sonrası Yeniden İnşa Çalışmaları.....	124
SONUÇ	126
ÖZET	129
SUMMARY	130
KAYNAKÇA	131

ÇİZELGELERSayfa No

ÇİZELGE 1 : Türkiye' de Hasar Yapan Depremler	9
ÇİZELGE 2 : Deprem Bölgelerine Göre Türkiye'nin Yüzölçümü ve Nüfus Dağılımı	14
ÇİZELGE 3 : Endüstriyel Kuruluşlar ile Barajların Deprem Bölgelerine Göre Dağılımı	17

HARİTALAR

Sayfa No

HARİTA 1 : Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası..... 16

GİRİŞ

İnsanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan etkinliklerini durdurarak ya da kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik ya da insan kökenli olaylara afet denilmektedir (Ergünay, 2000:2). Doğanın kendi yapısal özelliklerinden kaynaklanan ya da yapay nedenler sonucu oluşan; büyük ölçeklerde hasarlar doğuran; can, mal kayıplarını, yaralanmaları meydana getiren olay ya da olayların tümü, toplum yaşamının bozulmasına, duraksamasına ya da bir daha düzeltilemeyecek aksamalara neden olur. Meydana gelen yıkım olayları karşısında toplumsal duyarlılık kaçınılmazdır. Yukarıda yapılan tanım doğrultusunda toplumun genel yaşamını etkileyecek, bozacak, aksatacak ölçekteki deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, endüstriyel kazalar, çevre kirlenmeleri ve benzeri yıkım olaylarının tümü afet kapsamı içinde yer alır. Yıkımın neden olduğu olayların etkileri toplum üzerinde iki biçimde görülür. Bunlardan birincisi doğrudan etkileşim, ikincisi dolaylı etkiler biçiminde meydana gelmektedir. Yıkım sonucu toplumda meydana gelen can ve mal kayıpları ile olağan yaşam akışındaki ani bozulmalar, doğrudan etkileri; yıkım sonrasındaki salgın hastalıklar, milli gelirin azalmasına neden olabilecek üretim azalması, enflasyon ve gelir dağılımında dengesizliğin ortaya çıkması ise dolaylı etkileri oluşturur. Toplum yaşamında oluşumu beklenmeyen doğal afetler, insan üzerinde şok etkisi yaratarak gerek sosyal yapının, gerekse ekonomik yapının büyük ölçüde bozulmasına neden olur. Etkilenen bölgede yeniden yerleşme olanakları bazı durumlarda ortadan kalkabilir. Yaşanamayacak büyüklükte bozulmaya yol açan yıkım olayları göçlere neden olur. Yıkımdan etkilenen yerleşim alanlarında alt yapı bir kesimiyle ya da tümüyle

kullanılmaz duruma gelebilir. Bulaşıcı ve salgın hastalıklar ortaya çıkabilir. Bu alana yönelik olarak planlanan yatırımların yaşama geçirilmesi gecikir, bölgede hatta ülkede ekonomik gerileme görülebilir.

Toplum düzenini bozan, insan yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yaratan yıkım olaylarını önceden kestirmek olanaklı değildir. Bu nedenle, bu olaylara karşı kestirimler yapıp önlemler alınamaması, olası yıkımlara karşı hazırlıklı olunması gereklidir. Bu bağlamda olası yıkım olaylarına karşı can ve mal kaybını önlemek ya da azaltabilmek için yıkım olaylarına karşı etkileri üç boyutta değerlendirebiliriz:

- a) Olası yıkım olaylarına hazırlıklı olup önlemler almak,
- b) Yıkım olayları sırasında ilk yardım ve kurtarma çalışmaları için gerekli ekip, araç, gereçlerini sağlamak, sağlık hizmetlerini planlamak ve hazırlıklı olmak,
- c) Son aşama, yıkımdan sonra bozulan toplum yaşamını, yeniden düzene sokmak için önlemler almak.

Doğal olarak bu aşamaların ilki, diğer iki aşamadan daha önemlidir ve genellikle ihmal edilmektedir. Yalnızca, yıkım olayları sırasında bu aşama toplumun gündemine girmekte, daha sonra unutulmaktadır. 1999 yılında yaşanan ve Marmara bölgesinde büyük yıkıma neden olan deprem kamunun ve toplumun bu konuda daha duyarlı olacağı umudunu yaratmıştır.

Ülkemizde toplumun yaşamını etkileyen yıkım olaylarına ilişkin 7269 sayılı yasa deprem, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri olayları kapsamaktadır.

Yasada ayrıca belirtilmemiş olsa bile, baraj yıkılması, akaryakıt borusu patlaması, akaryakıt taşıyan geminin yanarak batması, likitgaz patlamaları ve benzeri doğal olmayan çevresel ya da endüstriyel kökenli olağanüstü olaylar ve

kazalar da yasanın kapsamına sokulabilir (Geray, 2001:2). Yasanın bu kadar geniş kapsamlı olması değerlendirmelerin daha geniş bir boyutta yapılması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye, jeolojik ve topografik yapısı nedeniyle büyük can ve mal kayıplarına yol açan doğal yıkımlarla sıkça karşılaşmaktadır. Doğal yıkımlar içinde depremlerin payı %80'e ulaşmaktadır. Bunun en büyük nedeni; nüfusumuzun %95'i, kurulu sanayi kuruluşlarının %98'i, yapılmış ve yapılmakta olan barajların %93'ü, deprem riskinin yüksek olduğu bölgelerde bulunmaktadır (Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün verileri). Ülkemiz için en önemli yıkım olayının deprem olduğu yukarıdaki verilerle ortaya çıkarılmıştır. Depremün ülke genelinde yol açtığı can ve mal kaybının yüksekliği, bu olayın ne zaman olabileceğinin önceden kestirilmesi olanağının bulunmaması, depremi diğer risklere göre toplum yaşamını olumsuz olarak etkileyen en önemli yıkım olayı olarak değerlendirmemize neden olmuştur.

Amaç, Varsayımlar ve Yöntem

Bu çalışmada yıkım olaylarının, toplum yaşamına etkileri ve yasal sürecin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Doğal yıkımların meydana gelmesini engellemek mümkün değildir. Meydana gelmesi muhtemel yıkım olayına karşı toplumsal duyarlılığın sağlanması, yasal düzenlemelerle yıkım olaylarına karşı önlemlerin alınması, ortaya çıkabilecek kayıpların engellenmesi ya da azaltılması ve yıkım sonucu bozulan toplumsal düzenin yeniden yapılanması süreçlerinin planlanması gerekir.

Gelişen dünya koşullarında doğa ve toplum dengesinin kurulmasında, toplum düzenini bozan doğal yıkım olayları karşısında Türkiye'de yönetsel yapının

yetersiz kalması, çalışmanın temel varsayımını oluşturmaktadır. Toplum yaşamının yıkım olayları karşısında bozulmadan devam edebilmesi için yönetsel yapılanma, yasal düzenlemeler ve sürdürülen etkinliklerin yeterli olmaması; çalışmanın temel varsayımını destekleyen alt varsayımdır. Bu amaçla toplumsal yaşamı etkileyen yıkım olayları karşısındaki yetersizlikleri saptayarak yıkım olaylarına karşı önlemler, önceden haber alma ve uyarı ağının oluşturulması, yıkım sırasında kurtarma ve kayıpların önlenmesi açısından çalışmalar değerlendirilecektir. Bu çalışmanın diğer amacı da tarihsel süreç içindeki gelişmeler ve yıkım olaylarına karşı kamusal örgütlenme süreçlerinin belirlenmesidir. Yasal süreçteki gelişmelerin yetersizliği ve karmaşanın nedenlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Kamusal örgütlenme sürecinin, yıkım olaylarında etkinliğinin sağlanması ve var olan toplumsal düzenin bozulmadan sürmesi için yapılan yasal düzenlemeler gözden geçirilecektir.

Çalışmada izlenecek yöntem çerçevesinde toplum yaşamı ile yıkım olayları arasındaki çelişki belirlenecek; tarihsel süreç içerisinde verilerden de yararlanarak bugünkü yönetsel yapılanmanın durumu, karşılaşılan güçlükler tespit edilip afet yönetimi eğitimi açıklanacaktır. Gelişmelere biçim veren olaylar çerçevesinde kamusal oluşum incelenecektir.

Mevcut uygulamaların işleyişi ve geleceğe yönelik çalışmalarla ilgili bilgiler Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bünyesinde yer alan Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nde yapılan görüşmelerle sağlanmıştır. Özellikle deprem araştırma bölümünde yapılan görüşmelerde bu konuda geniş bilgiler elde edilmiştir. Yasal mevzuatla ilgili çalışmalarda Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde yıkım olayları tanımlanmış ve ülke toprakları üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Dünyadan afet yönetim yapılanmasına örnekler verilmiş, Türkiye'de afet yönetimi süreci dönemler halinde ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Türkiye'de afet yönetiminde görev alan örgütsel yapılanmalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise yıkım olaylarına karşı yapılacak çalışmalar üzerinde durularak bu konu yıkım öncesi, yıkım sırası ve sonrası aşamaları ile ayrı ayrı ele alınmıştır.

I. BÖLÜM: KÖKENLERİNE GÖRE YIKIM OLAYLARI

Yıkım olaylarını başlıca iki grupta inceleme olanağı vardır. Birinci gurubu, yer sarsıntısı, toprak kayması, kaya düşmesi, sel baskını ya da çığ gibi doğaya bağlı yıkımlar oluşturur. Bunun yanı sıra, doğrudan doğaya bağlı olmadan gerçekleşen, teknolojik nitelikteki yıkımlar da vardır. Sözgelimi; baraj, trafik, iş ve endüstri kazaları, yangın, çevre kirlenmeleri, yapı çökmeleri gibi (Geray, 2001:3) . Birinci grupta yer alan yıkım olaylarının ortaya çıkmasında insan faktörü belirleyici değildir ve bu olaylar doğadaki gelişmeler sonucu ortaya çıkar. Kökeninde doğal süreçler yatmakla birlikte, yıkım ya da yıkımın etki derecesi, yoğunluğu, yeğlinliği insanın çevresine etkisinden ve çevrede insan eliyle yapılmış değişikliklerden etkilenmektedir (Geray, 2001:3). Yıkım olaylarının kökeni ne olursa olsun sonuçta toplum yaşamı üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Ortaya çıkan yıkım olayı can, mal kayıpları meydana gelmekte ve toplum düzeninde uzun süre düzeltilemeyecek sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bazı yıkım olayları sonucunda bir daha toplum düzeninin yıkımın ortaya çıktığı alanda kurulmasına olanak tanımamaktadır. Yıkımın kökeni ne olursa olsun büyüklüğünü etkileyen faktörleri Erzincan depremi değerlendirmesi ile ilgili çalışmalarında Birand ve Ergünay (2001:9) aşağıdaki gibi özetlemişlerdir;

- 1- Olayın fiziksel büyüklüğü ve yoğun yerleşme alanlarına olan uzaklığı,
- 2- Yoksulluk ve azgelişmişlik,
- 3- Hızlı nüfus artışı,

- 4- Yıkıma uğrama olasılığı olan bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz kentleşme ve sanayileşme,
- 5- Ormanların ve çevrenin bozulması ya da yanlış kullanımı,
- 6- Bilgisizlik ve eğitim eksikliği,
- 7- Altyapı yetersizliği,
- 8- Toplumun yıkım olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaşabildiği düzey.

Yukarıda belirtildiği gibi, yıkımın büyüklüğünü etkileyen en önemli etmenin insan etkinlikleri olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerin amaca uygun biçimde yapılması yıkımın zararını azaltmakta, amaca aykırı yapılması zararı artırmaktadır.

1. 1. Doğal Yıkım Olayları

Doğanın yapısal özelliklerinden kaynaklanan olayların oluşumunda ve ilgili faktörlerin yaratılmasında insanların herhangi bir etkisi yoktur.

Doğal yıkımlar açısından dünyanın en riskli bölgelerinden biri olan ülkemizde, bu yıkımlardan korunulması ya da zararlarının en aza indirilmesi yönündeki çabalarda istenilen ölçülerde başarılı olunamadığı yaşanan yıkım olayları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu başarısızlığın birden çok nedeni olmasına karşın, en önemli nedenleri arasında konu ile ilgili temel politikaların geliştirilememiş olması yatar. Ülkemizde doğal yıkım olgusu daha çok "olay"

sırası ve yıkım sonrasında gündeme gelmektedir. Hatalı olan bu anlık yaklaşım nedeniyle, ülkemizde doğal yıkımlarla mücadele programları çoğunlukla, yıkım sırasında kurtarma ve ilk yardım, yıkım sonrasında iyileştirme ve yeni imar gibi sorunu kökten çözümlenmeye yönelik olmayan çalışmalar şeklinde sürdürülmüştür. Oysa, çağdaş anlamda doğal yıkımlara karşı yürütülen mücadele politikalarının başarılı olabildiği ülkelerdeki eylem programları yıkım öncesi - yıkım sırası - yıkım sonrası olmak üzere kesintisiz bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Alt bölümlerde ise başlıca doğal yıkım olayları incelenmeye çalışılacaktır.

I. 1. 1. Deprem

Depremler oluş nedenlerine göre değişik türlerde olabilir. Levhaların hareketi sonucu olan depremler genellikle " tektonik " depremler olarak nitelenir ve bunlar çoğunlukla levha sınırlarında oluşurlar. Yeryüzünde olan depremlerin %90'ı bu niteliktedir. Türkiye'de olan depremler de büyük çoğunlukla tektonik depremlerdir.

İkinci tip depremler, "volkanik" depremlerdir. Bunlar volkanların püskürmesi sonucu oluşur. Bunlar da yanardağlarla ilgili olduklarından yereldir ve önemli zarara neden olmaz. Türkiye'de etkin yanardağ olmadığı için bu tip depremler olmamaktadır.

Bir başka tip deprem de "çöküntü" depremleridir. Bunlar yer altındaki boşlukların (mağara), kömür ocaklarında galerilerin, tuz ve jipsli topraklarda erime sonucu olan boşlukların tavan bloğunun çökmesi ile oluşur.

Türkiye’de son 100 yılda, önemli yıkımlara neden olan depremler olmuştur. 1992 Erzincan, 1995 Dinar, 1996 Amasya-Çorum, 1998 Adana, 1999 Doğu Marmara depremleri¹; can kayıplarının yanı sıra çok önemli maddi hasara, sosyo-ekonomik kayıplara neden olan depremler arasındadır. Çizelge-1’de de görüldüğü üzere depremlerin meydana getirdiği can ve mal kayıpları küçümsenemeyecek ölçüdedir.

ÇİZELGE - 1

Türkiye’de hasar yapan depremler

GÜN/AY/YIL	Büyük­lük (Ms)	Yer	Ölü	Yaralı	Ağır hasarlı konut	Derin. (km)	Şiddet (MSK)
09.03.1902	5.6	Çankırı	4	-	3000	-	-
28.04.1903	6.7	Malazgirt	2626	-	4500	-	IX
10.02.1903	5.8	Zara	-	-	1500	-	-
04.12.1905	6.8	Çemişgezek	-	-	15	30	-
09.08.1912	7.3	Mürefte	216	466	5540	16	-
04.10.1914	5.1	Afyon - Bolvadin	400	-	1700	15	-
13.05.1924	5.3	Çaykara	50	-	700	30	-
13.09.1924	6.9	Pasinler	310	-	4300	10	-
07.08.1925	5.9	Afyon-Dinar	3	-	2043	20	IX
08.02.1926	4.7	Milas	2	-	598	30	-
18.03.1926	6.9	Finike	27	-	190	10	-
22.10.1926	5.7	Kars	355	-	1100	10	VIII
31.03.1928	7	İzmir - Torbalı	50	-	2100	10	IX
18.05.1929	6.1	Sivas - Suşehri	64	-	1357	10	VIII
06.05.1930	7.2	Hakkari Sınırı	2514	-	3000	70	X
19.07.1933	5.7	Denizli - Çivril	20	-	200	40	VIII
15.12.1934	4.9	Bingöl	12	-	200	-	-
04.01.1935	6.7	Erdek	5	30	600	30	IX
01.05.1935	6.2	Digor	200	-	1300	60	-
23.03.1936	4.5	Kars - Kötek	-	-	100	30	-
19.04.1938	6.6	Kırşehir	149	-	3860	10	IX

¹ 17 Ağustos 1999 Gölcük, 12 Kasım 1999 Düzce meydana gelen ve Marmara bölgesinin büyük bir kısmını etkileyen depremler “Doğu Marmara depremi” olarak anılacaktır.

16.12.1938	4.8	Kırşehir	-	-	300	10	-
22.09.1939	7.1	İzmir - Dikili	60	-	1235	10	IX
21.11.1939	5.9	Tercan	43	-	500	80	-
26.12.1939	7.9	Erzincan	32962	-	116720	20	X-XI
20.02.1940	6.7	Kayseri - Develi	37	20	530	30	VIII
13.04.1940	5.6	Yozgat	20	-	1250	30	-
10.01.1940	5	Niğde	58	-	586	-	-
10.09.1941	5.9	Van - Erciş	194	-	600	20	VIII
12.11.1941	5.9	Erzincan	15	-	500	70	-
13.12.1941	5.7	Muğla	-	-	400	30	-
23.05.1941	6	Muğla	2	-	500	40	-
15.11.1942	6.1	Bigadiç - Sındırgı	7	-	1262	10	VIII
21.11.1942	5.5	Osmancık	7	-	448	80	-
20.12.1942	7	Niksar - Erbaa	3000	6300	32000	10	IX
11.12.1942	5.9	Çorum	25	-	816	40	-
20.06.1943	6.6	Adapazarı - Hendek	336	-	2240	10	IX
26.11.1943	7.2	Tosya - Ladik	2824	-	25000	10	IX-X
01.02.1944	7.2	Bolu - Gerede	3959	-	20865	10	IX-X
06.10.1944	7	Ayvalık - Edremit	27	-	1158	40	IX
10.02.1944	5.4	Düzce	-	-	900	10	-
05.04.1944	5.6	Mudurnu	30	-	900	10	-
25.06.1944	6.2	Gediz - Uşak	21	-	3476	40	VIII
20.03.1945	6	Adana - Ceyhan	10	-	650	60	VIII
20.11.1945	5.8	Van	-	-	1000	10	-
21.02.1946	5.6	Kadınhan - Iğın	2	-	509	60	VIII
31.05.1946	5.7	Varto - Hınıs	839	349	1986	60	VIII
23.07.1949	7	İzmir - Karaburun	1	7	824	10	IX
17.08.1949	7	Karlıova	450	-	3000	40	IX
05.02.1949	5.2	Harmancık	-	-	150	40	-
04.02.1950	4.6	Kığı	20	-	100	30	-
08.04.1951	5.7	İskenderun	6	10	13	50	-
13.08.1951	6.9	Kurşunlu	52	208	3354	10	IX
03.01.1952	5.8	Hasankale	133	-	701	40	VIII
22.10.1952	5.5	Misis	10	-	511	70	-
18.03.1953	7.4	Yenice - Gönen	265	336	9670	10	IX
02.05.1953	5.1	Karaburun	-	-	73	60	-
07.09.1953	6.4	Kursunlu	2	-	230	40	VIII
18.06.1953	5.1	Edirne	-	-	323	30	-
16.07.1955	7	Aydın - Söke	23	-	470	40	IX
20.02.1956	6.4	Eskişehir	2	-	1219	40	VIII
25.04.1957	7.1	Fethiye	67	-	3100	80	IX

26.05.1957	7.1	Bolu - Abant	52	100	4201	10	IX
07.07.1957	5.1	Başköy	-	-	300	60	-
25.04.1959	5.7	Köyceğiz	-	-	59	30	VIII
25.10.1959	5	Hınıs	18	-	300	50	-
26.02.1960	4	Bitlis	-	-	80	40	-
10.04.1960	4.4	Germencik	-	-	100	40	-
26.07.1960	4.6	Tokat	-	-	22	40	-
23.05.1961	6.5	Marmaris	-	9	61	70	-
10.02.1962	4	Muş	-	-	97	-	-
04.09.1962	5.3	İğdır	1	22	-	40	-
11.03.1963	5.5	Denizli	-	-	54	40	-
18.09.1963	6.3	Çınarcık -Yalova	1	26	230	40	VII
22.11.1963	5.1	Denizli	-	-	298	60	-
24.03.1964	4	Siirt	1	-	100	-	-
14.06.1964	6	Malatya	8	36	678	3	VIII
06.10.1964	7	Manyas	23	130	5398	24	IX
13.06.1965	5.7	Denizli - Honaz	14	217	488	33	VIII
31.08.1965	5.6	Karlıova	-	-	1500	33	-
07.03.1966	5.6	Varto	14	75	1100	26	VIII
12.07.1966	4	Varto	12	-	90	-	-
19.08.1966	6.9	Varto	2394	1489	20007	26	IX
07.04.1966	4.8	Adana - Bahçe	-	-	100	-	-
22.07.1967	7.2	Adapazarı	89	235	5569	33	IX
26.07.1967	6.2	Pülümür	97	268	1282	30	VIII
30.07.1967	6	Akyazı	2	40	-	18	-
07.04.1967	5.3	Adana - Bahçe	-	-	91	32	-
24.09.1968	5.1	Bingöl - Elazığ	2	40	-	8	-
03.09.1968	6.5	Amasya - Bartın	29	231	2073	5	VIII
14.01.1969	6.2	Fethiye	-	-	42	22	-
03.03.1969	5.7	Gönen	1	-	20	6	-
23.03.1969	6.1	Demirci	-	-	1100	9	VII
25.03.1969	6	Demirci	-	-	1826	37	-
28.03.1969	6.6	Alaşehir	41	186	4372	4	VIII
06.04.1969	5.6	Karaburun	-	3	443	16	-
28.03.1970	7.2	Gediz	1086	1260	9452	18	IX
19.04.1970	5.9	Ç. Hisar - Kütahya	-	2	41	18	-
23.04.1970	5.7	Demirci	-	43	150	28	-
02.07.1970	4.8	Gürün	1	-	150	19	VIII
12.05.1971	6.2	Burdur	57	150	1389	30	VIII
22.05.1971	6.7	Bingöl	878	700	5617	3	VIII
26.04.1972	5	Ezine	-	-	400	25	-

22.03.1972	4.7	Sarıkamış	-	4	100	2	-
16.07.1972	5.2	Van	1	-	400	46	-
01.02.1974	5.2	İzmir	2	20	47	31	VI
06.09.1975	6.9	Lice	2385	3339	8149	32	VIII
25.03.1975	5.1	Kars - Susuz	2	26	762	25	VI
19.08.1976	4.9	Denizli	4	28	887	-	VII
24.11.1976	7.2	Çaldıran - Muradiye	3840	497	9552	10	IX
02.04.1976	4.8	Doğu Beyazıt	5	13	236	14	VI
30.04.1976	5	Ardahan	4	-	300	-	-
25.03.1977	4.8	Lice	8	17	210	29	-
26.03.1977	5.2	Palu	8	26	842	25	-
09.12.1977	4.8	İzmir	-	-	11	-	-
16.12.1977	5.3	İzmir	-	-	40	24	-
14.06.1979	5.9	Foça	-	-	22	-	-
30.06.1981	4.4	Antakya	-	-	2	63	-
27.03.1982	5.2	Muş - Bulanık	-	-	424	38	-
05.07.1983	4.9	Biga	3	-	85	7	-
30.10.1983	6.8	Erzurum - Kars	1155	1142	3241	16	VIII
18.09.1984	5.9	Erzurum - Balkaya	3	35	187	10	-
05.05.1986	5.8	Malatya - Sürgü	8	24	824	10	VII
06.06.1986	5.6	Sürgü - Malatya	1	20	1174	11	-
07.12.1988	6.9	Kars - Akyaka	4	11	546	5	-
13.03.1992	6.8	Erzincan - Tunceli	653	3850	6702	27	VIII
01.10.1995	5.9	Dinar	94	240	4909	24	VIII
14.08.1996	5.4	Çorum - Amasya	-	6	707	12	VI
27.06.1998	5.9	Adana - Ceyhan	146	94-0	4000	23	-
17.08.1999	7.4	Kocaeli	17840	43953	66441	20	IX
12.10.1999	7.2	Düzce	894	4948	30389	14	IX

Kaynak: Bağcı, G., Yatman, A., Özdemir, S., Altın, N., Türkiye'de Hasar Yapan Depremler Deprem Araştırma Bülteni, Sayı 69,113 - 126

Mexico City (1985, M8.1), Sipitak (1988, M7.8), Loma Prieta (1989, M7.1), Manjil (1990, M7.7), Filipinler (1990, M7.8) Erzincan (1992, M6.9), Northridge (1994, M6.8) ve Kobe (1995, M6.9) gibi yakın geçmişte olan yıkıcı depremler kentsel alanlarda deprem riskine olan dikkati artırmıştır

ÇİZELGE - 2

Deprem bölgelerine göre Türkiye'nin yüzölçümü ve nüfus dağılımı³.

Deprem bölgesi	Yüzölçümü		Nüfus sayımı		Nüfus saptaması	
	(km ²)	%	(1990)	%	(1997)	%
I. derece	328 995	42	25 052 683	44	28 498 740	45
II. derece	186 411	24	14 642 950	26	16 674 656	26
III. derece	139 594	18	8 257 582	15	9 334 138	15
IV. derece	97 894	12	7 534 083	13	8 129 711	13
V. derece	32 051	4	985 737	2	1 107 757	2
Toplam	784 945	100	56 473 035	100	63 745 000	100

olarak tanımlanan yerler 139.594 km² alan kaplamakta ve üzerinde 8.257.582 kişi, IV. derece deprem bölgesi olarak tanımlanan yerler 97.894 km² alan kaplamakta ve üzerinde 7.534.083 kişi, V. derece deprem bölgesi olarak tanımlanan yerler 32.051 km² alan kaplamakta ve üzerinde 985.737 kişi yaşamaktadır. 1997 nüfus saptamalarına göre ise I. derece deprem bölgesinde 28.498.740, II. derece deprem bölgesinde 16.674.656, III. derece deprem bölgesinde 9.334.138, IV. derece deprem bölgesinde 8.129.711 ve V. derece deprem bölgesinde 1.107.757 kişi yaşadığı anlaşılıyor. Çizelgede 1990 nüfusu ile 1997 tahmini nüfusu karşılaştırıldığında her deprem bölgesindeki nüfus artışının oransal olarak değiştiği

² 1997 yılı nüfus tahmini Devlet İstatistik Enstitüsünden alınan " İllere göre Yıl Ortası Nüfus Tahminleri, 1991-2000 " adlı kaynaktan yararlanılarak Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hesaplanmıştır.

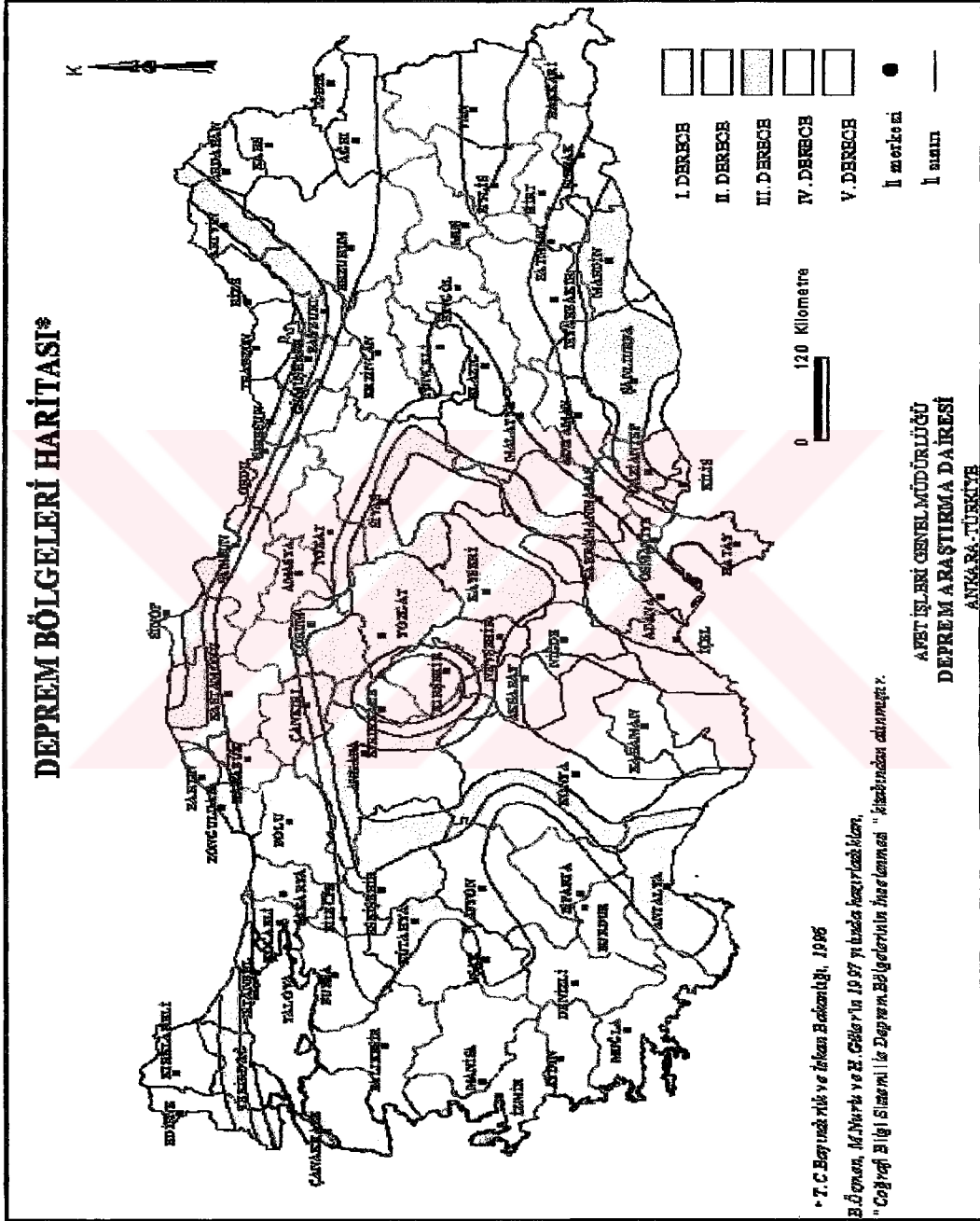
görülmektedir. Bu oran I. ve II. dereceler için %14, III. derece için %13, IV. derece için %8, V. derece için %12'dir. Bu sonuçlara göre ilk üç dereceli deprem bölgesinde yaşayan nüfusun daha hızlı arttığını, her geçen yıl daha çok sayıda insanımızın deprem riski altında kaldığını söyleyebiliriz. I, II, III ve IV. derece deprem bölgelerinin sismik açıdan riskli bölgeler olduğu kabul edilecek olursa; Türkiye'nin toplam yüzey alanının %96'sının riskli bölge olduğu ve nüfusunun %98'inin deprem riski altında yaşadığı ortaya çıkmaktadır (Özmen ve diğerleri, 1997:6-7).

Ülke topraklarının ve nüfusunun neredeyse tümüne yakın bölümünün deprem riski altında bulunması, bu riske karşı daha duyarlı olunması zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde meydana gelen deprem yıkımları karşısında yalnızca yıkım sırasında toplumsal duyarlılığın yükseldiği, süreç içerisinde duyarlılığın kaybedilerek riske karşı hazırlıkların ihmal edildiği görülmektedir.

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinde yaşanan kayıplar ve İstanbul'da deprem beklentisinin kamuoyu gündeminde önemli bir yer tutması, depremler sonrasında yaşanan küçük depremler, bu konudaki duyarlılığın kaybolmamasını sağlamıştır. Türkiye'nin yoğun depremselliği göz önüne alındığında, hem kamu yöneticilerinin hem de tüm ülke halkının depremlere karşı sürekli olarak duyarlı olması gerekmektedir.

³ Veriler Bayındırlık bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü , coğrafi bilgi sistemi ile deprem bölgelerinin incelenmesi Ağustos - 1997 yılı çalışmalarından alınmıştır.

HARİTA-1
TÜRKİYE DEPREM BÖLGELERİ HARİTASI

Kaynak; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü
Deprem Araştırma Dairesi'nce B. Özmen, M. Nurlu ve H. Güler tarafından 1997
yılında hazırlanmıştır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi tarafından hazırlanan Türkiye deprem kuşakları haritasında; Anadolu'nun batı, kuzey ve doğusunda çeşitli fay ve kırıkların yer aldığı görülmektedir (Harita-1)⁴. Bu yoğun kırıklar, Türkiye'yi dünyanın en tektonik bölgelerinden biri haline getirmektedir. Gerçekte topraklarımızın %91'i deprem riski altındadır. Deprem bölgelerinde nüfusun %98'i, sanayiinin % 95 ve barajlarımızın % 92'si yer almaktadır (Bayülke, 1978:20). Çizelge-3'te görüldüğü üzere endüstriyel kuruluşların ve barajların deprem bölgelerine göre dağılımı da ülke ekonomisinin depreme karşı neredeyse tümüyle risk altında bulunduğunu göstermektedir. Bu risklere karşı alınan önlemler de yetersiz kaldığını ise meydana gelen depremlerin sonuçları ortaya koymuştur.

ÇİZELGE - 3

Endüstriyel kuruluşlar ve barajların deprem bölgelerine göre dağılımı⁵

	Endüstriyel %	Barajlar %
1°Deprem bölgesindeki	24.7	10.4
2° Deprem bölgesindeki	48.8	20.8
3° Deprem bölgesindeki	12.0	33.3
4° Deprem bölgesindeki	12.8	27.1
Deprem bölgesi dışındaki	1.7	8.4
Toplam	100.0	100.0

⁴Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan bu harita Bakanlar Kurulunu 20 Aralık 1972 tarih ve 71551 sayılı toplantısında benimsenmiştir.

⁵ Çizelgedeki veriler İmar ve İskan Bakanlığı Deprem Araştırma Enstitüsü çalışmalarından elde edilmiştir. Bu çalışmadaki bilgiler ile Harita-1 de yer alan bilgiler birbirleriyle ilişkilidir.

Bu verilerden anlaşıldığına göre, Türkiye depremle iç içe olan bir ülkedir. Bu nedenle kentlerin, sanayi yapılarının, barajların yapım tekniklerinde deprem riskinin göz önünde tutulması; gerekli önlemler alınarak uygun yer ve koşullarda yapılması gereklidir. 17 Ağustos'ta ve 12 Kasım'da meydana gelen ve Marmara Bölgesi'nde geniş bir alanda yıkıma yol açan depremler bu görüşün doğruluğunu kanıtlamıştır.

Depremlerin gelecekte de etkili olacağını kestirmek zor değildir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki topraklarının tamamına yakın bölümü kapsayan bu risk ülkemiz için önemli bir sorundur. Bu bağlamda, eğer İstanbul'da 6,5 büyüklüğünde bir deprem olursa; bu deprem ülke kalkınmasının 15 yıl süreyle aksamasına⁶ ve yıkılan konutların, sanayi tesislerinin, köprü ve yolların yeniden yapımı nedeniyle çok büyük ekonomik kaynağa gereksinim duyulmasına yol açacaktır. İstanbul'da gerçekleşmesi olası bir depremin senaryosu bile çok ürkütücü boyuttadır.

Etkin deprem kuşağının üzerinde bulunan ülkemizde depremlerle birlikte yaşamak zorunluluğu kaçınılmaz olduğuna göre, depreme dayanıklı yapılar yapmaktan başka çözüm yolu bulunmamaktadır. Ülkenin depremselliğini gösteren haritalara dayanılarak imar planları hazırlanmalı ve bu konudaki yasa ve yönetmelikler titizlikle uygulanmalı, sonuçları denetlenmelidir. Bütün bu olumsuzluklardan kurtulma, gerek teknik konularda gerekse ilk yardım ve kurtarma konularında halk eğitimine yeterli ağırlığın verilmesi ile sağlanır. Gerekli yasal düzenlemelerin uygulamadaki sonuçlarının ciddi olarak izlenmesi gereklidir.

⁶Afet İşleri Genel Müdürlüğü çalışmaları, Doğu Marmara depremi sonrası medyada bu konuda yapılan açıklamalar ve yapılan tartışmalar İstanbul'da meydana gelebilecek depremin sonuçlarının ürkütücü büyüklükte olduğunu ortaya koymuştur.

I. 1. 2. Su Baskınları

Ülkemizi etkileyen yıkım olayları arasında önemli bir yer tutan su baskınları; bir akarsuyun çeşitli nedenlerle yatağından çıkması ve çevresindeki topraklara, yerleşim yerlerine ve canlılara zarar vermek yoluyla etki bölgesindeki güncel sosyo-ekonomik etkinlikleri kesintiye uğratması olayıdır (Kılıçer ve Kulga, 1998:13). Türkiye, Orta Asya'dan başlayan ve Kuzey Afrika'da Büyük Sahra Çölü'ne kadar uzanan bir "sarı çöl kuşağı"nın hemen üzerinde yer almaktadır (TMMOB Orman Mühendisleri Odası, 1998:58). Ülkenin fiziksel yapısının yüksek, toprakların engebeli oluşu, yağışların düzensiz ve yoğun olduğu dönemlerde sel baskınlarının meydana gelmesine neden olmaktadır. Yağışlar, özellikle son yıllarda ormanların azalması sonucunda erozyona ve sel taşkınlarına neden olmuştur. Yağışların yoğun olduğu dönemlerde ya da hava sıcaklıklarının yükselmesiyle kar yağın bölgelerde bulunan akarsuların, doğal yatak kapasitesi üstündeki debiyi geçmesi nedeniyle suların yatağından çıkarak çevresindeki arazilere, yerleşim yerlerine ve canlılara zarar vermesi ya da verecek ölçüde tehdit etmesi sonucunda su baskınları oluşmaktadır. Bu en sık yaşanan ve en çok zarar veren doğal yıkımlardan birisidir. Son 35 yılda, taşkın yıkımları nedeniyle Türkiye'de en az 838 kişinin hayatını kaybettiği, toplam 1.650.000 hektar toprağın su altında kaldığı, yaklaşık 1.4 trilyon TL değerinde maddi zarara neden olduğu belirlenmiştir (Erkek, 1995:42). Resmi olarak açıklanan zarar yıllık 40 milyon TL civarındadır (Erkek, 1995:42). Yukarıda belirtilen kayıplar, su taşkınları sonucunda ve yıkım sırasında doğrudan oluşan zararları ifade etmektedir. Oysa dolaylı kayıpların tutarı küçümsenmeyecek ölçüde büyük ve süreklidir. Çünkü en

sık yinelenen doğal yıkım olan taşkınların neden olduğu toplumsal tedirginlik, erozyonla oluşan toprak kayıpları ve taşkın koruma alanlarının eksikliği de dolaylı zararları artırmaktadır.

Anayasanın 169'uncu maddesi, "Devlet ormanlarının mülkiyeti devir olunamaz. Devlet ormanları yasaya göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zaman aşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir etkinlik ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz." demesine karşın aynı maddenin son fıkrasında "Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile (Anayasanın yürürlüğe girdiği) 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında ya da hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen topraklar dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz." denilmektedir. Bu fıkra, Anayasa orman alanlarının yok olmasına ve politik istismarlara yol açmaktadır. Anayasa'nın bu son fıkrasından yararlanılarak 2B⁷ maddesi uygulaması ile geniş alanlar, orman rejimi dışına çıkarılmakta ve 1995 yılında yürürlüğe giren 4127 sayılı yasa ile birlikte belli bir bedel karşılığında bu alanların tapuları kişilere devredilmektedir. Oysa ülkemiz toprak yapısı ve iklim koşulları yüzünden topraklarımızı bekleyen sel, taşkın, heyelan ve erozyon riskleriyle karşılaşmasına, topraklarının ormansızlaştırılmasına mal ve can kayıplarının çoğalmasına neden olmaktadır.

⁷ 2B maddesi ile orman alanı olarak görülen; süreç içerisinde bu özelliği kaybettirilerek tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi alanlara dönüştürülen yerlerin orman alanı olmaktan çıkarılmasına imkan tanınmıştır. Yasa gereği bu alanlar, kullanan kişilere küçük bir bedel karşılığı satılabilmektedir. 2B maddesinin uygulamaya koyulmasıyla orman alanlarının yok olması yol açmıştır.

Bu bağlamda, orman alanları korunmalı ve her ne nedenle olursa olsun orman alanları daraltılmamalı ve yasalarımız da bu duyarlılığı gösterecek biçimde düzenlenmelidir.

Taşkın zararlarında, yıkımın ortaya çıkardığı kayıpların sorumluluğunu yalnızca doğa şartlarına bağlayarak açıklamak yapılan hataları saklamaya neden olur. Oysa akarsu vadilerinde büyüyen yerleşimler, açılan yeni yollar ve kurulan yeni işletmeler ile toprağın yapısı değişmekte, modern tarım yöntemleri ile topraklar daha yoğun biçimde kullanılmakta, orman ve meralar sorumsuzca yok edilmektedir. Bitki örtüsünün bozulduğu ve toprakların yanlış kullanıldığı tüm bölgelerimizde, sel ve taşkınlar birbirini izlemektedir. Sel ve taşkınların yol açtığı can ve mal kayıplarının yanı sıra bu olayların kamuya pek yansımaya önemli bir yönü de toprak gibi yerine konulması olanaksız olan en değerli doğal kaynağın aşınıp taşınmasıdır. 1987 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü' nün yaptığı inceleme sonucu, çeşitli derecede su aşındırması sonucu kaybolan toprakların toplamının 67 milyon hektar olduğu belirtilmiştir (Şengün, 1996:32). TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı)'nın açıklamalarına göre de Türkiye'nin önlem alınmazsa çok uzun olmayan bir süreçte çölleşmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımızda durmaktadır⁸.

Anayasası'nın 44. maddesi Devleti "Türkiye topraklarının erozyondan korunması ve verimliliştirilmesi ile yükümlü" tutmaktadır. Bu maddeden hareketle birbirinden kopuk çalışmakta olan kurumlarda bu çalışmalarda eşgüdümün sağlanabilmesine yönelik yeni bir düzenleme yapılması gereklidir.

⁸ TEMA'nın çalışmaları sonucunda ülkede uygulanan politikalar aynı biçimde sürdürüldüğü takdirde, iklim koşullarında meydana gelecek değişiklikler sonucunda 50 yıl içerisinde topraklarımızın büyük kısmının çölleşeceği öngörülmektedir.

Meydana gelen değişimler, yapılan uygulamalar sonucunda suların normal akışı etkilenmekte ve değişmektedir. Bu durum, taşkınların su baskınlarının daha büyük ve sık görülmesine, can ve mal kayıplarının zamanla daha da artmasına yol açmaktadır. Daha da önemlisi, önceleri korunması gerekli olmayan yörelerde bile önlem alınması kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkıyor. 7269 sayılı yasanın 2'inci maddesi ile koruma önlemlerini almakla; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Ancak taşkınlardan zarar gören konutların yeniden yapım görevinin Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün görevi olması, eşgüdüm sorunu yaratmaktadır. Yapılması gereken işler zamanında etkin ve verimli olarak yapılamamaktadır. Taşkın yıkımının olumsuz etkisini arttıran etmenler arasında yanlış yerleşme politikalarının payı önemli yer tutmaktadır. Su baskınlarından korunmanın yolu, suyun akışını etkileyecek yapılaşmadan kaçınmak, bu duruma uygun altyapı yatırımlarını planlamak, bitki örtüsünü gelişigüzel değiştirmemek, dere yataklarında yapılaşmaya izin vermemek, orman alanlarını korumak, genişletmek ve yasal boyuttaki gerekli önlemlerle olanaklıdır.

I. 1. 3. Yer Kayması

Yer kayması; "doğal kaya, zemin, yapay dolgu ve bunların karışımından oluşup şev oluşturan malzemesinin yerçekimi, jeoloji ve su içeriği gibi, doğal ve doğal olmayan faktörlerin etkisi altında eğim yönünde hareketiyle sonuçlanan bir süreç" olarak tanımlanır (Afet İşleri Genel Müdürlüğü, 2001:25). Zeminin ardışık donma ve çözülmesinden oluşan akma, yer çekiminin uzun dönemli etkileri ve göreceli olarak ince yüzeysel zemin katmanlarının ardışık ıslanma ve

kurumasından oluşan sünme gibi tüm kitle hareketlerini de kapsamaktadır (Güner, 1997:59).

Türkiye'de toprak aşınımı ve birlikte yaşanan su baskını ve yer kayması olayları oldukça yaygın ve etkindir. Hemen her yıl, ülkenin pek çok kesiminde can ve mal kaybına neden olan sel ve yer kayması olayları ile karşılaşmaktadır. Toprak aşınımı yönünden Türkiye canlı bir "erozyon albümü" görünümündedir. Ülkenin her köşesinde erozyon olayını değişik tür ve şiddeti ile görmek olanaklıdır. Ülke topraklarının %79,43'ünde orta ve çok şiddetli erozyon hüküm sürmekte, "çıplak kayalıklar" da dikkate alındığında bu oranın %83,20'lere kadar çıktığı görülmektedir⁹. Orta ve Doğu Karadeniz olmak üzere, ülkenin pek çok kesiminde yer kayması olayları ile genellikle karşılaşmaktadır. Afet İşleri Genel Müdürlüğü incelemeleri sonucunda, 1996 yılı sonu itibariyle, yer kaymasından etkilenen yaklaşık 11.000 konutun daha güvenli alanlara taşınması gereklidir.

Ülkemizde toplum yaşamını ciddi boyutlarda etkileyen bu olaylar ile başta düzensiz karakterdeki yağışlar olmak üzere, ülkenin genel iklim koşulları ve engebeli yapısı arasında çok sıkı bir ilişki olduğu açıktır. Ancak bu olayların gerisinde yer alan temel neden ise sel baskınlarında olduğu gibi ülkemizde yaşanan ileri boyutlardaki ormansızlaşma ve yanlış toprak kullanımınıdır. Yer kaymalarıyla ilgili olarak gerek yapılaşma alanlarının seçiminde ve gerekse Doğu Karadeniz örneğinde de yaşandığı üzere yüksek standartlı karayolları inşaatında yörenin iklim koşulları ile jeolojik temelin iyi bir biçimde incelenmesi zorunludur (Günay, 1991 : 222). Yer kaymalarının, gerek doğa gerekse insanlar tarafından

⁹ Afet İşleri Genel Müdürlüğü çalışmaları sonucunda elde edilen veriler .

yapılan bina, köprü, baraj, yol, ve benzeri yapılaşmaya olan etkileri, çok eski zamanlardan beri inceleme konusu yapılmıştır (Ertunç, 1991:319). Tarih boyunca insanlar yaşadıkları alanlara yönelik belirli düzenlemeler yapmışlar, bunun sonucu olarak düzenlemelerde doğanın yapısal özelliklerinin belirleyici olduğu görülmüştür. İnsanoğlu doğanın gücüyle baş edemediği dönemlerde başka bölgelere göç etmeyi seçmiştir. Doğal yıkım olayları yüzünden tarihin her döneminde göçler meydana gelmiştir.

Yer kayması olan bölgelerde doğal dengenin bozulması süreci, gelişigüzel ve denetimsiz yapılaşma ile başlamıştır. Önce altyapı, sonra yerleşim olgusu tersine dönmüş; yol, su ve kanalizasyon hatları varolan yapılaşmaya uyarlanmaya çalışılmıştır. Düzensiz ve çarpık kentleşmenin getirdiği yoğun yapılaşma, zorunlu olarak yapılan kazılar (yol, su, kanalizasyon) kontrol edilemeyen su ve kanalizasyon sızıntıları ile de yer kaymaları hız kazanmıştır. Yüzey ve sızıntı sularının denetim altına alınamaması, yanlış toprak kullanımı, yöre halkının hatalı yapı biçimini bırakmaması, yerleşim alanlarının olumsuzluğu ve zemin özellikleriyle ilgili önlemlerin alınmaması gibi nedenlerle de zemindeki en ufak hareket konutlarda hasara yol açmaktadır.

Ülkemizdeki toprakların kitlesel hareketlerinin büyük çoğunluğu akma biçiminde olmaktadır. Moloz ve dolgu malzemede oluşan bu yüzeysel kitle hareketlerinde yapı tekniğinden yoksun bir biçimde yapılmış kırsal alanlardaki birçok konut da büyük yıkımlar oluşturmaktadır (İldır, 1995:5).

Yer kayması, doğal yıkımlar sınıflamasında yavaş yavaş gelişenler arasında yer almaktadır. Alınacak önlemlerle yıkım ortadan kaldırılabılır. Alınacak önlemleri ve yapılacakları Utku (1975:117). dört başlık altında toplamıştır. Bunlar;

- a) Kayan kitleye hiç dokunmamak,
 - Kayan toprağı terk etmek,
 - Bu toprağı bir köprü ile geçmek,
- b) Yerin kayma nedenlerini ortadan kaldırmak,
 - Drenaj,
 - Şev yükünü azaltmak,
- c) Kitleyi, tutucu bir yapı ile durdurmak,
 - Etekte taş dolgu,
 - İstinat duvarı,
 - Kazıklar,
- d) Diğer önlemler·
 - Çimento enjeksiyonu,
 - Şevin ağaçlandırılması,

Ancak ağaçlandırma konusunda, Alkan farklı bir görüş belirtmiştir. Alkan'a (1995.22) göre; yer kaymasını önlemek için yapılan ağaçlandırma çalışması, ağaç kökleri yoluyla zemine su sızmasını arttıracığı için yeni yer kaymalarının nedeni de olabilmektedir .

I. 1. 4. Çığ Düşmesi

Vadi yamaçlarındaki kalıcı (sıkışmış) kar örtüsünün üzerine, tipi sonucu taze kar yağması ve genellikle tipi sonrası gelen sıcak hava akımının bu iki tabaka arasında erimeye yol açması sonucunda kaygan bir yüzey oluşmaktadır.

Çığ, genellikle dağlık, engebeli ve eğimli arazide oluşur ve yamaçlarda kar birikmesiyle başlar. Kar örtüsündeki tabakalaşma, Türkiye koşullarında

bölgelere bağlı olarak değişir. Doğu Anadolu'da mart ayının ilk haftalarında, İç Anadolu'da; şubat ortalarında; Doğu Karadeniz gibi ılıman iklimi olan bölgelerde ocak ayı içinde tabakalaşma tamamlanabilir. Bu tarihler kış mevsiminin şiddetiyle değişebilir (Şengün, 1996:36).

Görevleri gereği çığ altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya olanların yanı sıra, yerleşim yerlerinin de çığ tehlikesi içermesi söz konusu olduğunda olası bir çığ düşmesine karşı önlem almak gerekir. 1992 yılında yaşanan çığlarda çok sayıda insan yaşamını yitirmiştir. Bunların çoğu, çığ nedeniyle yıkılan yapıların altında kalanlardır (Örneğin, Şırnak, Bayburt, Hakkari, Bitlis ve diğerleri) (Şengün, 1996:36).

Dünyanın her yerinde, dağlık ve engebeli arazilerin ortak sorunları olduğu gerçektir. Ortaya çıkacak çığ düşmelerini önlemek için çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu durumda en akılcı yaklaşım, kaymanın fazla olduğu yörelerin tehlikeli dönemlerde kullanımını sınırlandırmak, yeni yapıların yapımını engellemek şeklinde olabilir.

Dünya genelinde başta Alp ülkeleri (İsviçre, Avusturya, Fransa) olmak üzere, Baltık ülkeleri, İtalya, Amerika, Kanada ve bazı Asya ülkeleri çığ düşmesinden yoğun olarak etkilenmektedir. Çoğu gelişmiş bu ülkelerde; çığ yıkımı son yıllarda daimi yerleşim yerlerinden ziyade daha çok kayak merkezlerini, ulaşım ve iletişim hatlarını etkilemektedir (Kılıçer ve diğerleri. 2000:3).

Daimi yerleşim yerlerindeki çığ riski; geniş gözlem ağı, sağlıklı tahmin çalışmaları, etkili fiziksel önlem, ciddi bir biçimde sürdürülen imar uygulamaları ile önemli ölçüde denetimi altına alınmış durumdadır. Ancak kayak merkezlerinin ve kış sporlarına ilgi duyan insan sayısının sürekli artması nedeniyle son 15 yılda çığ

düşmesi sonucu hayatını kaybeden insan sayısı 2000'in üzerinde olmuştur (Kılıçer ve diğerleri. 2000:3).

Ülkemiz açısından bakılınca, çığ düşmesi altında bulunan yerlerin sağlıklı bir haritalamasının yapılması gerekir. Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün, uluslararası bir çalışma grubu ile arazi çalışmaları ve hava fotoğraflarını da kullanarak, böyle bir çalışmanın içerisine girmiş olması olumlu bir gelişmedir¹⁰. Yine bu amaca yönelik olarak bilgisayar destekli coğrafi bilgi sistemi oluşturulmaktadır.

Diğer bir önlem de çıgıllardan oluşan kar kitlesini, yapay olarak kullanım alanından başka yöne saptırmak, güzergah üzerinde durdurmak, kar örtüsünün yapısını değiştirmek ya da arazinin eğimini değiştirmek olabilir. Ancak bunlar bilimsel ve teknolojik donanımı gerektirmektedir. Yine de insan yaşamının her şeyden daha önemli olduğunu düşünürsek bu önlemlerin maliyeti yüksek sayılmaz.

I. 1. 5. Kaya Düşmesi

7269 sayılı yasada "yıkım" tanımına giren bir başka olay ise kaya düşmeleridir. Kaya düşmeleri, doğal biçimlenişle doğrudan ilişkilidir. Ülkemiz toprakları çok engebelidir. Güvenliği sağlamak ya da doğal koşulların olumsuz etkilerinden korunmak amacı ile yerleşim alanları, dağların yamaçlarında kurulmuştur. Zamanla yağmur, rüzgar gibi dış etmenler ve bitki örtüsünün yok

¹⁰ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü de bu konu ile ilgili çalışanlardan görüşmeler sonucunda edinilmiştir.

edilmesi; kaya parçalarının bağlı olduğu ana kitleden koparak yuvarlanmasına neden olmaktadır. Kopan parçaların geçtiği yerlerde bulunan yerleşim yerleri bu olaydan zarar görmektedir. Önlem olarak bu kayalar teknik ekiplerce parçalanarak etkisiz hale getirilmeli ya da olanaklı ise bu işlemde daha pahalı bir yöntem olan riskin etkilediği yerleşim yerinin daha güvenli bir başka yere taşınması yoluna gidilmelidir.

Türkiye’de son yıllarda gözlenen hızlı nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenler köylerden kentlere hızlı bir göç olayını doğurmuştur. Göç şehirlerde konut sıkıntısı ortaya çıkarmıştır. Teknik, finansman ve altyapı yetersizlikleri gecekondulaşmayı geliştirmiştir. Yaşanan hızlı ve düzensiz kentleşme, özellikle kentlerin çevresindeki konut yapımına uygun olmayan ancak ucuz olan arsalar ile hazine topraklarında yapılaşmaya neden olmuştur. Ucuz ya da ücretsiz olan arsaların da genellikle yamaçlarda ve dik şevler altında bulunması yeni sorunları ortaya çıkarmıştır. Bunlar da genellikle heyelanlar, kaya bloklarının kayması, kaya ya da taş düşmesi gibi toplum yaşamını etkileyen olayların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu riske karşı alınacak en etkili önlem düzensiz kentleşmenin (gecekondulaşmanın) önlenmesi ve toprak yapısının dik olduğu kaya düşmesine olanak sağlayan alanlarda konut yapılmasına izin vermemekle olanaklıdır.

I. 2. Doğal Olmayan Yıkımlar

Buraya kadar anlatılan doğal yıkım olayları yanı sıra bir de endüstrileşme; kara, hava, deniz ulaşımındaki gelişmeler; uygulamalıbilimsel (teknolojik) ilerlemeler; baraj, rafineri, petrol ve parlayıcı ya da zehirli madde

depoları "kaza" niteliğindeki çeşitli yıkım olaylarına neden olmakta; bu da mal ve can kayıplarına yol açmaktadır (Geray, 2001:10). Ayrı bir araştırma ya da tez konusu oluşturan bu doğal olmayan yıkım olaylarına bu çalışmada değinilmeyecektir. Özellikle ulaşım kazaları ayrı bir inceleme konusu olacak genişliktedir. Kurtarma ve yardım örgütlenmesi açısından farklı boyutlar taşımaktadır (Geray, 2001:10). Sanayi kuruluşlarındaki olası kazalar ya da doğal yıkımlar sonucu ortaya çıkan olayların toplum açısından yarattığı olumsuz etkiler son Marmara depreminde (başta Tüpraş'ta olmak üzere) acı bir deneyim olarak yaşanmıştır. Öte yandan boğazlardan geçen yakıt ve kimyasal madde taşıyan gemilerin yarattığı tehlikenin büyüklüğü, son yıllarda meydana gelen kazalar sonucunda daha iyi anlaşılmakta ve konunun önemi artmaktadır.

II. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ

II. 1. Afet Yönetiminin Örgütlenmesinde Dünya'dan Örnekler ¹¹

Yıkım olaylarının toplum düzeni üzerindeki zararlarını ortadan kaldırmak ya da azaltabilmek düşüncesi, tarih boyunca insanları çeşitli önlemler almaya yöneltmiştir. Ekonomisi güçlü, teknolojisi gelişmiş ve eğitim düzeyi yüksek olan toplumların olası yıkım olaylarına karşı organize oldukları görülmektedir. Bu ülkelerin olası yıkım olayları sonucunda zararlarının da yıkım olayları öncesi çalışmalarındaki etkinlikleri ile doğru orantılıdır. Dünya örnekleri olarak da Japonya'nın, Kanada'nın ve ABD'nin organizasyon ve koordinasyon sistemi özet olarak aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

II. 1. 1. Japonya Afet Yönetimi ve Kobe Deneyimi

Ülke topraklarının tümü etkin deprem kuşağında bulunan Japonya'da doğal yıkımlar konusundaki örgütlenme ve koordinasyon sistemini kurmakla "Ulusal Toprak Ajansı" (National Land Agency) görevlendirilmiştir. Ulusal Toprak Ajansı içinde yer alan "Afetleri Önleme Bürosu" (Disaster Prevention Bureau), her türlü yıkım olayı ile ilgili önleyici ya da etkileri azaltıcı politikaların belirlenmesinden, planlanmasından ve geniş çaplı deprem yıkımına karşı "Önlemler Yasası"nın uygulanmasından sorumludur.

¹¹ Dünyada Afet Yönetimi örgütlenmesi ile ilgili bilgilerde Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyonu, Kurumsal Yapı Komisyonu Raporundan yararlanılmıştır.

Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak etkinlikte bulunan “National Land Agency”e (NLA) Devlet Bakanı başkanlık eder.

“Afetleri Önleme Bürosu”nun örgütlenmesi aşağıda belirtilmiştir.

1- Genel Yönetim Dairesi

2- Afetleri Önleme Koordinasyon Dairesi

3- Yeniden İnşa ve İyileştirme Dairesi

4- Deprem Felaketine Karşı Tedbirler Dairesi

5- Afetlere Karşı Tedbirleri Uygulama Dairesi ve bu daireye bağlı olarak iletişim ofisi.

Japonya’da doğal yıkımlarla ilgili organizasyon ve eşgüdüm konusu, 1961 tarihli “Yıkımlara Karşı Önlemler Temel Yasası” ile düzenlenmiştir. Söz konusu yasa, meydana gelen yıkımların sonuçları gözden geçirilerek gerekli görülen değişikliklerin yapılmasıyla 1997’de son şeklini almıştır. Bu konuda kapsamlı ve etkin bir yönetimin oluşturulmasını öngören yasa gereğince, Japonya’da biri daimi, diğeri ise yıkım durumlarında olmak üzere iki ayrı örgütlenmeye gidilmiştir.

Daimi örgütlenmenin ulusal, eyalet ve belediyeler olmak üzere üç boyutu vardır. Ulusal düzeydeki örgütlenmede Başbakana bağlı olarak tüm Bakanlar ile Japonya Merkez Bankası, Devlet Radyo Televizyon Kurumu (NHK) , Devlet Telefon ve Haberleşme Kurumu (NTT) ve Kızılhaç Başkanlarından oluşan bir merkez “Afetleri Önleme Konseyi” bulunmaktadır. Bu konseyin temel görevi yıkımları önleme “temel planı”nı oluşturmak ve uygulanmasını sağlamaktır.

Temel plan, herhangi bir doğal yıkım olayında ilk dakikadan itibaren hangi kurumun ne yapacağını, kurumlar arası koordinasyonunun nasıl

sağlanacağını, yıkım öncesi, sırası ve sonrasında alınacak önlemleri ve yapılacak işleri belirleyen kapsamlı bir plandır.

Afetleri Önleme Konseyi, yılda bir kez toplanarak uygulamaların getirdiği deneyimleri değerlendirerek “temel planı” gözden geçirmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların ve birikimlerin sonuçlarından yararlanılarak temel planda gerekli görülen iyileştirmeleri yapmaktadır.

Konseye bağlı olarak yıkım olayları konusunda görev ve sorumluluğu bulunan 31 idari organ ile Haberleşme Kurumu ve Devlet Radyo Televizyon Kurumu gibi belirli kamu kuruluşları bulunmaktadır. Söz konusu kurum ve kuruluşların her birisi temel plan uyarınca yıkım olayları ile ilgili olarak kendi uygulama planlarını (Operational Plan) hazırlamaktadır. Dolayısıyla yıkımlar konusunda ilgili her bir bakanlığın, kurum ve kuruluşunun yapmakla görevli olduğu işleri ve hangi zamanda, ne yapılacağını belirten uygulama planları bulunmaktadır. Temel plana bağımlı olarak hazırlanan bu planlar arasında etkin bir koordinasyonun sağlanması ile yetki kargaşasının ve belirsizliklerin önüne geçilmiştir.

Ulusal düzeyde yapılan bu düzenlemeye paralel olarak Eyalet Valiliği ve Belediyeler düzeyinde de planlamalar yapılmaktadır. Eyalet Valisi ve Belediye Başkanlarına bağlı olarak oluşturulan “Vilayet ve Belediye Afetleri Önleme Konseyleri”; eyalet ve şehir belediyesi çapında ilgili tüm kuruluşların yıkım olaylarıyla ilgili ön hazırlık, eğitim, yıkım anında ve sonrasında etkinliklerini belirleyen yerel uygulama planlarını hazırlamakta ve uygulanmasını sağlamaktadır.

Japonya'da halkın doğal yıkım olaylarına karşı eğitimi görevi belediyelere verilmiş bulunmaktadır. Her bir şehir belediyesi o şehrin uğraması olasılığı bulunan doğal yıkımı (deprem, sel, toprak kayması, tayfun vb.) dikkate alarak halka eğitici broşürler hazırlayarak dağıtmakta, ilkyardım kursları düzenlenmekte, her semt için gönüllülerden kurulu yardım ekipleri oluşturmakta, ayrıca her yıl 1 Eylül'de ilgili tüm kuruluşların (Polis, İtfaiye, Kurtarma ve Tıbbi Yardım Ekibi, MHK, Elektrik, Gaz, Haberleşme şirketleri, Kızıllaç gibi) katılımıyla, tüm şehir halkının ve gönüllü yardım ekiplerinin katılımına açık yıkım tatbikatları düzenlemektedir.

Bu daimi örgütlenmenin yanı sıra, Japonya' da bir yıkım olayında yasa gereği derhal oluşturulması öngörülen bir acil durum merkezi bulunmaktadır. "Headquarter for Major Disaster Control and Emergency Disaster Control" adını taşıyan kriz merkezi, çok büyük yıkımlarda, yasa gereği yüzden fazla can kaybının meydana geldiği durumlarda oluşturulmaktadır. Acil durum merkezine Başbakan, daha küçük yıkımlarda ise "National Land Agency" (NLA) başkanı olan Devlet Bakanı başkanlık etmektedir.

Herhangi bir doğal yıkım olayı meydana geldiğinde, ilgili tüm kurumlar temel plan ve uygulama planının öngördüğü şekilde bilgi toplayıp anında söz konusu merkeze bildirmek zorundadır. Tüm bilgilerin toplandığı kriz merkezleri, ilgili kuruluşların hazırlamış olduğu uygulama planları çerçevesinde çalışmalarına nezaret etmekte ve bu çalışmalar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Kriz merkezi'nin ayrıca, yıkımın meydana geldiği yerde de derhal bir bürosu oluşturulmakta ve NLA Başkan Yardımcısı yıkım mahallerindeki yerel ofise başkanlık etmektedir.

Aynı biçimde yıkım anında ilgili eyalet ve belediyeler düzeyinde de kriz merkezleriyle eşgüdüm içinde etkinlik gösterilmektedir.

NLA, normal dönemlerde sürekli olarak köylere kadar her bölgenin ve yerleşim yerinin haritalarını, yerleşim planlarını, binaların yapısı ve konumunu, her evde yaşayan insanlar hakkındaki ayrıntılı bilgileri bilgisayara işlemekte ve bir bilgi bankası oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir yıkım olayı anında, o bölgede yıkımdan etkilenen bina ve tesisler ile ilgili her binada yaşayan insanlar hakkındaki ayrıntılı bilgileri derhal arama, kurtarma ve yardım ekiplerine iletebilmektedir.

Japonya'nın Kobe şehrinde 17 Ocak 1995 tarihinde meydana gelen ve Hanshin-Awaji depremi olarak adlandırılan depremden sonra, Başbakan'ın başkanlığında, hükümetin ve ilgili bakanlıklara ait 20 üst düzey görevlinin yer aldığı bir komite kurulmuştur. "Hanshin - Awaji Reconstruction Measures Office" olarak adlandırılan bu komite, deprem bölgesinin yeniden inşası etkinliklerinin eşgüdümünü, kontrolünü ve genel stratejisini belirlemek üzere 5 yıl için görevlendirilmiştir. Komitenin etkinlikleri 23 Şubat 2000'de sona ermiştir.

Kobe depremi sonrasında halkın yeniden iskanı ve bölgenin inşası için temel politikalar ve stratejiler bu komite tarafından belirlenmiştir. Bundan sonra tüm bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar, kendi görev ve yetki alanlarına giren konularda çalışmalarını yürütmüşlerdir. Söz konusu komite ilgili kurumlar arasında eşgüdümü sağlamış ve çalışmalara katılmıştır.

Japonya'da yıkım olaylarına karşı merkezi olarak oluşturulan temel plan doğrultusunda çalışmaların yapılması alınan önlemlerin etkin olması yetki kargaşasının yaşanmasını ortadan kaldırmakta; yıkım sonucu bozulan toplum düzeni daha etkin ve daha kısa sürede kurulmasını sağlamaktadır.

II. 1. 2. Kanada Afet Yönetimi

Kanada 1988 yılına kadar yıkım olaylarına karşı "Savaş Önlemleri Yasası" ile organize olmuştur. 1988 yılında yapılan düzenlemeyle yıkım olaylarına karşı "Olağanüstü Durumlarda Hazırlık Yasa"sı (The Emergency Preparedness Act) ile ülke genelini kapsayan halen yürürlükteki yasal yapı oluşturulmuştur. Bu yasa herhangi bir doğal yıkım olayı karşısında gerekli sivil savunma planlarının uygulanışının organize edilmesi ve desteklenmesi, federal ve eyalet hükümetleri arasında işbirliğinin sağlanması, halkın sivil savunma konusunda bilinçlendirilmesi ve sivil savunma personeline eğitim programları verilmesi konularını düzenlemektedir. Kanada'da meydana gelebilecek tüm doğal yıkımlara karşı hazırlıklı olunmasını sağlamakla Milli Savunma Bakanlığı bünyesi içinde bulunan "Emergency Preparedness Canada (EPC)" adlı federal hükümet kuruluşu yeni yasa ile görevlendirilmiştir. Söz konusu kuruluştan federal düzeyde Milli Savunma Bakanı sorumludur. Emergency Preparedness Canada, Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde işlevini sürdürmekte ve hem federal ve eyalet hükümetleri hem de çeşitli bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlama görevini yerine getirmektedir.

Sivil Savunma Yasası, aynı zamanda bu konuda federal bakanlıklar arasında kendi yetki alanlarına giren konularda görev dağılımının sınırlarını belirlemektedir. Dolayısıyla, sivil savunmadan sorumlu tek bakanlık Milli Savunma Bakanlığı olmayıp, bu konuda tüm bakanlıkların da kendi sorumlulukları bulunmaktadır. Kanada'da son 15 yıldır meydana gelen doğal yıkımların tümü hava koşulları ile bağlantılı olmuştur. Örneğin 1998 Buz Fırtınası'nda ve 1997 Ren Nehri selinde 20 - 25 federal bakanlık ve kuruluş müdahalede bulunmuştur.

Doğal yıkım olayları sonucunda yapılacak ilk yardım, kurtarma ve acil durumlara karşı oluşturulmuş olan federal politika, hükümet içerisinde sivil savunma planlarının çerçevesini çizmektedir. Bu konulardaki federal politikalar zamanla gözden geçirilip gerekli görülen düzenlemeler, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanır. Sivil Savunma Yasası ile acil durum planlaması ve yıkım karşısında yapılması gereken çalışmalar için federal bakanlıklar, kuruluşlar ile eyalet makamları arasında yakın işbirliği sağlanmıştır.

Emergency Preparedness Canada, yıkım olaylarına karşı görevini yerine getirebilmek için geniş çapta etkinliklerde bulunmaktadır. Bu etkinliklerin en önemlileri aşağıda sıralanmıştır.

Federal Sivil Savunma Planlaması: Emergency Preparedness Canada son olarak Ulusal Deprem Destek Planı'nı (National Earthquake Support Plan) geliştirmiştir. Söz konusu plan Kanada'nın batı yakasında olası bir deprem felaketi halinde her federal bakanlığın ve kuruluşun destek ve yardıma ilişkin üzerine düşen görevleri belirlemektir.

Federal Hükümet-Eyalet İşbirliği: Emergency Preparedness Canada, federal hükümet, eyalet hükümeti ve belediyeler bünyesindeki sivil savunma personeli arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Bu görevini yerine getirmek için Emergency Preparedness Canada'nın her eyalet başkentinde küçük bir bölgesel ofisi bulunmaktadır. Bu yakın işbirliği, federal planlama çalışmaları ile yerel makamların planlamaları sonunda bölgesel ofisler, önemli acil durumların belirlenmesinde ve acil durum hareketinin koordinasyonunda ve felaketin etkilerinin azaltılmasında anahtar rol oynamaktadır. Emergency Preparedness Canada, Ortak Sivil Savunma Programı'nın (Joint Emergency Program) yöneticisi

durumundadır. Söz konusu program, Kanada çapında tek tip bir sivil savunma yeteneğinin geliştirilmesini amaçlamakta ve federal, eyalet ve bölgesel hükümetlerden kaynak tahsislerini de içine almaktadır. Emergency Preparedness Canada, aynı zamanda federal hükümet adına Afet - Mali Yardım Düzenlemeleri'ni de yönetir. (Disaster Financial Assistance Arrangements - DFAA)

Uluslararası İşbirliği: Emergency Preparedness Canada, sivil savunma ile ilgili talep geldiğinde uluslararası yardım etkinliklerinin koordinasyonundan da sorumludur. Emergency Preparedness Canada, başta NATO ve ABD-Kanada ikili anlaşmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. NATO çerçevesindeki etkinliklerini demokratikleşmiş ülkelere bu alanda bilgi aktarımı konusunda önderlik etme şeklinde yaygınlaştırmıştır.

Eğitim ve Yetiştirme: Emergency Preparedness Canada, Ontario Eyaleti'nin Amprior kentinde bulunan Kanada Sivil Savunma Koleji'nde her yıl 1600 kişiye eğitim vermektedir. Kolej, federal bakanlıklardan, eyalet hükümetlerinden ve belediyeler gibi yerel makamlardan yetkililere ve büyük sanayicilere sivil savunma planlaması ve yıkım olayları ile karşılaşılması durumlarında yapılacak çalışmaların ne biçimde yapılacağı konusunda kurslar vermektedir. Kolej; aynı zamanda ulusal ve uluslararası seminerler, konferanslar da düzenlemektedir.

Araştırma ve Özel Projeler: Emergency Preparedness Canada sivil savunma alanında araştırma ve değerlendirmelerin odak noktasını oluşturmaktadır. Yüksek Bilimsel Danışmanlık Ofisi özel ve devlet uzmanlarından destek almak suretiyle Kanada'da sivil savunmanın yeni teknikler ve teknolojilerle artırılması yolları üzerinde araştırmalar yapmaktadır.

Sivil Savunma Harekatı: Federal hükümet için olası yıkım durumlarına ilişkin göstergeleri doğru bir biçimde yorumlamak, zamanında karşılık verebilmek bir zorunluluktur. Devlet Acil Durum Hareket Merkezi (GEOCC) aracılığıyla, Emergency Preparedness Canada; mevcut, potansiyel ve yakın gelecekte olası felaketlerin gözetimini yapmaktadır. GEOCC acil duruma ilişkin göstergeleri izler, eyalet ve federal hükümetleri etkileyebilecek çapta olanlar hakkında tavsiye niteliğinde bilgi aktarır.

Halkın Bilgilendirilmesi: Emergency Preparedness Canada tüm Kanadalıların olası bir acil durum konusunda bilinçlendirilmesini sağlar. Bu konuda bilgilendirme etkinliklerini planlar ve düzenler. Ayrıca üç ayda bir Sivil Savunma Dergisi yayımlar.

Emergency Preparedness Canada'nın yan kuruluşu Safe Guard: Emergency Preparedness Canada'nın girişimiyle geliştirilmiş bir program olup, sivil savunma planlaması, karşılık verilmesi ve kurtarma konularında yer alan hükümet, özel ve gönüllü kuruluşlarının bir araya getirilmesi konularıyla ilgilendir. Safe Guard'ın bir internet sayfası mevcut olup halka bilgi aktarımında önemli rol oynamaktadır.

Kanada'da sivil savunmanın temel ilkeleri aşağıdaki gibidir:

Her birey acil durumda ne yapılacağını bilmekten sorumludur. Durumun bireylerin yeteneğini aşması halinde hükümetin çeşitli düzeyleri aşamalı olarak devreye girer ve sorumluluk üstlenir. Esasen acil durumların %90'ı belediyeler ve yerel düzeyde ele alınmaktadır. Sorunun içeriği ve ağırlığına bağlı olarak belediyeler yardım için eyalet hükümetlerine başvurabilirler. Gerektiği halde, eyalet hükümetleri eyalette bulunan sivil savunma koordinatörü aracılığıyla federal

hükümetten yardım isterler. Esas olarak ilk müdahalenin yerel makamlarca yapılması, bu yeterli olmazsa eyalet ve bölge makamlarının ve nihayet federal hükümetin müdahalede bulunması öngörülmektedir. Herhangi bir doğal yıkım olayı durumunda konusuna göre federal bakanlıklardan biri öncü olarak tayin edilir. Emergency Preparedness Canada da Ulusal Destek Merkezi'ni harekete geçirmek suretiyle acil yanıt önlemleri örgütlenmesinde ilgili federal bakanlık, kuruluşlar ve eyalet hükümetleriyle yakın işbirliği içinde hareket eder ve danışmalarda bulunur.

Ulusal Destek Merkezi, çeşitli olası acil durumlara ilişkin senaryolardan oluşan ulusal destek planının bir unsurunu oluşturmaktadır. Ulusal Destek Merkezi, acil durum yönetim yapısını ve acil durumlarda federal ve ulusal desteğin eşgüdümü için hareket sağlamaktadır. Kanada sivil savunmasının en önemli görevi can ve mal kaybını azaltmak için halkı acil durumlara karşı daha iyi hazırlıklı hale getirmektir. Bu da; Kanada sivil savunma personelinin eğitiminden bilinçlenme programları geliştirilmesine kadar uzanan geniş çapta etkinliklerin örgütlenmesini içermektedir.

Kanada Sivil Savunma Yasası, federal hükümete aynı zamanda yıkımdan etkilenen eyalet ve bölgelere mali yardım dağıtma yetkisi de vermektedir. Söz konusu mali yardım afet mali yardım düzenlemeleri (Disaster Financial Assistance Arrangements–DFAA) yoluyla mümkün olmaktadır. Söz konusu mali yardım, yıkımdan kaynaklanan maliyet, eyalet ya da bölgenin ekonomisine aşırı yük getirdiği durumda sağlanmaktadır. Yapılacak mali yardımın düzeyi eyaletin büyüklüğüne ve nüfusuna göre belirlenmektedir.

II. 1. 3. ABD Afet Yönetimi

1979 yılında kurulan federal "Federal Acil Durum Yönetimi İdaresi" (Emergency Management Administration), ABD federal hükümeti'nden bağımsız, doğrudan devlet başkanlığına bağlı 2.600 personele sahip bir kuruluştur. Federal Emergency Management Administration (FEMA) Başkanı James Lee Witt, ABD Başkanı Clinton tarafından tayin edilmiş ve ABD Senatosu tarafından onaylanmıştır.

Federal Emergency Management Administration Başkanı Witt, Başkan Clinton adına, 28 federal Ajans ve Bakanlığın, Amerikan Kızılağ örgütü ve gönüllü kuruluşların felaket yardım etkinliklerini organize etmekle görevlidir.

Federal Emergency Management Administration'nın görevleri, inşaat kodları ve su baskını riski taşıyan bölgelerin idaresi konusunda danışmanlık hizmeti vermek, yerel yönetimlerin acil durumlara hazırlıklı olmalarını sağlamak, yıkım olaylarına karşı ABD kurumları arasında etkinlikleri organize etmek, insani yardımları, ABD'deki eyaletlere, topluluklara, iş yerlerine ve bireylere ulaştırmak, acil durum yöneticilerini eğitmek, ülkenin itfaiye sistemini desteklemek, ulusal sel ve suç sigorta programlarını idare etmek olarak sıralanmaktadır.

Federal Emergency Management Administration'ın Washington'daki merkezinde ve diğer bölgesel merkezlerde çalışan 2.600 personeli ile felaket anında yararlanılabilecek 4.000'i aşkın ek personeli bulunmaktadır.

II.2. Türkiye'de Tarihsel Süreç İçerisinde Yıkım Mevzuatı

Türkiye'de depremlerin tarihsel gelişimini belirleyebilmek açısından yeterli ve güvenilir kayıt yoktur (Ergünay, 1998:15). Bununla birlikte 1168 ve 1784 yılları arasında oluşan 6 yıkıcı depremdeki toplam can kaybı 82.000 dolayındadır (Ergünay, 1998:15). Elde edilen veriler ve ülke toprakları üzerinde yer alan etkin fay kuşaklarının tarihsel süreç içerisinde toplum yaşamını bozan, aksatan ve kayıplara yol açan depremler yaşanmıştır. Yazılı tarihin başlangıcından itibaren Anadolu topraklarının büyük depremlerden etkilendiği; Pamukkale (Hierapolis) , Truva, Efes örneklerinde olduğu gibi bazı medeniyetlerin tarih sahnesinden silindiği ya da yerlerinin değiştirildiğine dair bir çok örnek bulunmaktadır. Yer değiştirme kararlarının verilmesinde, deprem zararlarını azaltma düşüncesinin yöneticiler üzerinde etkisi olmuştur.

Bu bağlamda, ülkemizde doğal yıkımların önlenmesi ve zararlarının azaltılması konusundaki çalışmaları tarihsel bir bakış açısı içerisinde özetlemekte yarar görülmektedir. Doğal yıkım zararlarının azaltılması konusundaki çalışmaları önemli politika değişiklikleri göstermeleri açısından dört dönemde incelemek olanaklıdır. Bunlar ;

- 1- 1944 öncesi,
- 2- 1944 -1958 arası,
- 3- 1958 - 1990 arası,
- 4- 1990 sonrası.

II. 2. 1. 1944 Öncesi

Yıkım olaylarından etkilenen insanlara yardım etmek geleneği çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Bu konudaki ilk yazılı örnek 14 Eylül 1509 tarihinde İstanbul da meydana gelen depremdir. 13.000 insanın öldüğü rivayet edilen ve 109 cami ile 1047 yapının yıkıldığı bilinen bu depremden sonra, zamanın Osmanlı Padişahı II. Beyazıt çıkardığı bir fermanla, yeniden ev yapmak amacıyla aile başına 20 altın yardımda bulunmuştur. Yine bu fermanla, harap olan başkentini yeniden imarı için 50 bin usta görevlendirilmiş, 14-60 yaşları arasındaki erkeklerin inşaat işlerinde çalışmaları emredilmiş, deniz kenarındaki dolgu zeminler üzerinde ev yapmak yasaklanmış ve ahşap - karkas (bağdadi) ev yapımı teşvik edilmiştir (Birand, ve Ergünay, 2001:1-2). Bu fermanın çıkarılmasını müteakip İstanbul'da 6 ay gibi kısa bir süre içerisinde 2000 yeni yapı yapılmış ve bazı camiler onarılmıştır (Birand, ve Ergünay, 2001:2).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde meydana gelen büyük yıkımlardan sonra, halka padişah fermanları ile acil yardım ve konut yardımı yapılmıştır. Bu dönemdeki uygulama, yıkım olayı meydana geldikten sonra yara sarma çalışmaları olarak gerçekleşmiştir. Yıkımlara karşı zararın azaltılması çalışmaları ile ilgili olarak olay meydana gelmeden önce önlem alma çalışmaları yapılmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehirleşme ve yapılaşmaları bazı kurallara bağlama ihtiyacı ilk kez 1848 yılında duyulmuş ve o yıl çıkarılan "Ebniye Nizamnamesi" ile yalnız İstanbul içerisinde yapılaşmanın ne biçimde yapılacağı ilk

olarak bazı esaslara bağlanmıştır. Daha sonra 1877 yılında çıkarılan "Ebniye Nizamnamesi" ile uygulama imparatorluk sınırları içerisindeki tüm belediyelere yaygınlaştırılmıştır. 1882 yılında çıkarılan "Ebniye Yasası" ile belediye teşkilatı olan yerlerde, alt yapı ve yolların düzenlenmesi konusu da yapılarla birlikte esaslara bağlanmıştır (Birand ve Ergünay, 2001:2).

Cumhuriyet döneminde yerleşme ve yapılaşmalara yeni esaslar getirilmesi için 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hükümetinde Mübadele, İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlık ilk kuruluş yılında göçmen mübadelesi ve iskan görevlerini üstlenmiş ve bir yıl sonra kaldırılmıştır.

Yerel yönetimlerin görevlerini ilk kez tanımlayan yasa 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı "Belediye Yasası"dır. Yasa ile belediyelere, yerleşme ve yapılaşmalarla ilgili denetim görevi ile ihtiyaç sahipleri için konut inşa ettirmek görevi de verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri uygulanmakta olan "Ebniye Yasası" 1933 yılında yürürlüğe giren 2290 sayılı "Belediye Yapı ve Yolları Yasası" ile 4-5 maddesi dışında tamamen değiştirilmiş ve şehirlerin imar planlarının hazırlanması, yeni yapılar, yollar, ruhsat alınması, fenni mesuliyet, yapı denetimi konuları çağın şehircilik anlayışına uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde çıkarılan imar yasalarının ana yapısını bu yasa oluşturmuştur. Bu yasa ile yerleşme ve yapılaşmaların sağlık, fen ve sanat kurallarına uygun hale getirilmesini amaçlayan düzenlemeler getirilmiştir. Her ne kadar yasada doğal yıkım zararlarının azaltılması konularında doğrudan hükümler

bulunmasa da yasa yerleşme ve yapılaşmalara yeni esaslar getirdiği için, dolaylı olarak yıkım zararlarının azaltılması çalışmalarına yardımcı olmuştur.

1933 yılında yürürlüğe giren "Belediye Yapı ve Yolları Yasası"nın altı yıllık uygulanmasında görülen aksaklıkları ortadan kaldırmak ve meydana gelen doğal yıkımlarla ilgili olarak etkinlikte bulunan Kızılay, İçişleri Bakanlığı ve etkin diğer teknik olmayan kuruluşlar eliyle yürütülen yardım çalışmalarının bir esasa bağlanması amacıyla 1939 yılında 3611 sayılı yasayla "Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş Yasası" değiştirilmiş, yukarıda sayılan işlerle ilgili görevler Yapı ve İmar İşleri Reisliği adı altında yeniden düzenlenen birime devredilmiştir.

Bilindiği üzere 26 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da büyük bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremde 32.962 kişinin hayatını kaybetmesi ve 116.720 yapının yıkılması ya da ağır hasar görmesi üzerine o günkü hükümet, bazı yasal düzenlemeler yapma ihtiyacı duymuştur. 17 Ocak 1940 tarihinde 3773 sayılı "Erzincan'da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Yasa" çıkarılmıştır. Çıkarılan bu yasa yalnızca bu yıkım olayını kapsamaktadır. Yasa ile depremden etkilenen yörelerdeki vergi mükelleflerinin tüm vergileri kaldırılmış, memur ve diğer çalışanlara 3 maaş tutarında avans verilmesi öngörülmüş ve evleri yıkılan ve kullanılmayacak hale gelen kişilere ücretsiz arsa verilmesi, yapı malzemesi yardımı yapılması benimsenmiştir. Çıkarılan bu yasaya ek olarak aynı yıl içerisinde Erzincan'ın yeni yerleşim yeri için Erzincan Belediyesi'ne istimlak yetkisi veren 3908 sayılı yasa, bütçeye yeni ödenek ekleyen yasa ile mahkumların cezalarının affedilmesini, bölgeye yapılacak taşımalarda ücret indirimleri yapılmasını ve yurt

dışından bölge için gönderilen yardım malzemelerine uygulanan gümrük vergisini ve diğer harçları kaldıran yasalar çıkarılmıştır.

Türkiye de çeşitli tarihlerde oluşan su baskınları konusunda 14 Ocak 1943 tarihinde 4373 sayılı "Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma" adı altında yeni bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa ile ilk kez, su baskınları yıkımına karşı yıkım olmadan önce alınacak önlemler belirlenmiş ve yıkım sırasında yapılacak çalışmalara ait yeni kurallar saptanmıştır.

II. 2. 2. 1944 -1958 Arası

Erzincan depreminden sonra meydana gelen Niksar-Erbaa, Adapazarı Hendek, Tosya-Ladik ve Bolu-Gerede depremlerinde 43.319 kişinin ölmesi, 75.000 kişinin yaralanması ve 200.000 civarında yapının yıkılması ya da kullanılamaz hale gelmesi üzerine, deprem olayının doğurduğu sonuçların yalnızca yıkılanın yerine yeni ev yaparak çözülemeyeceği ve ülkemizde mutlaka deprem zararlarının azaltılması konusunda bazı çalışmalar yapılması gerektiği kararına varılmış ve 18 Temmuz 1944 tarihinde 4623 sayılı "Yer Sarsıntılarından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında" yasa çıkarılmıştır. Çıkarılan bu yasa sonucunda da uygulamada değişen çok fazla bir şey olmamıştır. Yıkım olaylarına karşı yıkım sonrası yara sarma anlayışı değişmese de gerçek anlamda doğal yıkım zararlarının azaltılmasına yönelik yasal düzenlemeler bu yasayla başlamıştır.

4623 sayılı yasa ile; hangi bölgelerimizin deprem riski altında olduğu, bu bölgelerde yapılacak yapılar için bazı özel kuralların deprem yönetmelikleri halinde yayımlanması ve uygulanması zorunluluğu, her il ve ilçede acil yardım ve kurtarma

programlarının önceden hazırlanması, belediyelerin yeni gelişme alanlarında jeolojik etütler yapılmasının zorunlu hale getirilmesi gibi zarar azaltıcı önlemler alınması benimsenmiştir. Yasayla, aynı zaman da depremler sırasında yapılacak işlemler yönetici ve halkın görev ve sorumlulukları da belirlenmiştir. Daimi iskan çalışmaları ise yasada yer almamış ve konunun çözümü için eskiden olduğu gibi doğal yıkıma uğrayan bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına bağlı olarak ayrı ayrı yıkım yardımı yasaları çıkarma yolu tercih edilmiştir (Birand, ve Ergünay, 2001:4).

4623 sayılı yasa, doğal yıkım olaylarına karşı hazırlanmış çağdaş ilk yasadır. Bu yasa ile ilk kez doğal yıkım olaylarının zararlarının azaltılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Bayındırlık Bakanlığı ve ilgili üniversitelerle işbirliği yapılarak, 1945 yılında Türkiye'nin ilk deprem bölgeleri haritası ile "Türkiye Yer Sarsıntısı Bölgeleri Yapı Yönetmeliği", bugünkü adıyla "Yıkım Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik" hazırlanmış ve uygulama zorunluluğu getirilmiştir.

1953 yılında Bayındırlık Bakanlığı yapı ve İmar İşleri Reisliği bünyesinde bir "Deprem Bürosu" kurulmuştur. Doğal yıkım zararlarının azaltılması çalışmalarının daha etkin sürdürülmesi amacı ile 1955 yılında bu büro DE-SE-YA (Deprem, Seylap, Yangın) şubesi haline dönüştürülmüştür.

1953 yılında çıkarılan 6200 sayılı yasayla, Bayındırlık Bakanlığı'nın Su İşleri Reisliği, tüzel, katma bütçeli Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir. Müdürlüğün çalışmalarındaki ana amaç, yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönden yararlanmak için etkinlikte bulunmaktır.

1950'li yılların ortalarından itibaren gittikçe yoğunlaşan sanayileşme, göç ve şehirleşme hareketleri, şehirlerimizde olumsuz gelişmelere yol açmış ve 1933 yılında çıkarılmış olan "Belediye Yapı ve Yollar Yasası" yerleşme ve yapılaşmaların denetimi açısından yetersiz kalmaya başlamıştır. Bunun üzerine, 1956 yılında zamanına göre hayli ileri sayılan 6785 sayılı "İmar Yasası" çıkarılmıştır. Bu yasayla, yerleşme yerlerinin belirlenmesi sırasında doğal yıkım riskinin ortaya çıkarılması ve fenni mesuliyet sistemi ile yapı denetimi konusuna önem ve öncelik verilmiştir (Birand, ve Ergünay, 2001:5).

Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra ülkede gittikçe önemi artan imar, konut ve yıkım politikalarının Bayındırlık Bakanlığı gibi aşırı yoğun görevlerle görevlendirilmiş bir bakanlık içerisinde etkili bir biçimde yürütülemeyeceği gerçeği anlaşılmalı ve İmar ve İskan Bakanlığı adı altında yeni bir bakanlığın kuruluş hazırlıklarına başlanmıştır (Birand, ve Ergünay, 2001:5).

Bu dönemde meydana gelen doğal yıkımlardan etkilenen halka, yıkımlardan sonra çıkarılan yardım yasaları ile daimi iskan yardımları yapılmaya devam edilmiştir. Örnek olarak; 1948 yılında çıkarılan 5243 sayılı "Erzincan'da Yaptırılacak Meskenler Hakkında Yasa", 1950 yılında çıkarılan 5663 sayılı "Eskişehir Sel Baskınından Zarar Görenler İçin Yaptırılacak Meskenler Hakkında Yasa", 1956 yılında çıkarılan 6746 sayılı Aydın, Balıkesir, Bilecik, Edirne, Eskişehir, Konya ve Denizli vilayetlerinde 1955-1956 yılında "Tabii Afetlerden Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Yasa" sayılabilir.

II.2.3. 1958 - 1990 Arası

1958 yılında çıkarılan 7116 sayılı yasa ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. Bu yasa ile İmar ve İskan Bakanlığı'nın görevleri kurulan yeni bakanlığa devredilmiştir. Yıkım olaylarının zararlarının azaltılması yönünden önemli olan bu gelişme sağlanmıştır. Bu bağlamda kurulan yeni bakanlığa 7116 sayılı yasayla verilen görevlerin ana hatları; yıkımlardan önce ve sonra gerekli önlemleri almak, ülkenin bölge, şehir ve köylerinin planlamasını yapmak, konut ve iskan sorununu çözmek, ülkedeki yapı malzemelerinin geliştirilmesi ve standartlarını hazırlamaktır.

Doğal yıkımlar sırasında gereken kurtarma ve ilkyardım çalışmalarının organize bir biçimde sürdürülmesi amacıyla 1958 yılında 7126 sayılı "Sivil Müdafaa Yasası"nın çıkarılması, bu konuda önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Ülkemizde doğal yıkım olayları konusundaki en ciddi gelişme 15 Mayıs 1959 tarihinde 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasa"nın çıkarılması ile gerçekleşmiştir. Bu yasa, o güne kadar çıkartılan tüm yasaları ve yönlendirmeleri bünyesinde toplamıştır.

7269 sayılı yasa ile yıkım olaylarına karşı yapılacak çalışmalarla yıkım zararlarının önlenmesi ya da azaltılması için yıkıma yönelik çalışmalar; yıkım öncesi, sırasında ve sonrasında yapılacak etkinlikler olarak ele alınmıştır.

Yasada yıkım olaylarına karşı kullanılmak üzere Afetler Fonu oluşturulmuştur. Fonda özellikle yıkım sırasında bürokrasinin engellemelerinin

önüne geçilmesi amaçlanmış, fonun kullanılması ile acil müdahale olanağı sağlanmıştır.

7269 sayılı yasa, çıkarıldığı dönem içinde değerlendirildiğinde geniş kapsamlı yıkım olaylarına karşı yıkım olayının her aşamasını kapsayacak biçimde organize olmuştur. Bu yasanın aksayan kısımları ise yaşanan yıkım olayları sonucunda elde edilen deneyimler doğrultusunda 1968 yılında çıkarılan 1051 sayılı yasa ile önemli değişiklikler yapılarak yeni maddeler eklenmesiyle düzenlenmiştir. Yapılan bu değişiklik ve ilaveler, tamamen hizmetin daha hızlı ve etkili yapılmasını ve yıkımdan etkilenen vatandaşlara daha geniş yardımlar yapılmasını sağlayacak yönde olmuştur (Birand, ve Ergünay, 2001:7).

II.2.4. 1990 Yılı Sonrasında Yayımlanan Mevzuat

1990 yılından sonra yaşananlar; sadece yasal düzenlemelerle yıkım olaylarına karşı önlem alınmasının ve kayıpları azaltmanın mümkün olmadığını göstermiştir. Yasalarımızın yıkım öncesi, sırası ve sonrası aşamalarını kapsayıcı olmaması yıkım olaylarına karşı etkinlik sağlayamamıştır. Yasalarda bulunan kuralların uygulamada hayata geçirilmemesi, kamunun özellikle yıkım öncesi önlemlerde etkin denetleyici olmadığı gerçeğini ortaya koymuştur. Yıkım öncesi yapılan hatalar, ihmal, eğitimsizlik ve denetimsizlik yıkım zararlarının fazla olmasına neden olmuştur.

Kamunun ise yıkım olaylarına karşı yaptığı en etkin çalışma, sürekli yasal düzenlemeler yaparak çözüm arama anlayışı içerisinde etkinliğini

sürdürmesidir. Uygulamada hayata geçmeyen bu yasalar ile yaşanan her yıkım olayı sonucunda sorun bir kez daha gündeme gelmiştir.

Yasal düzenlemelerin en yoğun yaşandığı dönem, 1990 sonrasıdır. Bu dönemde yapılan düzenlemeler şunlardır:

- Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Meydana Gelen Deprem ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yasa; Söz konusu bölgelerdeki tahribatın giderilmesi ve toplu göçün önlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Erzincan'da önemli hasarlara yol açan bir deprem meydana gelmesi ve deprem olaylarının yalnızca fiziksel kayıplara değil, göç, işsizlik, üretim kaybı, vb. sosyal ve ekonomik kayıplara yol açması; halen yürürlükte olan 7269 sayılı yasanın bu tür sosyal ve ekonomik kayıpları azaltmaya olanak vermemesi üzerine, 28 Ağustos 1992 tarihinde 3838 sayılı "Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Meydana Gelen Deprem Afeti İle Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yasa" çıkarılmıştır (Resmi Gazete, 05 Eylül 1992-Yasa No:3838).

- 7269 sayılı yasanın zaman içerisinde eksik kalan yönlerini tamamlayan bu yasayla Erzincan depreminin yaraları kısa zamanda sarılmış ve deprem güvenliği artırılmış yepyeni bir Erzincan inşa edilmiştir. Yalnızca Erzincan depreminden etkilenen bölgeleri kapsayan bu yasadan sonra, meydana gelen yıkımlardan etkilenen diğer yöreler içinde benzer bir yasa hazırlanması ihtiyacı ortaya çıkmış ve 23 Temmuz 1995 tarihinde 4123 sayılı "Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Yasa" çıkarılmıştır. Acele ile hazırlandığı için 3838 sayılı yasanın bütün maddelerini

kapsamayan bu yasa, 01 Ekim 1995 Dinar depreminden sonra, 16 Kasım 1995 tarih ve 4133 sayılı yasayla değiştirilmiş ve yeni bazı maddeler eklenmiştir.

- Doğal Yıkım Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Yasa: Bu yasa ile doğal yıkıma maruz kalan yörelerde normal hayatın devamını sağlayacak hizmetlerin yürütülmesi, hasar ve tahribatın giderilmesi ve 2380 sayılı yasaya göre kurulmuş fonlardan (Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Mahalli İdareler) yapılacak yardıma ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Yapılan yardımlardan nakdi olanların Afetler Fonuna, taşınır olanların da Kızılay'a aktarılacağına; tabii yıkım nedeniyle hayatını kaybeden yurttaşların birinci derecedeki yakınlarına ve sakat kalanlara Gelir Vergisi Yasası'nın sakatlık indirimine ilişkin 31'inci maddesinde belirtilen esas ve usuller çerçevesinde Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek miktarda ve Başbakanlıkça uygun görülecek fonlardan yardım yapılmasına; konutları ya da işyerleri hasar görenlere miktar, usul ve esasları Bakanlar Kurulu tarafından belirlenerek karşılıksız olarak Başbakanlıkça uygun görülecek fonlardan yardım yapılmasına; belediyelerin toplayamadıkları her türlü vergi, resim ve harçların 2380 sayılı yasaya göre kurulmuş bulunan fonlardan karşılanmasına ve belediyeler ile il özel idarelerine 3280 sayılı yasa ve ilgili yıllar bütçe yasalarındaki hükümlere göre tahakkuk eden paylarının Bakanlar Kurulu tarafından 5 katına kadar artırılmasına; çiftçilerin canlı hayvan kayıplarının karşılığının 2090 sayılı yasayla kurulmuş bulunan Doğal Yıkımda Zarar Gören Çiftçilere Yardım Fonu hesabından temin edilerek aynı olarak verilmesine; Bakanlar Kurulu yetkili olup, doğal yıkımdan zarar görmüş esnaf, sanatkar ve serbest meslek mensupları ile sanayici ve ticaret erbabına T. Halk Bankası'nca, çiftçilere TC. Ziraat Bankası'nca kredi verilmesi; sigorta

şirketlerince ödenen ya da ödenecek tazminatların devletçe ödenen her türlü yardımlardan düşülmesine karar verilmiştir (Resmi Gazete, 25 Temmuz 1995 – Yasa No:4123).

- 23 Temmuz 1995 tarih ve 4123 sayılı "Doğal Yıkım Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Yasa" ile 15 Haziran 1959 tarih ve 7259 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasanın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Yasalara Ek Maddeler Eklenmesine Dair Yasa"; ilgili yasalara ek maddeler konularak yasa kapsamına giren belediyelerin İller Bankası'na olan yatırım borçlarının ertelenmesi ya da terkin edilmesi; yasa kapsamına giren yörelerdeki esnaf ve sanatkarlar, serbest meslek mensupları ile sanayi ve ticari erbabına T. Halk Bankası'nca, çiftçilere TC. Ziraat Bankası'nca kredi verilmesi sağlanmaktadır (Resmi Gazete, 19 Kasım 1995 – Yasa No: 4133).

- Bazı Yörelerde Meydana Gelen Doğal Afetlerden Zarar Görenlerin Gelir, Kurumlar ve Geçici Vergilerinin Terkini ile Kurumlar Vergisi Yasanın 7'nci maddesine Bir Bent Eklenmesi ve 28 Ağustos 1992 Tarihli ve 3838 sayılı Yasanın Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Yasa (Resmi Gazete, 11 Haziran 1997- Yasa No:4264).

- Doğal Yıkımdan Zarar Gören Vakıf Taşınmazların Yıkım Öncesi Kiracılarına Kiracılık Hakkı Tanınması ve Devam Etmekte Olan Kira Sözleşmelerinin Sona Erdirilmesi ile İlgili Olarak 6570 sayılı "Gayrimenkul Kiraları Hakkında Yasaya Bir Ek ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Yasa" (Resmi Gazete, 27 Aralık 1998 – Yasa No: 4331).

- Doğal Yıkımlara Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Yıkımlar Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yasa; yasa ile doğal yıkımlara karşı alınacak önlemlerin belirlenmesi; bu yıkımlar nedeniyle doğan zararların giderilmesi; yeni yerleşim alanlarının kurulması; imar, ihale, müteahhitlik, müşavirlik hizmetleri ile kültür ve tabiat varlıklarını koruma; sivil savunma, mevcut fonların işleyişi ve gerektiğinde ilave fon kurulması; her türlü bağış ve yardımların etkin kullanımı; ekonomik konularda düzenleme; doğal yıkımlar sonucunda doğacak zararların karşılanmasına yönelik bir sigorta sisteminin oluşturulması ve teşkilat yasalarında yapılacak değişiklikler ile ivedi ve zorunlu hollere münhasır olmak üzere Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verilmektedir (Resmi Gazete, 29 Ağustos 1999 – Yasa No: 4452).

- Bakanlar Kurulu'na verilen yetki 29 Kasım 1999 tarihine kadar geçerli olup bu tarihe kadar birden fazla KHK çıkarılabilir. Bakanlar Kurulu, bu yetkisini kullanırken doğal yıkımlara maruz kalan yerlerde normal yaşamın devamını sağlayacak hizmetlerin verimli, etkin ve hızlı yürütülmesini; hasar ve tahribatın bir an önce giderilmesini; hizmetlerin yürütülmesinde ilgili kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanmasını; ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılanmanın sağlanmasını; yıkımın meydana geldiği bölgelerin ekonomisinde dengelerin ve güven ortamının sağlanmasını; istikrarın gerçekleştirilmesini ve hızlı kalkınma için gerekli önlemlerin alınarak verimin yükseltilmesini; yıkımdan kaynaklanan hukuki ihtilafların çözümüne dair işlemlerin hızlandırılmasını; yıkım bölgelerinde çevrenin korunmasına yönelik hizmetlerin yürütülmesini göz önünde bulundurur.

- 574 sayılı KHK - Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasada Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname: 4452 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan söz konusu yasa ile 7269 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklikler yapılmış ve geçici maddeler eklenmiştir. Yapılan değişikliklerle hasar tespit çalışmalarında görevlendirilecek personelin kapsamı genişletilmiş, yıkılması gereken binalar için riskin giderilmesi amacıyla sahiplerine verilen süre 15 günden 3 aya çıkartılmış, sahiplerinin itiraz süresi 7 günden 3 güne indirilmiş, itirazın karara bağlanması 15 günden 3 güne indirilmiştir. Ayrıca hasar görmüş binaların 1 yıl içerisinde tamir ettirilmediği ve itiraz da olmadığı takdirde yıktırılması, itiraz halinde inceleme süresinin 15 günden 5 güne indirilmesi, haklı itiraz durumunda sürenin 1 yıldan 6 aya indirilmesi, ruhsatsız bina sahiplerine konut yaptırılması ya da kredi verilmesi konularında hak sahibi kabul edilmeyecekleri; mülkiyeti tüzel kişilere ait olan binalara yardım yapılmayacağı hükme bağlanmıştır (Resmi Gazete, 01 Eylül 1999 - (Mükerrer)).

- 4447 sayılı yasaya göre depremde yaralanan ya da sakat kalan sigortalıya verilecek protez, araç ve gereç için katılım payı alınmaması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, depremde malul kalan sigortalı ya da iştirakçiler ile ölen sigortalı ya da iştirakçilerin hak sahiplerine en az 360 gün prim ya da 12 aylık prim ya da kesenek ödenmiş ve her ne ad altında olursa olsun sosyal güvenlik kurumlarından gelir ya da aylık almamak şartıyla; 506, 2925, 5434, 1479 ve 2926 sayılı yasalarda öngörülen prim ya da kesenek ödeme süresi aranmaksızın ilgili kurumca kendi mevzuatlarına göre aylık bağlanması esasları getirilmiştir (Resmi Gazete, 08 Eylül 1999 -Yasa No: 4447).

II. 2. 5. Mevzuatın Genel Değerlendirmesi

Son on yılda çıkarılan yapılan yasa sayısının yoğunluğu ülkemizde mevzuat konusundaki karmaşayı gözler önüne sermektedir. Yasalardaki bu karmaşa yaşanan yıkım olaylarında da kendini göstermiştir. Yıkım zararlarını önlemeye yönelik yasal düzenlemeler ile yıkımın önlenemeyeceği bellidir. Var olan yasaların çağın getirdiği gelişmeler karşısındaki yetersizliğinin sonuçları Doğu Marmara depremleri sonucunda meydana gelen kayıplarla bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Yasaların büyük bir bölümünün yaşanan yıkım olaylarından sonra yara sarmaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu anlayışla da başarılı olunmadığı, 17 Ağustos depreminde kamu yönetiminin acil yardım ve kurtarma işlerinde etkin ve verimli çalışma yapmaya hazırlıklı olmaması ile anlaşılmıştır. Bu depremde kurtarma ve ilk yardım çalışmalarına 2 gün sonra başlanabilmesi; plansızlık, programsızlık, nitelikli yeterli eleman, gerekli araç - gereç bulunmaması ve burada saymadığımız bir dizi aksaklıklar kötü bir deneyim yaşamamıza yol açmıştır.

Yıkımlara karşı görevlendirilen kurum sayısındaki çokluk, yapılacak çalışmalarda örgütlenme sorunlarının yaşanmasına neden olan etmenler içinde en etkili olanıdır. Bu durum, farklı kurumlar arasında yetki kargaşasına neden olmuştur.

II. 3. Türkiye’de Afet Yönetiminin Örgütlenmesi

Kamusal örgütlenmenin varoluş nedeni, kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olarak, kamu düzenini sağlamak ve kamu hizmetlerini sunmaktır.

Güvenlik, esenlik ve genel sağlık unsurlarından oluşan kamu düzeni bozulduğunda, kamusal örgütler harekete geçmekte ve eski durum yeniden kurulmaya çalışılmaktadır. Yıkım olayları; kamu düzeninin güvenlik , esenlik ve genel sağlık unsurlarını bozmaktadır.

Türkiye’de yıkımın büyüklüğüne göre değişik devlet kademelerinin katkısına dayalı hiyerarşik bir afet yönetim sistemi kurulmuştur. Yani olayın boyutu büyüdükçe, afet yönetim sorumluluğu da Devlet yapısının üst kademelerine doğru (ilçe, il ve ülke) ilerlemektedir. Bu çerçevede küçük boyutlu yıkımlar, merkezi yönetimin de yardımıyla ilçe düzeyindeki devlet kademesinde (İlçe Kurtarma ve Yardım Komitesi) çözümlenir. Yıkımın boyutu söz konusu kademelerin yönetim kapasitesinin üzerine çıktığında ise valinin başkanı olduğu “İl Kurtarma ve Yardım Komitesi” devreye girer. Büyük boyutlu yıkımlardan sonra alınacak tedbir ve uygulamaların koordinasyonu, çeşitli bakanlıkların müsteşarlarından oluşan “Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu” tarafından yapılmaktadır. Yıkımın çok büyük boyutlu olması durumunda başbakanın talimatı ile “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi” bu merkeze bağlı olarak “Bölge Kriz Yönetim Merkezi” ve il ve ilçelerde “Kriz Merkezleri” devreye girer. Yıkım öncesi her türlü yönlendirmeyi yapan ve stratejisini belirleyen “Doğal Afetler Koordinasyon Kurulu” afet yönetiminin siyasi yönünü oluşturur. Geniş çapta insan grubunu doğrudan ilgilendiren ulusal bir yıkımda ise “Başbakanlık Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu”, “Bölge

Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu", "İl ve İlçe Olağanüstü Hal Büroları" görev yapar.

Bunların dışında "Deprem Konseyi" ve "Afet Bölge Koordinatörlüğü" ile "Afet İnşaat Genel Koordinatörlüğü" gibi geçici yapılanmalar da oluşturulur.

II. 3. 1. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, 30 Eylül 1996 tarihli ve 1996/8716 karar ve 9 Ocak 1997 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikle oluşturulmuştur. Yönetmelik gereği Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, yıkımlar da dahil her türlü krizi yaratan olayın önlenmesi, ortadan kaldırılması ya da milli çıkarlar doğrultusunda sona erdirilmesi amacı ile gereken hazırlık ve etkinlikleri yönlendirmek üzere en yüksek düzeyde yönetim yetkisiyle görevlendirilmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, kriz yönetim etkinliklerini Başbakan (ya da krizden sorumlu Devlet Bakanı) adına koordine etmek, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin devamlı etkin halde tutulmasından ve sistem içerisinde yer alan birimlerin bilgilendirilmesinden sorumlu tutulmuştur.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin doğal ve teknolojik yıkımlardaki görevleri, yönetmeliğin 5. maddesinin c fıkrasında (tabii afetler), f fıkrasında (büyük yangınlar) ve g fıkrasında (radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikli kimyasal ve teknolojik olaylar) ayrıca belirtilmiştir.

Meydana gelen krizin önlenememesi ya da giderek gelişmesi durumunda olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali yasalar gereği

Kriz Koordinasyon Kurulu aracılığı ile ilgili makamlara önerme yetkisine de sahip olan Kriz Yönetim Merkezi'nin çalışmalarında daha etkin olabilmesini sağlamak için kriz sırasında tüm kamu kurum ve kuruluşları ve özel kuruluşlar bilgi, haber ve istihbarat bildirmek zorunluluğu ile yükümlüdürler.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin aynı yönetmelikle üç organı daha oluşturulmuştur. Bunlar:

a-) Kriz Koordinasyon Kurulu: Başbakan ya da yetki vereceği bir Devlet Bakanı Başkanlığında kurulan, krizin cinsine göre ilgili Bakanlar, Genelkurmay Başkanı ya da temsilcisi, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve ihtiyaç duyulan Bakan, Müsteşar ve kurum başkanlarından oluşan en üst kuruldur.

Kriz Koordinasyon Kurulu, doğal yıkımların olayların niteliğine göre il ve ilçelerde kriz merkezleri kurulmasına ve krizden etkilenen bölgede ise merkezden görevlendireceği personel ile Bölge Yönetim Merkezi teşkiline karar vermektedir. Aynı zamanda ilgili makamlar arası koordinasyonu da sağlamakta ve lüzum gördüğü hizmet ve etkinliklerde Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'nu yetkilendirmektedir.

b-) Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu: Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında krizin cinsine göre ilgili Bakanlık Müsteşarları, Genelkurmay ve MGK, Genel Sekreterliği Temsilcisi, YÖK Başkanı, MİT, DPT, Hazine Ticaret Müsteşarları, Merkez Bankası Başkanı, Atom Enerjisi Kurumu Başkanı, Kızılay Genel Başkanı, ihtiyaç duyulan Bakanlık ve birim temsilcilerinden oluşmaktadır.

Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu, doğal yıkımlarda Koordinasyon Kurulu tarafından verilen yetkiler çerçevesinde çalışmalar yürütmekte, bilgi ve haberleri değerlendirme, koordinasyon, kamu kaynakları kullanımı, gerektiğinde

Kriz Koordinasyon Kurulu'nu toplantıya çağırma, lüzum gördüğü hizmet ve etkinliklerle ilgili sekreteryayı görevlendirme gibi görevleri yerine getirmekle sorumludur.

c-) Sekreterya; Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı'nın başkanlığında krizin cinsine göre Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'ndaki kuruluşlardan gelen uzman personel ile oluşmaktadır.

Sekreterya, normal durumda çekirdek kadro ile teşkil edilmiştir. Sekreteryanın, kriz yönetim merkezinin faal halde tutulması, kriz sırasında kriz merkezinde görev alacak personelin eğitilmesi, mevcut kriz merkezlerinin incelenmesi, gerekli planların yapılması gibi görevleri bulunmaktadır. Ayrıca diğer görevleri; kriz durumunda her türlü bilgiyi toplayıp Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'na sunarak alternatif çözümler üretmek ve yetkisini aşan konuları Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'na sunmak; kendisiyle irtibatlı merkezlerle krizi yönetmek, gerekli görüldüğünde krizle ilgili diğer devletlerle işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, gerekli görülen bilgilerin basında yayınlanmasını sağlamak, üst kurullarca verilen görevleri yerine getirmek olarak sıralanabilir.

Doğal yıkım olayları sonucunda oluşturulan kriz yönetimi üç aşamalı olarak organize olmaktadır. Bunlar yetki ve kapsamlarına göre, "Başbakanlık Kriz Merkezi", "Bölgesel Kriz Yönetimi" ve "İl ve İlçe Kriz Yönetimi"dir.

II. 3. 1. a. Bölgesel Kriz Yönetimi

Bölgesel kriz yönetimi, yardımlar ve koordinasyon gibi iki ana etkinlik gerçekleştirmek için organize olur. Bu amaç ile yardımların biçimi¹², yardım yapmak isteyenler ve yardım almak isteyenler arasındaki ilişkinin kurulması, etkili iletişimin sağlanması için gerekli sistemi yerine getirir¹³.

Bölgesel kriz yönetimi, yönetmelikler gereği aşağıdaki koşulları sağlamakla görevlidir:

- Felaketin olduğu andan itibaren başlayıp kentlerin yeniden yapılanmasına kadar geçecek sürede acil yardım, geçici barınma, prefabrik konutların yapımı gibi tüm yaşamsal etkinlikleri organize etmek,
- Deprem, sel, çığ ve heyelan gibi doğal yıkımların meydana gelmesi halinde durumun gerçekçi olarak değerlendirilmesi ve derhal bölgenin güvenliği ile ilgili önlemleri almak,
- Yıkımla ilgili olarak halkı bilinçlendirmeye yönelik periyodik eğitim ve teknik konuları içeren bilgilendirme çalışmaları yapmak,
- Felaketzedelerin taleplerinin belirlenmesi ile birlikte orta ve uzun vadede gerekli olabilecek malzemeleri listeler halinde belirlemek,
- Gelen yardım malzemelerin teslim alınması sırasında izlenecek yolun belirlenmesini, yardımda bulunmayı taahhüt eden ülkelere yeterli ve yetersiz malzemelerin bildirilmesini, gönderilmesi ile ilgili bilgi akışını sağlamak,

¹² Yapılması istenilen yardımın gıda, giyim, sağlık alanları başta olmak üzere ve yıkımdan etkilenen insanların ihtiyaç önceliğine göre belirlenmesi gereklidir. Bunun sağlanabilmesi için haberleşme sisteminin kısa sürede kurulması gereklidir.

¹³ Burada kurulması gereken iletişim sisteminin iki yönlü olması gerekir. Hem kriz merkezleri ve ilgili kuruluşlar ile hem de yıkımdan etkilenen halk ile etkin ve sürekli bir sistemin organize edilmesi gereklidir.

- Tıbbi yardım ile psikolojik dayanışma ve yardım merkezleri kurmak ve 24 saat açık tutmak,
- Olabilecek salgın hastalıkların önlenmesine yönelik araştırmaları yaparak aşı, ilaç vb. ihtiyaçların acil olarak belirlenmesini ve tedarik edilmesini sağlamak,
- Kargaşa yaşanmaması ve yardımların ilgisiz kişilerin eline geçmemesi için bölgeye giriş ve çıkışların emniyet görevlileri tarafından mutlaka kontrol edilmesini sağlamak
- Yıkım bölgesinden uzaklaşmak isteyen insanlar için özel ekipler kurmak ve zarar görmemiş olanların en yakın yerleşim bölgelerindeki sosyal tesislerde geçici barınmaları için yardımcı olmak, bu çalışmalar sırasında felaketzedeler ile ilgili bilgileri düzenli olarak kaydetmek,
- Geçici barınma yerlerine geçilinceye kadar karavan ya da prefabrik duş-tuvalet ve çamaşırhaneler ile aşevlerinin kurulmasını sağlamak,
- Geçici barınma yerlerinin şeklinin belirlenmesine ve bununla ilgili kuruluşlar (elektrik - su - drenaj) ile eşgüdümlü olarak en kısa zamanda hazırlanmasına yardımcı olmak,
- Prefabrik konut alanları ve inşasındaki özellikleri (m², tefrişi vb.) belirlemek, yaşlı ve özürlülerin gereksinimlerini karşılamak,
- Gönüllülerin arz ve talebini organize edecek bir gönüllü koordinatör belirlemek ve felaketzedeler ile gönüllü hizmet verecekler arasındaki iletişimin sağlanmasına yardımcı olmak,

- Felaketzedelerin kendilerine yetebilmelerinin sağlanması için uzun dönemli gönüllü kampanyası düzenlemek, geçici barınma yerlerindeki yaşamları ve kendi kendilerine yetebilme çabalarını desteklemek,

- Felaketten etkilenen çocukların ve eğitimcilerin, felaket sırasında meydana gelen karışıklığı aşarak hayata bağlanması ile ilgili uzun vadeli psiko-sosyal destek programının uygulanması için bölgede danışma merkezleri kurmak,

- Daha sonra prefabrik konutlara yerleşen halkın sağlık, psikolojik, işsizlik, konut, eğitim sorunları gibi bütün yaşamsal sorunlarına yardımcı olabilmek için gezici danışman ekipler kurmak ve periyodik olarak hizmet vermesini desteklemek,

Bölgesel kriz yönetiminde prefabrik konutların yapımı ile ilgili olarak yapılması gereken etkinlikleri ise şöyle sıralayabiliriz:

- Sınırlı bir süre kullanılacak olmasına rağmen prefabrik konutların felaketzedelerin rahat edecekleri bir yer olmasını sağlamak, ayrıca yaşlı ve özürülülerin gereksinimlerinin de unutulmaması için gerekli düzenlemeleri yapmak,

- Prefabrik konut alanının seçilmesinde eski yerleşim yerine yakın olması, yaşamı kolaylaştırıcı tesislerin bulunması, şehrin yeniden yapılanmasına engel olmayacak ve altyapının kolay kurulabileceği bir yer olması gibi ölçütler gözetilmelidir. Prefabrik konut alanı semt olarak düşünülmeli; yollar, boş alanlar, çöp toplama alanı, oturanların isimlerinin yer aldığı panolar bulunmalıdır. Seçilen mahal yaşamı kolaylaştırıcı tesislerin yakınlarında bulunmaması halinde telefon, süpermarket, klinik, toplantı salonu, özel otobüs hattı vb. gibi olanakları sağlamak,

Yıkım olayından etkilenen insanların üzerinde yıkımın yarattığı etkileri azaltmak için gerekli çalışmaları yapmak,

Felaket önleme ile ilgili gerekli eğitimin planlanması çalışmalarında öncelikli olarak:

- kendi kendini koruma,
- kendi şehrini koruma,

bilinci vermek; böylece yeniden yapılanma sırasında daha sorumlu olmasını sağlamak, bölge halkına yardım etkinlikleri düzenlemek, bağış kampanyaları düzenlemek, toplanan bağışları mümkün olduğu kadar çabuk felaketzedelere dağıtmak, bağışların devamlılığının sağlanması için bölge ile ilgili haberleri, gelişmeleri sürekli olarak halka bildirmek.

Bunların yanı sıra gönüllü kuruluşların kültürel ve spor etkinlikleri düzenlenmeleri için olanaklar yaratılmalıdır.

II. 3. 1. b. İl ve İlçe Kriz Yönetim Merkezi

İl ve ilçe kriz yönetim merkezinin yapması gereken etkinlikler dört başlıkta toplanır. Bunlar: yardımlar, enkaz kaldırma işlemleri, her türlü resmi evrak ve cenaze işlemleridir.

Yardımlar: Felaketlerin ilk günlerinde acil olarak yapılması gerekenler şunlardır:

- Felaketzedelere geçici barınma yerlerinin hazırlanması ve örgütlenmesi ile ilgili çalışmalar yapmak.
- Halkla ilişki kurularak yaşam için gerekli olan genel ihtiyaçların (yiyecek, giyecek, battaniye vb.) teminini ve dağıtımını sağlamak.

Enkaz Kaldırma Bölümü: Sorunlu binaların yıkılıp yıkılmaması ya da ne biçimde yıkılacağı ile ilgili danışmanlık hizmetlerinin verilmesinin yanı sıra yıkıntıların ortadan kaldırılması konusunda kısa ve uzun vadeli çözümler bulunması ile ilgili çalışmalar yapmak.

Sağlık ve Tıbbi Müdahale Bölümü: Tıbbi konuda görev yapan yerel yöneticiler başkanlığında bölgeden, gerekirse bölgeye yakın yerlerden sağlanacak personel ile acil tıbbi ve psikolojik yardımın verilmesini sağlamak.

Her Türlü Resmi Evrak ve Cenaze İşlemleri: Mağdur olan felaketzedelere resmi konularda ve cenazelerinin kaldırılmasında gereken yardımı sağlamak.

İl ve İlçe Kriz Yönetim Merkezleri'nde işleyiş şu biçimdedir:

- Yardımların uygun yerlerde ve şartlarda depolanmasını, olabildiğince sık yerlerde dağıtım istasyonlarının kurulmasını, yardımların düzenli dağıtılmasını sağlamak,

- Felaket bölgesinde geçici barınma yerlerine (çadır kent, otel, kamp vb.) felaketzedelerin geçici yerleştirilmesi sırasında kişiler ile ilgili bilgileri yeterince araştırılıp kaydedilmesini sağlamak,

- Çadır kentteki yaşamı organize etmek; felaketzedelerin kendi kendine yatabileceği şartların hazırlanması amacıyla yemeklerini pişirebilecekleri, oturup televizyon seyredebilecekleri mahaller ile toplu kullanıma açık olan duş - tuvalet - çamaşırhanelerin kurulmasını, bunların kullanımı ve temizliği ile ilgili organizasyonun yapılmasını sağlamak,

- Çadır kente yerleştirilen felaketzedelerin durumları araştırmak ve bu bilgileri kaydetmek. İlk aşamada kendilerine yetmeyecek durumda olanları belirlemeye çalışıp yardımları buna göre düzenlemek,

- Felakette konutları zarar görmeyen kişilerin evlerine (eğer uygunsa) dönmelerini sağlamak. Zarar görenlerin yıkılmasında öncelik sırasına uyulmak,

- Hemen yıkılması gereken binaları (yanındaki bina üzerine ya da yana doğru yatmış olanlar), dikkatli yıkılması gereken binaları (tamamen yıkılmış binaların içinde kayıp kişilerin bulunma olasılığı olanlar), hemen yıkılmayacak binaları (hasar görmüş fakat tamir edilerek yıkılmaktan kurtarılma olasılığı olanlar) teknik personel aracılığıyla tespit etmek,

- Güvenli bir biçimde enkaz kaldırılması için tehlikeli binaları sorumlularca yıkılmasını sağlamak,

- Yıkım ve enkaz çalışmalarından önce su şebekesinin onarılmasından başlamak,

- Enkazlar herhangi bir alan yerine, acil belirlenmiş alanlara kaldırılmalı ve bu alanlarda tekrar kullanılmak üzere beton ve demirler ayrılarak, molozlarda yeniden dönüşümü sağlamak,

- Yıkımın yaşandığı bölgede göçün önlenmesine yönelik kentleşme, ekonomi, teşvikler çerçevesinde yeni düzenlemeler yapmak,

- Yıkım yaşanan bölgedeki altyapı (elektrik, kanalizasyon, su, telefon vb.) sistemlerin tahribatları belirlemek, yıkıma dayanıklı duruma getirilmesini sağlamak,

- Stratejik sanayi tesislerinin bulunduğu kentlerdeki itfaiye teşkilatı personeli, finansman ve donanım özellikleri gözden geçirilerek güçlendirilmeleri sağlamak. Personel eğitimi daha da geliştirilerek sürekli olarak yapmak,

- İletişimin günlük yaşamdaki önemi, doğal yıkımlarla karşılaşıldığında bir kat daha artmaktadır. Yıkım bölgesinde arama kurtarma çalışmalarının organize edilmesi, yardımların ulaştırılması, kriz yönetim merkezlerinin birbirleri ile olan irtibatlarının sağlanması, en nihayetinde vatandaşların yıkım bölgesindeki yakınlarına ulaşma istekleri, iletişim olan talebi artırmakta ve iletişimi zorunlu kılmaktadır.

Doğal yıkımların iletişimi etkilemesinde iki temel konu bulunmaktadır:

Bunlardan birincisi; doğal yıkımın iletişim sistemlerini de doğrudan etkilemesi, telekomünikasyon binasının yanması, binayı sel basması, binanın yıkılması vs. lokal kablo şebekesinin tahrip olması, şehirlerarası fiber-optik kabloların kopması, elektrik kesintisi gibi olaylardır.

İkinci konu ise doğal yıkımın hemen sonrasında artan telefon trafiğinin yoğunluğudur. Birinci konuda belirtilen olaylar, telefon trafiğinde kısmi kesinti ve problemlere, doğal yıkım sonrasında artan telefon trafiği ise ülke genelinde kilitlenmeye neden olmaktadır. 17 Ağustos 1999 tarihli Marmara Bölgesi depremi sonrasında oluşan telefon yoğunluğu ile ilgili rakamlar, olayın önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir (Arama sayısı 52,5 milyon iken, görüşen abone sayısı %0,8'dir.). 406 sayılı yasa ile ülkemizde telekomünikasyon alt yapısını kurmak, geliştirmek ve işletmekle yükümlü olan Türk Telekomünikasyon A.Ş.; doğal yıkımlarda öncelikle acil iletişimin karşılanabilmesi için gerekli olan mobil uydu yer istasyonlarını, mobil TES (Telephone Earth Station) terminallerini, tek ve çok

kanallı (İnmarsat) uydu iletişim cihazlarını, mobil araçlar içerisine tesis edilmiş santral ve enerji teçhizatlarını hazır bulundurmakla ve ihtiyaca göre işletme personeli ile birlikte ulaşımı sağlamakla görevlidir. Burada, acil iletişim ihtiyaçlarının ve ihtiyaç duyulan mahallin belirlenmesi, görevli diğer kamu kuruluşları ile koordinasyonun sağlanması ve önceden belirlenmiş bir plan-program çerçevesinde çalışılması sağlamak.

İletişim teknolojisindeki gelişme paralelinde, mobil iletişim sistemlerinde de büyük gelişmeler kaydedilmiş, cihazların boyutları son derece küçülürken iletişim alanları genişlemiştir. GMPCS (Global Mobile Personal Communication System) mobil uydu telefonları, İnmarsat Mini Terminalleri vb. gibi evrensel hizmet veren mobil iletişim ihtiyaçlarının karşılanmasını Türk Telekom'dan beklemek yerine, konu ile ilgili kamu kuruluşlarının teknolojinin nimetlerinden yararlanmaları ve yeterli miktarda mobil iletişim cihazını temin etmelerinde büyük yarar görülmektedir.

Türkiye'deki doğal yıkımlarla ilgili bilgilerin değerlendirilip doğal yıkım zararlarını azaltıcı yöntemlerin neler olabileceği, doğal yıkımlara karşı Türkiye olarak uygun teşkilât yapısının nasıl olması gerektiği, merkezî yönetim ve yerinden yönetim ünitelerinin doğal yıkımlarla ilgili görevlerinin sınırların belirlenmesi konularında bilimsel araştırmalar yapılmalıdır.

Doğal yıkımlar sırasında iletişim ve ulaşım da yapılan sorunların aşılması için yıkım bölgelerinde kısa sürede yıkıma müdahale eden afet yönetimini koordine eden ve yıkımla ilgili kararları veren merciler arasında iletişimi sağlayabilecek bağımsız iletişim devrelerinin tesisi için gerekli düzenlemenin yapılması ile ulaşımın doğal yıkım sırasında düzenli akışın sağlanabilmesi için

nelerin nasıl yapılacağıının yıkımdan önce, yıkıma müdahale edecek gruplar tarafından protokollerle belirlenmesi ve tatbikatlarının yapılması gereklidir.

Başbakanlık Kriz Merkezi'nin, Türkiye'deki doğal yıkımlarla ilgili kurumlar arası koordinasyonu sağlama, ilgilileri harekete geçirme ve bilgi toplayıp değerlendirme açısından yeterli hale getirilebilmesi gerekmektedir. Bunun için kriz dışındaki zamanlarda bu merkezin aktif halde çalıştırılması, kurumların kriz anında görevlendirildikleri yetkililerin sürekli ya da belli dönemleri içerecek biçimde sekreter ya da görevlendirilen kişilerin kurumları içerisinde yükselebilmelerinde bu görev yerinin olumlu etki sağlaması, doğal yıkımın yaptığı tahribatın şiddetine göre Başbakanlık Kriz Merkezi'nin belli birimlerinin devreye gireceği yeni bir düzenlemenin yapılması gereklidir.

Yıkım riski yüksek olan bölgelerden başlamak üzere mevcut yapı ve altyapıların yıkımlar olmadan önce yıkıma dayanıklı hale getirilebilmesi ve yenilenmesi çalışmalarına önem ve öncelik verilmesi, bu amaç için yeterli kaynak ayrılması sağlanmalıdır.

Yıkımları önlemeye yönelik projelere kaynak sağlanması, doğal yıkımlarda ilk müdahale belediyelerce yapıldığından yerel yönetimlerin ilk müdahale olanaklarını artırabilmeleri için bütçeden yeterli kaynağın aktarılması ve itfaiye teşkilatlarının bir yıkım anında kurtarma ve ilkyardım yapacak biçimde yeniden örgütlenerek eğitilmeleri sağlanmalıdır.

II. 3. 2. Doğal Afetler Koordinasyon Kurulu

1978 yılında 7/15091 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile; Başbakanlık bünyesinde doğal yıkımlarla ilgili tüm hizmetlerin ve yardımların önceden planlanması, kurtarma ve yardım çalışmalarındaki kopuklukların, yetersizliklerin ve gecikmelerin giderilmesi amacıyla bir Devlet Bakanının başkanlığında “Doğal Afetler Koordinasyon Kurulu” kurulmuştur.

Bu kurul:

Devlet Bakanı Başkanlığında;

Bayındırlık ve İskan Bakanı,

İçişleri Bakanı,

Maliye Bakanı ve

Sağlık Bakanı'ndan oluşmaktadır.

Kurulun sekreteryası görevini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı yapmaktadır. Kurul gerek mevzuat gerekse mevcut işleyişin iyileştirilmesi ve planlanması konularında kararlar almakta, alınan bu kararlarla afet yönetiminin siyasi yönünü tamamlamakta, Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu gibi teknik kararlar alan bir kuruluş üzerinde afet stratejisini belirleyip yönlendirme görevi yapmaktadır.

II. 3. 3. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu

88/12777 sayılı “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmeliğin 51. maddesine göre; toplum yaşamını büyük ölçüde etkileyen afetlerin hemen sonrasında Ankara’da “Afetler Merkez Koordinasyon

Kurulu” toplanmakta ve afet bölgesinden alınan ilk haberlere göre, kısa ve uzun erimli alınması gereken önlemleri belirlemektedir.

Afetler Merkez Koordinasyon Kurulunda:

- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı müsteşarının başkanlığında;
- Milli Savunma Bakanlığı,
- Dışişleri Bakanlığı,
- İçişleri Bakanlığı,
- Maliye Bakanlığı,
- Milli Eğitim Bakanlığı,
- Sağlık Bakanlığı,
- Ulaştırma Bakanlığı,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, müsteşarları ile,
- T. Kızılay Derneği Genel Başkanı ya da Genel Müdüründen oluşmakta ve

Genel Kurmay Başkanlığı temsilcisi de görev ve sorumlulukları ile ilgili konularda kurulda temsilci bulundurmaktadır.

Afetler Merkez Koordinasyon Kurulunun görevleri Yönetmeliğin 51. Maddesine göre aşağıda belirtilmiştir.

- 1- Başbakanlıktan alacağı talimatların uygulanmasını sağlamak,
- 2- Afet bölgesi valilerinden ve diğer kaynaklardan alınan bilgilerden valilik ihtiyaçlarının giderilmesi ve varsa sorunlarının çözülmesi için kararlar almak, bu kararlar doğrultusunda bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar ile afet bölgeleri

arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlamak, çözümlenemeyen sorunlar varsa Başbakanlığa sunmak,

3- Dış ve iç yardımlarla ilgili koordinasyonu sağlamak,

4- Alınan bilgi ve raporların değerlendirilmesi sonucunda Başbakanlığa sürekli bilgi vermek,

5- Bakanlık, kurum ve kuruluşların illeri takviye ve destek planları gereğince yapılması gereken işlemleri her aşamada izlemek, aksamalar varsa önlemler almak ya da aldirtmak.

Kurul kararlarını oy çokluğuyla almaktadır. Kurulun toplanma yeri Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca önceden tespit edilerek üyelere duyurulan yerdir. Kurulun sekreteryaya görevini Afet İşleri Genel Müdürlüğü 24 saat çalışma esasına göre yürütmekle görevlidir.

II. 3. 4. Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu

2935 sayılı Olağanüstü Hal Yasası'na göre doğal yıkımlar nedeniyle de olağanüstü hal ilan edilmesi mümkündür. Doğal yıkımlar nedeniyle olağanüstü hal ilan edilmesi durumunda; yıkıma uğrayanların kurtarılması, meydana gelen hasar ve zararın giderilmesi için ihtiyaç duyulan ve hemen sağlanamayan para ve her türlü taşınır ve taşınmaz mallar ve yapılması gereken işler; para, mal, ve çalışma yükümlülüğü bu yasayla düzenlenmiştir. Pratikte 7269 sayılı yasa ve 88/12777 sayılı yönetmelik mülki amirlere yıkım için gerekebilecek her türlü yetkiyi verdiği için uygulama ihtiyacı bugüne kadar olmamıştır.

II. 3. 5. Ulusal Deprem Konseyi

Başbakanlığın 2000/9 sayılı genelgesi ile 20 uzmandan oluşan Ulusal Deprem Konseyi kurulmuştur.

Konseyin görevleri;

- Deprem tahminlerini bilimsel açıdan değerlendirerek güvenilir açıklamalar yapmak,
- Deprem zararlarını en aza indirilmesine yönelik araştırmalar için öncelikli alanları belirlemek,
- Deprem sorunlarına ilişkin olarak kamu yetkililerine danışmanlık yapmak,
- Deprem tahminleriyle ilgili etik problemler için başvuruları değerlendirmektir.

II. 3. 6. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü

1958 yılında kurulan İmar ve İskan Bakanlığı içerisinde bir daire başkanlığı olarak faaliyet gösteren birim 1965 yılında genel müdürlük olarak organize edilmiştir. 1983 yılında da bakanlıkların birleştirilmesi sonucunda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na bağlanmıştır. Afet İşleri Genel Müdürlüğü 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasa" ve daha ileri tarihlerde bunu değiştiren, ek getiren diğer yasalar ve bunlara göre çıkarılan yönetmelikler çerçevesinde etkinliğini sürdürmektedir.

Bu yasanın amacı; deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ, tasman ve benzeri yıkımlarda yapıları ve kamu tesisleri genel hayata etkili olacak derecede zarar gören ya da görmesi olası olan yerlerde alınacak önlemlerle yapılacak yardımları belirlemektir.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün 7269 sayılı yasa ve diğer ilgili yasa ve yönetmelikler gereği yapması gereken çalışmalar ana hatları ile aşağıda belirtilmiştir.

- Yıkım olaylarının önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla alınması gereken önlemleri araştırmak; bu konudaki temel ihtiyaçlarla hedef ve politikaları belirlemek; ülke içindeki bilimsel, teknik ve idari çalışmalarını koordine etmek, ortak sonuçlarını tüzük, yönetmelik, talimat ve eğitim yoluyla uygulamaya aktarmak ve uygulamayı denetlemek.

- Yıkım zararlarının azaltılması amacıyla ulusal ve uluslar arası işbirliği proje ve programları oluşturmak; bu projelerde ülkemizi temsil etmek ve elde edilen sonuçları uygulamaya aktarmak.

- Yıkıma uğramış ve uğrayabilecek bölgeler ile yapı ya da ikamet için yasaklanmış yıkım bölgelerini tespit ve ilan etmek; yıkım bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili kuralları, yapı tekniklerini ve projelendirme kurallarını belirlemek.

- Yıkım olayı meydana geldiğinde acil yardım uygulaması ve koordinasyonunu sağlamak.

- Yıkıma uğramış ya da uğraması olası yerlerin etüt, araştırma, hasar tespitleri, yer seçimleri, harita, plan, aplikasyon, kamulaştırma, tahsis, hak sahipliği, borçlandırma işlerini yapmak ya da yaptırmak, bu yerlerde geçici ve daimi yerleşme ve barınmayı sağlamak amacıyla kısa ve uzun süreli önlemleri

almak, bu amaç için gerektiğinde bölgesel merkezler kurmak, prefabrike yapı elemanları üretim ve stoklamasıyla ilgili önlemler almak.

- Valiliklerce yapılan acil yardım ve kurtarma planlarının hazırlanmasını, güncelleştirilmesini ve yıkım anında uygulanmasını sağlamak.

- Yıkımla ilgili daimi iskan yerlerinde alt yapı tesislerine ait etüt, harita, ön proje ve ihtiyaç programlarını yapmak ya da yaptırmak.

- Deprem zararlarının azaltılması konusunda araştırmalar yapmak, depremleri ve etkilerini incelemek, elde edilen sonuçlara göre deprem katalogları ve ülkenin deprem risk haritalarını hazırlamak ve geliştirmek, deprem bölgelerinde yapılacak yapılarla ilgili önlemleri, yapım tekniklerini ve projelendirme esaslarını belirlemek, depremlerden hasar görmüş yapıların takviye ve onarım yöntemleriyle ilgili çalışmalar yapmak.

- Ülkemizde kurulu bulunan deprem kayıt şebekesi ve kuvvetli yer hareketi kayıt şebekesinin ülke ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde geliştirilmesini sağlamak, mevcut şebekelerin bakım ve onarım ile bu şebekelerde cihazların geliştirilmesini sağlamak, her türlü deprem kayıtlarının değerlendirildiği ulusal veri işlem merkezi kurarak standart veri bazı oluşturmak ve ilgililerin yararlanabilmesini sağlamak.

- Depremlerin önceden bilinmesi amacıyla pilot bölgeler kurmak ve gerekli donanımı temin ederek bu konuda üniversiteler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan çalışmaları organize etmek ve desteklemek, erken uyarı ve alarm sistemleri kurmak ya da bu amaç için kurulmuş bölgesel ya da uluslararası sistemlere katılmak.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, yıkımın her aşamasında yapmakta olduğu eşgüdümleme görevinin yanı sıra acil yardımlar için gerekli maddi desteği sağlamak; tüm yönetici ve personeli ile yıkım bölgesindeki idareci ve yöneticilere yardımcı olmak ve genel hayatı etkileyen yıkımlarda afetzedelerin konutlarının yapım ve yaptırımına kadar olan tüm çalışmaları yürütmektedir (DPT, 2000:36).

Yıkım olayları öncesi yapılması gereken en önemli görevlerden birisi de imar ve yıkım yasaları ve yönetmeliklerinin yerel yönetimlerce uygulanmasıdır. Yasal zorunlulukları yerel yönetimlerin hiç dikkate almadığı, inşaat ruhsatı ve yapı denetimi ile ilgili hiçbir kuralın uygulanmadığı bir kez daha bütün acı sonuçları ile yaşanan yıkımlar sonucunda gözler önüne serilmiştir.

II. 3. 7. Afet Bölge Koordinatörlüğü

526 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile iki yıl süreli İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Kocaeli, Bolu, Sakarya ve Yalova illerinde depremde zarar gören vatandaşların daimi iskanları sağlanıncaya kadar iaşe, giyinme, barınma, çadır ve benzeri gereksinmelerini karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü tedbiri almakla görevlendirilmişti. Koordinatörlük 3 Ağustos 2000 tarihinde 609 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kaldırılmıştır.

II. 3. 8. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

Sivil Savunma'nın yıkım olayları sırasında hizmetleri konusundaki görevleri 7126 ve 7269 sayılı yasalar ile 88/12777 sayılı "Afetlere İlişkin Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik"le düzenlenmiştir.

7126 sayılı "Sivil Müdafaa Yasası"nın 85 sayılı yasayla değiştirilen 1. maddesine göre, "Sivil Savunma düşman taarruzlarına, doğal yıkımlara ve büyük yangınlara karşı can ve mal kaybının en aza indirilmesi" için etkinlikte bulunur. Yasanın değiştirilen 5'inci maddesinde de "Mülki idare amirleri tabii afetlere ve büyük yangınlara karşı barıştan itibaren sivil müdafaayı fiilen tahakkuk ettirmekten bizzat mesul tutulmuştur" hükümleri bulunmaktadır.

Yıkım olaylarının meydana gelmesi durumunda, sivil savunma birliklerinin olay yerine intikaline kadar geçecek sürede arama, kurtarma, ilkyardım ve sosyal yardım yapmak üzere illerde kamu kurum ve kuruluşlarının kadrolu personelinden "Acil Kurtarma ve Yardım Ekipleri" kurdurulmuştur. Bu ekiplerin araç ve gereçleri kendi kurumlarınca, şahsi teçhizatları ile çalışmalarına ait harcamaları ise Sivil Savunma Teşkilatınca karşılanmaktadır.

Doğu Marmara depreminde yaşananlar, yıkım sonrasında yapılan kurtarma çalışmalarında görüldüğü üzere olaya en kısa zamanda iyi eğitilmiş ve donatılmış ekiplerle müdahale durumunda çok daha fazla can kurtarılmasının mümkün olabileceğini acı bir biçimde göstermiştir.

Yıkımlarda, savaşta, büyük ölçekli kaza ve yangınlarda, kurtarma ve yardım etkinliklerini yapmak üzere, ülkemizin coğrafi konumu ve yıkıma uğraması olası bölgeler dikkate alınarak, Ankara, Adana, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul,

İzmir ve Samsun'da 115'er kadrolu personelden oluşan, çağdaş araç ve gereçlerle donatılmış Sivil Savunma Birliklerinin kurulması için "Sivil Savunma Birlikleri Yasa Tasarısı" görüşleri alınmak üzere ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

7 Sivil Savunma Birliği için toplam 805 adet kadro belirlenmiş olup bu konu yukarıda belirtilen yasa tasarısında da yer almaktadır.

Sivil Müdafaa Fonu, 7126 sayılı "Sivil Müdafaa Yasası"nın 36'ncı maddesi ile kurulmuş olup 1992 yılında bu fonun genel bütçe kapsamına alınmasıyla gelirlerinin %89'u Hazineye, %10'u Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonuna ve %1'i Afetler Fonuna verilmektedir. Buna karşılık sivil savunma hizmetleri için genel bütçeden çok az ödenek verilmektedir. Ancak; kurulmasında yarar görülen ve gerekli olan bu birliklerin donatımları ile yurt çapında tesisi gereken "İkaz ve Alarm Sistemi" ve "Telsiz Haberleşme Sistemleri" için, Genel Müdürlüğün kaynak sorunu bulunmaktadır.

Harcamalarda Sivil Savunma Fonu tüzüğü ve Fonlar İhale Yönetmeliği hükümlerine uyulmakta ve harcamaları Sayıştay denetimine tabi bulunmaktadır.

Yıkım olaylarında 4126 sayılı yasanın 1. maddesinde belirtilen sivil savunma hizmetlerini sivil savunma birliği, acil yardım ve kurtarma ekipleri ve sivil savunma mükellefleri ile getiren teşkilatın eğitim, malzeme, tesis, vasıta tedariki ve işletim giderlerinin tümü sivil savunma fonundan karşılanır (DPT, 2000:36).

Tüm fonların kullanımında, kamu yararının sağlanması konusunda kamu oyununda şüpheler bulunmaktadır.

II. 3. 9. İl - İlçe Kurtarma ve Yardım Komiteleri

1959 yılında çıkarılan 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasa"da yıkım olması halinde nelerin yapılacağına ilişkin hükümler yer almış, ancak, yıkım olmadan önce acil yardımlarla ilgili yapılacak çalışmalara kapsamlı olarak yer verilmemiştir. Bu eksiğin giderilebilmesi için, 1988 yılına 88/12777 sayılı "Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğin 14 ve 46. maddelerine göre; il ve ilçelerde mülki amirin başkanlığında "İl ve İlçe Kurtarma ve Yardım Komiteleri" kurulmakta ve kendisine bağlı hizmet grupları ile birlikte, afetten önce gerekli planlama çalışmasını yaparak, afet sırasında yaşamın normale dönmesini sağlayan her türlü önlemi almaktadır.

İl Kurtarma ve Yardım Komitesi:

- Valinin veya görevlendireceği bir Vali Yardımcısının başkanlığında;
- Belediye Başkanı,
- İl Jandarma Alay Komutanı,
- Emniyet Müdürü,
- Sivil Savunma Müdürü,
- Milli Eğitim Müdürü,
- Bayındırlık ve İskan Müdürü,
- Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü,
- Tarım ve Köyüşleri Müdürü,
- Kızılay Temsilcisi,

- Garnizon Komutanı veya mahallin en büyük askeri birlik temsilcilerinden oluşur. Komitenin sekreteryası il afet bürosu tarafından yürütülür.

Komite acil yardım hizmetleri ile ilgili çalışmalarını aşağıdaki hizmet grupları ile yürütür. Bunlar:

- 1- Haberleşme,
- 2- Ulaşım,
- 3- Kurtarma ve Yıkıntıları Kaldırma,
- 4- İlk Yardım ve Sağlık,
- 5- Ön Hasar Tespit ve Geçici İskan,
- 6- Güvenlik,
- 7- Satın Alma, Kiralama, El Koyma ve Dağıtım,
- 8- Tarım,
- 9- Elektrik, Su ve Kanalizasyon Hizmetleri Gruplarıdır.

Komite ve hizmet grupları, başkanın çağrısı üzerine ya da büyük yıkımlarda ise çağrısız olarak toplanır. Yıkımın büyüklüğüne göre 24 saat çalışma esasına göre görev yapar.

İlçelerde de buna paralel olarak yönetmelikte belirtildiği biçimde örgütlenme sağlanmıştır. Bu hizmetler yerine getirilirken, başta Askeri birlikler, Sivil Savunma, Kızılay ve Sağlık Bakanlığı önemli görevler üstlenmektedir.

Komitenin görevleri Yönetmeliğin 14/b Maddesinde aşağıdaki gibidir:

- 1- İl acil yardım planlarının yapılmasını ve uygulanmasını sağlamak,
- 2- İlçelere ait planları inceleyerek valinin onayına sunmak,

3- Planda öngörülen örgütlenmeyi kurmak ve burada görev alacakları belirlemek, kendilerine duyurmak, eğitim ve uygulamaları düzenleyerek grupların hizmete hazır olmasını sağlamak,

4- Hizmet gruplarını göreve çağırmak, gerekli kararları almak ve uygulanmasını sağlamak,

5- Yapılacak yardımın ilkelerini belirlemek ve belirlenen gereksinimlerin edinilmesini sağlamak,

6- Hizmet gruplarının toplanma ve çalışma kurallarını belirlemek ve bu konularda yönergeler düzenlemek, çalışmalarını koordine etmek, sonuçlarını izlemek,

7- Acil yardım hizmetlerinin yürütülmesinde, görevli kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,

8- Acil yardım, geçici yerleşim ve onarım için afetzedelere nakdi ödemede bulunulması gerekli olduğu hallerde, Bayındırlık ve İskan Bakanlığından izin almak,

9- Yapılan çalışmalar ile uygulama sonuçlarını değerlendirmek,

10- Hizmet gruplarının görevlerini yapabilmesi için gerekli personel, araç ve gerecin edinilmesi ve tamamlanması ile görevlendirilmelerinin izlemek ve koordine etmek,

11- Acil yardım çalışmalarının aşağıdaki öncelik sırasında göre yapılmasını sağlamak;

-Haberleşmenin sağlanması,

- Ulaştırmanın sağlanması ve trafiğin düzenlenmesi,

- Kurtarma,

- Tıbbi ilkyardım,
- Hasta ve yaralıların hastaneye nakli,
- Yangın söndürme,
- Emniyet ve asayiş sağlama,
- Yedirme, giydirme, ısıtma ve aydınlatma,
- Geçici barınmayı sağlama,
- Ölülerin defini,
- Enkaz kaldırma ve temizleme,
- Elektrik, su ve kanalizasyon tesislerinin onarımı ve hizmete sokulması,
- Karantina önlemlerinin alınması. (Afetin türüne göre bu sırada değişiklik yapılabilir.)

12- Acil yardım süresi içerisinde harcanamayan ödeneği fon hesabına geri göndermek,

13- Harcamalara ait ayniyat ve sarf evrakının aslını dizi listesine bağlı olarak Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'ne teslim etmek ve bu evrakın bir örneğini de Afet İşleri Genel Müdürlüğüne göndermek,

14- Acil yardım malzemelerinden arta kalanları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca hazırlanan yönergeye göre tasfiye etmek,

15- Gerekliğinde, afetzedelerin borçlarının ertelenmesi ve yeni kredi açılması konusunda tespit ve tekliflerde bulunmak.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü bu aşamalarda sadece koordinasyon görevi yapmakla kalmayıp, afetin başlangıcından sonuna kadar gerekli parasal desteği 7269 sayılı yasayla oluşturulan Afetler Fonundan sağlar.

Bu hizmetler yerine getirilirken il kurtarma ve yardım komitesinin yanında askeri birlikler, Sivil Savunma, Sağlık Bakanlığı ve Kızılay'a da büyük görevler düşmektedir (DPT, 2000:35).

Yönetmeliğe göre tüm il ve ilçelerimizde yapılması gereken yıkım planları ve örgütlenme, bazı ilçeler hariç tamamlanmış olup zaman içerisinde revize edilmektedir. Ancak çeşitli nedenlerle bu planlar bir yıkım anında etkili bir biçimde uygulanmamaktadır.

III. 3. 10. Diğer Kuruluşlar

II. 3. 10. a. Türkiye Kızılay Derneği

Türkiye Kızılay Derneği, bir yıkımdan sonra özellikle sağlık, çadır, battaniye ve gıda malzemesi ikmali konusunda afetzedelerin yardımına koşmaktadır. Bu amaçla biri merkezde olmak üzere 6 bölge deposu bulunmaktadır. En geç 6 ile 10 saat arasında yıkım bölgesine ulaşmakta ve 24 saat içerisinde seyyar mutfaklarını kurarak sıcak yemek dağıtımını yapabilmektedir. Ankara'daki merkez depolarında bir de çadır fabrikası bulunmakta ancak kış şartlarına uygun nitelikte bir üretim yapılamamaktadır (DPT, 2000:41).

Ancak Marmara depreminde Kızılay'ın bu çalışmalara geç başlaması, afetzedelere verilen çadır ve diğer malzemelerin kullanılmaz durumda ve yetersiz olması, gelişen koşullara uygun olmaması sorunlarıyla karşılaşmıştır. Yaşanan bu sorunlar sonucunda Kızılay'ın kaynaklarının kullanımı, malzemelerinin depolanması ve yönetsel yapılanması konularında ciddi sorunların olduğu

gerçeğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla yeni bir yapılanmayı geliştirmek zorunluluğu doğmuştur.

II. 3. 10. b. Devlet Su İşleri

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü; kuruluş yasasına göre taşkın kontrolü ile ilgili olarak "Taşkın sulara ve sellere karşı koruyucu tesisler meydana getirmek; bu tesisleri çalıştırma, bakım ve onarım dahil işletmesini sağlamak" ile görevlendirilmiştir.

1954 yılında kurulan Kurum tarafından günümüze kadar devam eden süreçte, sürekli olarak taşkın etütleri yapılarak sonuçları "Taşkın Yıllığı" adı ile yayımlanmaktadır (DPT, 2000:39).

Bu yıllıklarda taşkın olayının tarihi, yeri, oluş nedeni, meteorolojisi ve zararları belirtilmekte, alınacak önlemlere ve önerilere yer verilmektedir.

Türkiye akarsu havzalarında meydana gelen taşkınların nedenleri ile sonuçları bu yıllıklarda verilen istatistik bilgileri çerçevesinde yorumlanabilmektedir.

Sel olayı, sınırlı alanlarda etkili olmasına rağmen daha sık karşılaşılmaktadır ve bu nedenle de zararın önemli boyutlarda olduğu görülmektedir. Önceden alınan koruma önlemlerinin bazı durumlarda selin oluşmasının tamamen ortadan kaldırdığı, bazı durumlarda ise ekonomik nedenlerle önceden kabul edilen bir oranda azaltıldığı anlaşılmaktadır.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, kuruluşundan günümüze kadar uygulanmasını gerçekleştirdiği 5200 civarındaki proje ile yaklaşık olarak farklı

ölçekteki 2800 yerleşim yerinde ve 750.000 hektar tarım toprağında sel kontrolünü sağlamıştır (DPT, 2000:39).

II. 3. 10. c. Afetler Fonu

Uzun yıllar uygulamada kullanılan ve 02 Temmuz 2001 tarihinde 4684 sayılı yasa ile uygulamadan kaldırılan Afetler Fonunun; oluşturulması, amacı ve çalışma konuları aşağıdaki biçimde gerçekleşmiştir.

Doğal yıkım zararlarının azaltılması amacıyla çıkarılmış bulunan tüm yasaları tek bir yasa halinde toplayan ve yıkım zararlarının azaltılabilmesi için yıkım öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken çalışmaları düzenleyen en önemli gelişme ise 15.05.1959 tarihinde kabul edilen ve çeşitli değişikliklerle bugün hala yürürlükte olan 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Yasa" un çıkarılması olmuştur. Bu yasanın en önemli özelliği, o güne kadar yıkım sonrası genel bütçe'den fevkalade tahsisat adı altında yasalarla ek ödenekler ve her yıkım olayı için ayrı bir yardım yasanının çıkarılması önlenmiş ve bu amaç için genel bütçe dışında bir "Afetler Fonu" oluşturulması uygun görülmüştür.

7269 sayılı yasanın 02 Temmuz 1968 tarih ve 1051 sayılı yasanın değiştirilen 1. maddesine göre fonun amacı; yıkım olayları ile ilgili her çeşit yardımlar, giderler, bu amaca yönelik alım, satımlar ve çalıştırılacak personele yapılacak ödemelerin karşılanmasıdır. Yıkım olayları sonucunda zarar gören konutların inşaatı ya da onarımı ve bunlara ait yol, su, elektrik, kanalizasyon tesisleri, kadastro, harita ve imar çalışmalarının yapılmasının yanı sıra arazi, bina,

yapı malzemesi, her türlü makine, motorlu taşıt, araç, gereç, alet ve edevatın alınmasının ayrıca fondan karşılanmasına, yıkım olaylarının zararını önleme, gerekli önlemleri araştırma, etüt, kiralama, taşıma, yıktırma ve personel giderlerinin karşılanması, konut ihtiyacının karşılanabilmesi için; konut yapan tüzel kişilerle ortaklık kurmak ya da bu amaç doğrultusunda etkinlik gösteren kuruluşlara iştirak etmek, Fondan karşılanacak ya da yapılacak işlerin özelliklerini belirlemek İmar ve İskan Bakanlığı tarafından belirlenmesi de bu yasa da yer almaktadır.

Yukarıda sayılan etkinlikleri gerçekleştirebilmek için gerekli olan kaynağın nasıl sağlanacağı yine aynı yasa tarafından düzenlenmiştir. Buna göre; her yıl İmar ve İskan Bakanlığı bütçesinin ilgili bölümüne konulacak ödenekler hâyır kurumları, mahalli idareler, mal sandıkları ve diğer kuruluşlar tarafından kabul edilecek nakdi yardım ve bağışlar¹⁴; her yıl İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Kamu İktisadi Kuruluşları'nın yıl sonu bilanço kârlarının %3'ü fon hesabına borçları olanların, tahsil edilecek taksit ve faizleri; Fon hesabında tutulan paraların faizleri; yıkımlar dolayısıyla bu yasa, ya da özel yasalara göre Devletçe yapılan ya da yaptırılan binalardan Türkiye Emlak Bankası'nca satılması gerekenlerden elde edilen gelirler, Fonun gelirlerini oluşturmaktadır.

1968 yılında Amasra - Bartın, 1969 yılında Demirci ve Alaşehir, 1970 yılında Gediz, 1971 yılında 15 gün ara ile Burdur ve Bingöl depremlerinin meydana gelmesi ve bu depremler nedeniyle 27.000 yapının yıkılması ya da ağır hasar görmesi üzerine zaten gelirleri açısından yetersiz hale gelmiş olan Afetler Fonu'na yeni gelir olanakları aranmış ve 1972 yılında 1571 sayılı "Bazı Tekel Maddeleri Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hasılatın T.C. Merkez Bankası'nda

¹⁴ Yasanın bu bölümü 23 Haziran 1981 tarihinde 2471 sayılı yasanın 1. maddesi tarafından değiştirilmiş biçimindedir.

Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplanmasına Dair Yasa" çıkarılmış ve böylece meydana gelen deprem yıkımlarının zararlarını karşılamak üzere ayrı bir deprem fonu oluşturulmuştur.

İlk çıktığı yıllarda önemli bir gelir kaynağı olan bu fonla meydana gelen depremlerin yaraları sarılmış ancak maktu olan bu zamlar, zaman içerisinde sabit ve inşaat maliyetlerinin de devamlı artması sonucunda günümüzde önemini yitirmiştir.

Afetler Fonunun gelirleri 1992 yılından itibaren genel bütçe kapsamına alınmıştır. Ancak hizmetlerin düzenli ve planlı bir biçimde yürütülebilmesi için ayrılan ödenekler oldukça yetersiz kalmıştır.

III. BÖLÜM: YIKIM OLAYLARINA KARŞI YAPILACAK ÇALIŞMALAR

Kökenleri ve gelişim hızları ne olursa olsun, yıkım olayları sonucunda meydana gelecek can ve mal kaybında zararın ortadan kaldırılması ya da azaltılması olanaklıdır. Meydana gelen yıkım olaylarında kayıpların fazla olmasının nedenleri arasında yıkım olaylarına karşı alınması gereken önlemlerin göz ardı edilmesi, eğitimsizlik ve yasal noksanlıklar önemli bir yer tutmaktadır.

Toplum yaşamını etkileyen yıkım olaylarının yıkıcı etkisi genellikle üç ana faktöre bağlıdır. Bunlar; yıkımın büyüklüğü, yerleşim merkezlerine olan uzaklığı, toplumun yıkım olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaşabildiği düzeydir (Ergünay, 1998:39). Yıkım olaylarının büyük bir bölümünün meydana gelmesini engellemek ya da insan yerleşmelerini bu gibi olayların yıkıcı etkilerinden kurtarmak mümkün olmadığına göre; yıkım olayının etkilerini ortadan kaldırmak ya da zararlarını azaltmak, bu tür olaylar karşısında gerekli önlemlerin eksiksiz alınmasıyla sağlanır. Aksi durumda, yıkım olayları sonucunda insanların yoğun olarak yaşadıkları yerleşim merkezlerinde ortaya çıkacak zararın boyutları daha büyük olacaktır.

Burada alınacak önlemler; yıkım öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere aşağıda belirtilmiştir :

III. 1. Yıkım (Afet) Öncesi Çalışmalar

Olası yıkım olaylarından toplumun en az zarar ve fiziksel kayıpla kurtulabilmesi için gereken teknik, idari ve yasal önlemleri önceden almak gereklidir. Meydana gelmesi önlenemeyecek olaylarda gerekli önlemler alınmalıdır. Önlenmesi mümkün olmayan olaylarda ise kurtarma, ilkyardım ve iyileştirme çalışmalarının hızlı, verimli ve etkin bir biçimde yapılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Beş yıllık kalkınma planların da tüm kuruluşları kapsayacak biçimde yıkım olaylarına karşı önlemler alma ve zararların azaltılması çalışmalarına yer verilmelidir. Toplumun yıkım olaylarından etkilenmemesi ya da daha az zararla yıkımdan kurtulması; bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim programlarının uygulanması ile sağlanır.

Yıkım zararlarını azaltma çalışmaları, gelişmiş tüm dünya devletlerinde olduğu gibi çağdaş bir afet yönetiminin (yıkım öncesi, sırası ve sonrası aşamaları) geliştirilmesi ve gerçek anlamda uygulanması ile sağlanır.

Yıkım olayına karşı önceden yapılması gereken hazırlık çalışmalarında jeolojik kökenli doğal yıkımlar için yıkım envanterlerinden, jeolojik araştırmalarda elde edilen bulgular ışığında hazırlanan haritalardan ve yıkıma karşı planlama ve risk analizi etkinliklerinden yararlanılır¹⁵. Elde edilen verilere göre kentleşme ve

¹⁵ Örnek olarak Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün 1997 yılında hazırladığı "Coğrafi Bilgi Sistemi ile Deprem Bölgelerinin İncelenmesi" çalışmasını gösterebiliriz.

sanayileşme için uygun yer seçimi ile doğal yıkım olaylarının riskinden korunulabilir ya da bu risk azaltılabilir.

Kurtarma, ilkyardım ve iyileştirme çalışmalarının hızlı, etkili ve verimli bir biçimde yapılabilmesi için olası yıkım olaylarına karşı yapılacak çalışmaların örgütlenmesi ve toplumun eğitim çalışmalarının gelişmeler doğrultusunda sürekli olarak yapılması gereklidir.

Ülke kalkınması için hazırlanacak projelerin her aşamasında yıkım zararlarının azaltılması planlara dahil edilerek yıkım riski azaltma çalışmalarında devamlılık sağlamak yapılacak çalışmaların en önemlisidir.

III. 1. 1. Yıkım Olayları Karşısında Kent Yönetimi

Yıkım olayları, bir yönetsel örgüt olan kentleri sürekli risk altında tutmaktadır. Bu durum kent yönetimlerinin yıkıma karşı önlemler almasını zorunlu kılar. Kent yönetimlerinin olası bir deprem, çevre kirliliği, sel baskını, büyük yangınlar ve kentte oluşabilecek tüm yıkımlara karşı kullanacakları en önemli araçları kent planlamasıdır.

Yıkım olaylarına karşı uygulanacak etkinliklerin ilk aşaması, kent planlaması sürecinde gerçekleştirilecek yıkım öncesi çalışmalardır. Olayların meydana geleceği bölgelerden uzaklaşmak, bunlara karşı hazırlıklı olmak ve gerçekleşecek olaylara ne şekilde müdahale edileceği hazırlanan planlar tarafından düzenlenmelidir. Kent planlarının, kamu yararı gözetilerek ve yıkım olaylarının meydana gelme riski göz önünde bulundurularak hazırlanması gereklidir.

Kent planlanmasının yıkıma karşı etkin olmasını sağlayan en önemli araç yapı denetimidir. Yapı denetimlerinin etkin bir biçimde yapılmaması, yıkıma karşı kent planlarını işlevsiz bırakır.

Kent yönetimleri, olası yıkım olaylarına karşı kriz yönetim planları hazırlamalı ve bunun yanı sıra planları uygulamaya koyacak ve izleyecek sürekli kriz yönetim merkezleri oluşturmalıdır (Emrealp, 1993: 43).

Kriz yönetim merkezleri iki görevi yerine getirmek için örgütlenmelidir. Bunlardan birincisi; karar mekanizmasının işletilmesi, bilgi akışının ve iletişimin sağlanması, halkla ilişkiler ve kriz sırasında ilgili kurum ve yönetsel bağlantıların sağlanmasına yönelik işler. İkincisi de teknik kadroların yönlendirilmesi ve uygulamada ortaya çıkan sorunların ortadan kaldırılmasıdır.

Kent kriz yönetim merkezleri ve kriz planları, yıkım olayı ortaya çıktığı sırada ve sonrasındaki etkinlikler çerçevesinde önemlidir. Dolayısıyla ülkenin genel yönetsel etkinlikleri ile eşgüdüm içinde hareket etmeleri gerekmektedir.

Kent yönetimlerinin yıkım olaylarına karşı konumları sadece kentsel soruna indirgenmemeli, kamusal bütünlük göz önünde tutularak örgütlenme sağlanmalıdır.

III. 1. 2. Yapı Denetimi

Anayasamızın sosyal ve kültürel haklar bölümünde, "İnsanların güvenilir ve sağlıklı yapılarla sağlıklı bir çevrede yaşama hakları en temel insan hakları arasındadır ve bunu sağlamak da devletin görevidir." cümlesi yer almaktadır. Bu

görevi yerine getirmek amacıyla devletimiz yerleşme ve yapılaşmaların denetimi için yasa ve yönetmelikler düzenleyerek etkinlikte bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemindeki ilk uygulama, 1933 yılında çıkarılan "Belediye Yapı ve Yollar Yasası"dır. Bu yasaya ek olarak daha sonra 6785, 1605, 7269, 3194, 3030 sayılı yasalarla yerleşme ve yapılaşmaları düzenlemek ve denetlemek amacıyla bir çok yasa ve yönetmelik çıkarılmıştır. Uygulamaya konulan bu yasalarla, yerleşme ve yapılaşmaların hemen hiç denetlenemediği açık bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır¹⁶. Bu durumun en somut kanıtını ise ağır sosyal ve ekonomik faturalar olarak hemen her depremden sonra yeniden görmekteyiz (Ergünay, 2000:2). Yaşanılan her deprem olayı sonucu bölgeye yönelik çıkarılan yasa ve yönetmeliklerle geçici çözümlerin üretilmesi, sorunun daha büyüyerek artmasına neden olmaktadır.

1985 yılına kadar imar planları merkezi yönetimlerce onaylanırken 1985 yılından sonra bu yetki yerel yönetimlere devredilmiştir. Yapılan bu değişiklikle de yine yapı denetim ile ilgili somut bir değişim sağlanamamıştır. Yapı denetimi ile ilgili ana yapıyı oluşturan proje denetimi ve yapı etkinliklerinin denetimi konularında çok az değişiklik yapılmıştır. Mevcut yasal düzenlemeler, yapıların proje denetiminin yerel yönetimler tarafından yapılmasını ; yapım işlerinin denetiminin ise fenni mesul adı verilen serbest mühendis ve mimarlar tarafından yürütülmesini yasa ile belirtmiştir. Yasal bir zorunluluk bulunmamasına rağmen ye rağmen bazı yerel yönetimlerin, ilgili meslek odaları ile yaptıkları anlaşmalar

¹⁶ 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri bu gerçeği çok acı bir biçimde tekrar ortaya çıkarmıştır. Her deprem sonrası olduğu gibi bu konu depremin ilk günlerinde toplumun gündeminde yer almış ama aradan geçen kısa süre duyarlılığın azaldığını göstermiştir.

gereğince proje denetimi aşamasında vize uygulaması kısmen sağlanmaya çalışılmıştır.

Sistemin işlemesi için onun en önemli ayaklarını oluşturan proje denetimi ve yapı denetimi ile ilgili düzenlemeler uygulamada başarıya ulaşamamıştır. Pratikte belediye ve valilikler; siyasal etkiler, çıkar ilişkileri, yeterli teknik elemana ve donanıma sahip olmamaları nedeniyle proje denetimi dahi yapamaz hale gelmişler; yapım işlerini ise hiç denetleyememişlerdir (Ergünay, 2000:3).

Bunun yanı sıra, uygulamayı denetlemesi istenilen fenni mesullerde, diploma dışında hiçbir nitelik aranmaması, ücretlerini yapı müteahhidinden almaları, bu kişilerin etkinliklerinin hiçbir denetime tabi olmaması ve yasalarda açık bir sorumluluk ve yaptırım yetkilerinin olmaması gibi nedenlerle uygulamada etkili hiçbir denetim hizmeti yapamamış ve yapım işleri piyasadaki eğitimsiz, bilgisiz ve ehliyetsiz usta ve kalfalar ile yapsatçıların insaf ve anlayışına göre devam etmiştir (Ergünay, 2000:3).

1999 yılında yaşananlar, yapı denetimi konusunu kamuoyunun gündemine getirmiştir. Yaşanılan süreçte ilki 595 sayılı yasa olan ve kısa sürede Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen, ikincisi ise 4708 sayılı halen yürürlükte olan yapı denetimi yasaları düzenlenmiştir. Adı geçen yasalar aşağıda incelenmiştir:

III. 1. 2. a. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Getirdikleri

Yıllardır çeşitli boyutlarda yapılan tartışmalara, çözüm yolları arayışlarına, gayretlerine ve çıkarılan yasalara rağmen uygulanan yapı denetim

sistemleri ile yıkımlara karşı mukavemet gösterecek yapıların oluşumu sağlanamamıştır. Ülkemizde yaşanan yüzyılın en büyük yıkımı olan 17 Ağustos 1999 Kocaeli ve 12 Kasım 1999 Düzce depremlerinde denetimsiz, kalitesiz, proje ve inşaat yapım hatalarından dolayı binlerce insanımızın yaşamını kaybetmiş; binlercesi yaralanmış ve ülke ekonomisi ciddi boyutta kayba uğramıştır. Bunun benzerinin tekrar etmemesi için somut adımların atılması gereği anlaşılmış ve doğal yıkım zararlarının azaltılması konusundaki 4452 sayılı yetki yasasına dayanılarak yıllardır üzerinde çalışılmakta olan yapı denetimi yasa tasarı taslakları birleştirilmiş ve 10 Nisan 2000 tarih ve 24016 sayılı Resmi Gazete’de 595 sayılı “Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹⁷.

1999 yılında meydana gelen Doğu Marmara depremi kamunun gündeminde yapı denetimi konusunun yer almasını sağlamıştır. Yapılarda can ve mal güvenliği sağlamak; kaynak israfına neden olan plansız, kontrolsüz ve kalitesiz yapılaşmayı önlemek; çağdaş norm ve standartlarda yapı üretmek ve bunun için yapı denetimini sağlamak, yapı hasarı nedeniyle zarara uğrayan kişilerin haklarını korumak ve doğabilecek zararların tazminini sağlamak için düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Uygulamaya konulan 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, yapı denetim sisteminin bu ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hazırlanırken getirilecek yeni yapı denetim sisteminde yeni kurumsal araçlara ihtiyaç olduğu gerçeği dikkate alınmış ve yapıların etkili denetimi için bağımsız,

¹⁷ 595 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 10 Nisan 2000 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanıp yürürlüğe girmiştir, buna bağlı olarak 26 Mayıs 2000 tarihinde “Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği”, Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

deneyimli, yetkili ve sorumlu kuruluşlar oluşturulması ve yapıların hem proje hem de uygulama (inşaat) denetiminin aynı kuruluşlar eliyle yürütülmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Ergünay, 2000:4).

Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, öncelikle pilot olarak seçilmiş 27 il ve onlara bağlı ilçelerde inşa edilecek özel yapıları kapsamaktadır. Buna karşılık, 2886 sayılı Devlet İhale Yasası ya da özel yasalara tabi kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ya da yaptıracakları yapılar kapsam dışında tutulmuştur. Ayrıca inşaat alanı 180 m²'yi geçmeyen tek katlı, bağımsız yapılar da yine kapsam dışında bırakılmıştır.

Kanun Hükmünde Kararname, yapı denetimlerinin bağımsız yapı denetim kuruluşları¹⁸ eliyle yapılmasını ilke olarak benimsemiştir. Yapı denetim kuruluşları, yapım etkinliklerini, bu işlerde kullanılan malzemelerin standartlara uygunluğunu denetlemek ve jeoteknik raporlar ile uygulama projelerini¹⁹ kontrol etmekle yükümlü olacaklar ve idareye karşı öngörülen teknik sorumlulukları üstleneceklerdir. Yapı denetim kuruluşlarının bünyesinde uzman mühendisler ve mimarların bulunması ve kuruluşun ödenmiş sermayesinin en az %51'inin uzman mühendis ve mimarlara ait olması gereklidir. Yapı denetim kuruluşlarının denetimi için illerde ve ilçelerde resmi "Yapı Denetim Komisyonları", Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde de "Yapı Denetim Üst Komisyonu" kurulları kurulacak ve denetimler bu komisyonlar aracılığıyla yapılacaktır.

Yapı denetim kuruluşlarına ödenecek hizmet bedeli Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. Yapının inşaat alanı

¹⁸ Bağımsız yapı denetimi yapacak firmalar, özel şirketlerdir. Yapı denetimi yapacak özel şirketler, bu alanda yapacakları çalışmalarda yabancı sermayeli şirketlerle konsorsiyum kurabilirler.

¹⁹ Mimari uygulama projeleri, yapılacak olan bu denetimin dışında tutulmuştur.

dikkate alınarak hizmet bedeli yaklaşık yapım maliyetinin %4'ü ile %8'i arasında olacak ve il özel idareleri ile belediyeler adına bankada açılacak "yapı denetim hesabı"nda toplanacaktır. İnşaat sahiplerinin bu hesaba yatıracakları hizmet bedellerini, kurulacak bir düzen içinde yapı denetim kuruluşlarına ödemesi öngörülmektedir.

Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname göre yapı denetim kuruluşlarının görevleri inşaatı denetlemek; proje denetimini, yapım ruhsatına esas uygulama projelerini, jeoteknik raporlar dahil her türlü etüde dayalı çalışmaları, yasa, imar planı, yönetmelik, şartname ve standartlara uygun olarak yapmaktır. Projelerle ilgili yaptığı bu çalışmaları bir yapı denetim kuruluşuna kontrol ettirerek uygun olduğunu tespit ettirmeli ya da yapı denetim kuruluşunun saptadığı hata ve eksikler varsa bunları gidermelidir. Bunun yanında yaptığı çalışmaları ilgili idareye onaylatmakla yükümlü olacaklardır.

Denetimi yapılan yapının projelerine uygun olarak kısmen ya da tümüyle bitirildiğine ilişkin rapor, yapı denetimini yapan kuruluş tarafından düzenlenip ilgili idareye verilmeden yapı sahibine kullanma izni verilmemesi kararname ile sağlanmıştır. Bu uygulama yapı denetimi yapacak firmaya hem etkinlik hem de sorumluluk yüklemektedir. Yapı denetim kuruluşunun ortakları ve mensupları ile bunların birinci dereceden yakınları; kuruluşun denetim hizmeti verdiği işlerde, müteahhitlik, proje müellifliği ve şantiye şefliği yapamayacaktır²⁰. Ayrıca yapı denetim kuruluşunun uzman mühendis ve mimarları hiçbir biçimde

²⁰ Denetimini yapmadığı farklı işlerde, proje müteahhitliği ve şantiye şefliği etkinliklerinde bulunabilirler.

müteahhitlik ve şantiye şefliği yapamayacaklar ve aynı anda başka bir denetim kuruluşunda görev alamayacaklardır²¹.

Yapı denetim kuruluşları ile bunların uzman mühendis ve mimarlarının denetimleri altında inşa edilen yapıların fen ve sanat kurallarına aykırı yapılması durumunda ortaya çıkan her türlü yapı hasarlarından kusur aranmaksızın sorumlu olacaklardır. Kuruluştaki görev yapan uzmanlar dışındaki teknik elemanlar ise kusurları oranında sorumlu tutulacaklar; proje müellifi, şantiye şefi ve müteahhitten herhangi birinin kusurunun kanıtlanması durumunda yapı denetim kuruluşu, zararı ilgisine devredebilecektir.

Yapı denetim kuruluşu, yapı kullanma izninin alındığı tarihten itibaren yapının taşıyıcı sisteminde meydana gelebilecek yapı hasarından dolayı 10 yıl süreyle; taşıyıcı olmayan diğer kısımlardaki yapı hasarlarından dolayı iki yıl süreyle sorumlu olacaktır. Bu süreler içinde yapıda meydana gelebilecek hasarları gidermek ya da bu hasarları yapı sahibi giderdiği takdirde hasarın meydana geldiği yıl fiyatlarıyla bedelini yapı sahibine derhal ödemek zorundadır.

Son olarak Kanun Hükmünde Kararname, yapı denetim sistemi içinde mal sahiplerini korumaya yönelik bir sigorta sistemini gerektirmektedir. Yapı denetim kuruluşlarının denetimini üstleneceklerini her yapı için ayrı ayrı, yapının sisteminde meydana gelebilecek yapı hasarlarından kaynaklanan zararın karşılanmasını sağlamak üzere "zorunlu mali sorumluluk sigortası" yaptırımları benimsenmiştir.

²¹ Uzman mühendis ve mimarların proje yapılarıyla ilgili kısıtlama yok. Bu bağlamda proje yapabileceklerdir.

III. 1. 2. b. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin İşleyişi

Yeni denetim sisteminden beklenen görevlerin yerine getirilmesi için Ergünay (2000:4-5) aşağıdaki çözümleri öngörmektedir;

- 1- Depremler ve diğer doğal yıkımların meydana getirdiği zararların azaltılması için yapı güvenliğinin artırılması,
- 2- Denetimsiz ve kaçak yapılaşmanın engellenmesi,
- 3- Yapıların kalitelerinin artması, ekonomik ömürlerinin uzaması ve bakım onarım giderlerinin azaltılması,
- 4- Yapım sürecinde görev alan proje müellifi, yapı müteahhidi, şantiye şefi ve yapı denetim kuruluşlarında görev alan meslek sahibi kişilerin, niteliklerinin artması ve yapı sektöründeki nitelikli meslek sahiplerinin çalışma alanlarının genişlemesi,
- 5- Mühendislik ve mimarlık mesleklerinin saygınlığının artması,
- 6- Bina yaptıran ya da satın alan kişilerin kusurlu yapımlar nedeniyle uğrayacakları can ve mal kayıplarının azalması,
- 7- İnşaat sektöründe tüketici bilincinin gelişmesi ve tüketicinin korunması,
- 8- İnşaat sürecinde kusur işleyenlere karşı yaptırımların etkili biçimde uygulanması ve devletin hukuk ve adalet düzenine olan inanç ve güvenin artırılması.

Takdir edilecektir ki bu etkinlik (performans) özelliklerinin tam anlamıyla ortaya çıkabilmesi için uzunca bir süreye ve bu yeni sistem içerisinde rol alan meslek odaları, sigortacılık sektörü, yapı denetim komisyonları gibi kuruluşların

yakın işbirliğine ve olaya aynı ciddiyetle eğilmelerine ihtiyaç vardır (Ergünay, 2000:5).

10 Temmuz 2000 tarihinde resmen yürürlüğe girmiş olan bu yeni denetim sistemine göre yapı yaptırmak isteyen bir kişinin ne biçimde hareket edeceğini Ergünay (2000:6-7) aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

1. Eskiden olduğu gibi, öncelikle ilgili idaresinden imar durumunu alacak ve yapısının mimari, betonarme (statik) ve tesisat projelerini ilgili mühendislere hazırlattıktan sonra, güvendiği, bildiği bir yapı denetim kuruluşu bulacak ve bu kuruluş yetkilileri ile 26 Mayıs 2000 tarih ve 24060 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği" ekindeki örneğe uygun olarak bir hizmet sözleşmesi imzalayacaktır.
2. Sözleşmenin imzalanmasını müteakip yapı sahibi yapı denetimi bedelinin ilk taksitini yukarıda belirtilen uygulama yönetmeliğindeki kurallar içerisinde ilgili idareye yatıracak ve ilgili proje müelliflerince hazırlanmış olan proje ve eklerini yapı denetim kuruluşuna verecektir.
3. Yapı sahibi aynı zamanda ihtiyaç halinde yapı denetim kuruluşunun da görüşlerini alarak yapısını inşa edecek bir yapı müteahhidi bulacak ve yine uygulama yönetmeliği ekindeki örneğe uygun olarak bu kişi ile de bir sözleşme yapacaktır.
4. Bu yeni denetim sisteminde yapı müteahhitlerinin mühendis ya da mimar olan bir şantiye şefi buldurmaları da zorunlu olduğundan yapı sahibi, yapı müteahhidinden şantiye şefi olacak kişi ile yapacağı

sözleşmeyi de isteyecek ve bu belgelerini yapı denetim kuruluşuna verecektir.

5. Yapı denetim kuruluşu ise yapı sahibi ile anlaşma yaptıktan sonra, 10 Temmuz 2000 tarih ve 24105 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Yapı Denetim Kuruluşları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları" tebliğinde belirlenen esaslar çerçevesinde mal sahibine karşı mali sorumluluk sigortası yaptıracaktır.
6. Yapı denetim kuruluşu projelerde, yürürlükteki yasa ve yönetmelik hükümlerine aykırı bir durum gördüğü durumda, bu eksikliklerin giderilmesini ilgili proje müelliflerinden isteyecek, görmediği durumda ise bu yapının proje denetimini yaptığını, projelerde yürürlükteki mevzuata aykırı bir durum olmadığını ve yapım (inşaat) aşamasında yapının kendi sorumluluğu altında denetleneceğini ilgili idarelere bir dilekçe ile bildirecektir.
7. Mal sahibi ya da onun adına yapı denetim kuruluşu, imar mevzuatı gereğince istenilen belgelere ek olarak mal sahibi ile müteahhit, yapı müteahhidi ile müteahhidin şantiye şefi, yapı sahibi ile yapı denetim kuruluşu arasındaki sözleşmelerle yapı denetim kuruluşuna Yapı Denetim Üst Komisyonu tarafından verilen izin belgesi ve mali sorumluluk sigortası primlerinin ödendiğine dair belgeleri ilgili idarelere vererek yapı ruhsatı alabilecektir.
8. Yapı ruhsatı alındıktan sonra uygulamanın denetimi yapı sahibi adına yapı denetim kuruluşu tarafından yapılacak ve yapı kısmen ya da tamamen bittikten sonra yapı denetim kuruluşu ilgili idareye bir

rapor verecek ve ilgili idare bundan sonra yapı sahibine yapı kullanma izni verecektir. İlgili idareler, yapı kullanma izni verdikten sonra bu yapılara yönetmelikte belirlenen kurallara uygun bir sertifika verecekler ve bu sertifika yapının görünür bir yerine asılacaktır. Böylece denetim görmüş güvenli yapıların daire satın alacak tüketiciler tarafından tanınması ve tüketicilerin korunması sağlanmış olacaktır.

9. İlgili idareler (valilik ve belediyeler) imar mevzuatı gereğince yapmakla yükümlü oldukları denetimleri her an yapabilecekleri gibi yapı denetim kuruluşlarını yapı denetim komisyonları kanalı ile her zaman denetleyebilecekler ve yapı sorumlularına sicil vereceklerdir.

III. 1. 2. c. 595 Sayılı Kanun Hükmünde Kararıname Görülen Sorunların Eleştirisi

1985 yılından beri yürürlükte olan, 27 il dışındaki illerde sürdürülen yapı denetim sisteminin sorunlar yaşanan iki önemli ayağını oluşturan fenni mesul ve belediye denetimleri, mevcut sistemi ortadan kaldırmakta ve yerine yeni bir sistem getirmektedir. Belediyelerce yapılan kamu denetimi ve fenni mesul tarafından sürdürülen projeye bağlı teknik denetim tek elde toplanıp özel denetim firmasına verilmektedir. Bu anlayış, yapı denetim sisteminin tamamen özelleştirilmesine neden olacaktır. Kamu adına yapılacak denetimin özel bir firmaya yaptırılması, çıkarıcı anlayışlara olanak yaratacaktır. Bu kaygı, geçmişte yaşanan örneklerden dolayı hayli fazladır.

Topraklarının %96'sı deprem bölgesi içerisinde yer alan, nüfusun %98'i bu bölgelerde yaşayan ve hemen her yıl önemli zararlara yol açan depremlerle karşılaşılan ülkemizde, halkımızın can ve mal güvenliği ile milli servetlerimizi koruyabilmek için yerleşme ve yapılaşmaların çağdaş norm ve standartlarda denetimini sağlamak devletin en öncelikli görevi haline gelmiştir (Ergünay, 2000:7). Kamu adına yapılacak denetimin kamu tarafından yapılması durumunda etkinlik sağlanabilir. Ancak kamu adına yapılacak denetimlerde sistemin içine konu ile ilgili sivil toplum örgütlerinin katılması ve uzman kamu personeli istihdamı sağlanmalıdır. Eski sistemde belediyelerin zaaflarından kaynaklanan sorunlar özel denetim firmalarında da ortaya çıkacaktır²².

Fenni mesullüğü yüklenecek olan teknik elemanın sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine ilişkin denetimin sağlanmasına yönelik olarak, yaptırım gücüne sahip mevzuat oluşturulabilirdi. Eski sistemin devam ettiği iller için bu tür bir düzenleme yapılmalıdır. Denetim; sorumluluklar yükleyen, mutlaka şeffaf ve demokratik mekanizmalarla donatılmalıdır.

595 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, depreme karşı önlem olarak yalnızca sağlam yapı yapmayı hedeflemektedir. TMMOB Başkanı Oktay Ekinci, hem ülke hem de kentsel ölçekte depreme karşı en önemli önlemin iyi bir planlamadan geçtiğini belirtmiştir. Tarım, ormanlık, sulak vb. alanlar belirlenip korunması, sanayi ve istihdam alanlarının ülke düzeyinde mümkün olduğunca eşit yaygınlaştırılması sağlanmadan; nüfusun belli bölgelerde aşırı yoğunlaşması önlenmeden; fay hatlarının jeolojik verileri planlanmanın ana belirleyicileri olmadan; yapılaşmayı oluşturan ana etkenler belirlenmeden, rant beklentileri

²² Kanunun yeni olmasına rağmen basında yer alan haberlerde sorunlar ve usulsüz iddialar yer almaktadır. Bunların bazılarını sahte faturaları ve yapılmayan denetimleri örnek olarak verebiliriz.

yerine plan verileri alınmadan; sadece yapı ölçeğinde depreme dayanıklı yapı anlayışı ile sonuca ulaşmak olanaksızdır (aktaran Gedizoğlu, 2000:50). Bu bağlamda yerleşmeleri de ciddi olarak denetleyebilmek ve sağlıklı, sürdürülebilir, güvenli ve yıkımlara dayanıklı yaşam çevreleri oluşturmak amacıyla imar reformu çalışmaları da sürdürülmelidir. Endüstrinin yer seçimi ve yerleşme kararlarının verilmesi konularında etkin ve toplum yararına işleyen kentleşme, endüstrileşme, arsa, konut ve çevreye ilişkin yöneltilerin (politikaların) güdülmeyişinin yıkımın yarattığı toplumsal, ekonomik ve insansal zararların çok büyük ölçekte olmasında katkısı büyüktür (Geray, 2001:1)

Depreme karşı dayanıklılık yalnızca yapı statğine yani inşaat mühendisliğine bağlanmıştır. Oysa depreme karşı sağlık öncelikle mimari tasarımla başlar. Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname mimarlığı dışlamıştır. Yapı taşıyıcı sistemi öncelikle mimari kararlarla oluşmaya başlar. Yapı, değişik disiplinlerin alanına giren birçok iş kaleminden oluşur ve bu durum, ilgili disiplinler arasında bir eşgüdümü zorunlu kılar. Sözü edilen eşgüdüm olmadan yalnızca statik alan sağlık sağlayamaz. Taşıyıcı sistemin başlangıcını oluşturan mimari kararların yanlışlığı, statik sistemi zorlar ve zaafı yaratma riski taşır. Önemli olan depreme karşı riskleri sıfırlamaktır. Tüm projeler, birbirleri ile ilişki içinde ele alınıp değerlendirilmek zorundadır. Yukarıda sözü edilen eşgüdümü sağlayacak olan da mesleki formasyonu itibarıyla mimardır (Gedizoğlu, 2000:50).

Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile inşaatın yapım işi, proje ve yapı denetim işleri birbirlerinden ayrılmış; aralarında kurulması zorunlu olan ilişki koparılmıştır. Bu bağlamda Yapı Denetimi Hakkında

Kanun Hükmünde Kararname ile inşaat pratiğinden kopuk projelerin üretilmesi sonucu ortaya çıkacaktır; bu da yapım sırasında sorunların doğmasına neden olacaktır. İnşaat yapımı, yapı zanaatı, sorunları, zorlukları, problemleri bilinmeden ve yaşanmadan iyi ve doğru bir yapı projesi elde edilemez (Gedizoğlu, 2000:51). İnşaat yapımında yer alacak kişi ve kurumların proje aşamasında yer almalarına olanak tanınmalıdır.

Resmi yapıların Kanun Hükmünde Kararname kapsamı dışında tutulmuş olması bu alandaki sorunları göz ardı edicidir. Ülkemizde yaşanan deprem felaketlerinde yıkımların önemli bir bölümünü resmi yapıların oluşturduğu her deprem sonrası görülmüştür. Doğu Marmara depreminde yalnızca hasar gören okul sayısı 1605'tir (T.C.Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, 2000:7). Resmi yapılara ilişkin sorunların başında; etkin bir denetim sisteminin uygulanmaması, Devlet İhale Kanunu'nun bu alanda yetersiz kalması ve resmi yapıların yapımında yaşanan usulsüzlükler gelmektedir. Bu durum yapı kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Kamu denetiminin etkin olabilmesi için ihale komisyonları demokratikleştirilmeli, şeffaflaştırılmalı, gerçek anlamda denetime açık olmalı ve usulsüz ilişkilerden temizlenmelidir.

Yapıların yıkım olaylarına karşı dayanıklı olmasının yalnızca proje yapımı ve denetimi ile sağlanması mümkün değildir. İnşaatın yapımında kullanılan malzemenin kalitesi önemli bir boyuttur. Proje ve denetim ne kadar başarılı olursa olsun inşaatın yapımını üslenen müteahhit kötü niyetliyse ya da deneyimli ve donanımlı değilse iyi iş elde edilmez. Ülkemizde bir iş ve uğraş alanı olarak inşaat müteahhitiği alanı tanımlı değildir ve de uygun ve yeterli bir mevzuata sahip değildir (Gedizoğlu, 2000:51). Müteahhitlik mesleğinin ticari bir etkinlik olarak

değerlendirilmesi ve rant sağlamayı amaçlayarak organize olunması, daha fazla kâr elde etmek hırsı kalitenin düşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda inşaat müteahhitliğinin yasal ve örgütsel boyutu, meslek ahlakı kurallarını oluşturacak ve kamu denetimine olanak tanıyacak biçimde olmalıdır.

595 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapı deneyim kuruluşları, inşaat taşıyıcı sistemi ile ilgili sorunlarda on yıl süre ile sorumlu tutulmuşlardır. On yıllık bu sürenin, inşaatın yaşı ve kullanım süresi ile karşılaştırıldığında kısa bir süre olduğu görülmektedir.

III. 1. 2. d. 4708 Sayılı Yapı Denetim Yasası

Anayasa Mahkemesi, 24 Mayıs 2001 tarihinde yaptığı toplantıda, 3 Şubat 2000 tarihli, 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname; 24 Mayıs 2001 günlü, E.2000/35. K.2001/90 sayılı kararla iptal edildiğinden, uygulanmasından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için, kararın Resmi Gazete'de yayınlanacağı güne kadar yürürlüğün durdurulmasına 24 Mayıs 2001 tarihinde oy birliğiyle karar vermiştir. Bu karar ile 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin yürütmesi durdurulmuştur. 29 Haziran 2001 tarihinde kabul edilen 4708 sayılı "Yapı Denetimi Yasası", 13 Temmuz 2001 günü 24461 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürütmeyi başlatmıştır.

4708 sayılı "Yapı Denetim Yasası"nın amacı; can ve mal güvenliğini temin etmek, imar planına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun

kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Yasa; 3194 sayılı "İmar Yasası"nın 26. maddesinde belirtilen kamuya ait yapı ve tesisler ile 27. maddesinde belirtilen ruhsata tabi olmayan yapılar hariç, belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak yapıların denetimini kapsamaktadır.

Yasa kapsamına giren her türlü yapı, Bakanlıktan aldığı izin belgesi ile çalışan ve özellikle yapı denetimi ile uğraşan tüzel kişiliğe sahip yapı denetim kuruluşlarının denetimine tabidir. Yapı denetim hizmeti, yapı denetim kuruluşu ile yapı sahibi ya da vekili arasında akdedilen hizmet sözleşmesi hükümlerine göre yürütülür. Yapı sahibi; yapım işi için anlaşma yaptığı yapı müteahhidini vekil tayin edemez .

Yapı denetim kuruluşlarının nama yazılı ödenmiş sermayelerinin tamamının mimar ya da mühendisler için olması zorunludur. Yapı denetim kuruluşları, denetim için mimar ve mühendisler ile yardımcı kontrol elemanları istihdam eder.

Yapı denetim kuruluşlarının denetleyebilecekleri toplam yapı inşaat alanı 720.000 m²'yi geçemez. Bu kuruluşlar; görev yapacağı il dışında, yasanın uygulandığı illerde şube açabilirler. Şube açabilmeleri için yapı denetim kuruluşlarının yapı inşaat alanına bağlı olarak o ilde ikamet eden yapı denetçisi inşaat mühendislerini, yardımcı kontrol elemanlarını istihdam etmesi zorunludur.

Yapı denetim kuruluşları, Yasaya göre aşağıda belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür:

a) Proje müelliflerince hazırlanan yapının inşa edilebileceği arsa ya da arazinin zemin ve temel raporları ile uygulama projelerini ilgili mevzuata göre incelemek, proje müelliflerince hazırlanarak doğrudan kendilerine teslim edilen uygulama projesi ve hesaplarını kontrol ederek ilgili idareler dışında başka bir kurum ya da kuruluşun vize ya da onayına tabi tutulmadan ilgili idareye uygunluk görüşünü bildirmek.

b) Yapı denetimini üstlendiğine dair ilgili idareye taahhütname vermek, yapı ruhsatının ilgili bölümünü imzalamak, bu yapıya ilişkin bilgileri yapı ruhsatı düzenleme tarihinden itibaren yedi gün içinde Bakanlığa bildirmek.

c) Yapının ruhsat ve ekleri ile yasaya uygun olarak yapılmasını denetlemek.

d) Yapım işlerinde kullanılan malzemeler ile imalatın proje, teknik şartname ve standartlara uygunluğunu kontrol etmek ve sonuçlarını belgelendirmek; malzemeler ve imalatla ilgili deneyleri yaptırmak.

e) Yapılan tüm denetim hizmetlerine ilişkin belgelerin bir nüshasını ilgili idareye vermek, denetimleri sırasında yapıda kullanılan malzeme ve imalatın teknik şartname ve standartlara aykırı olduklarını belirledikleri takdirde, durumu bir rapor ile ilgili idareye ve il sanayi ve ticaret müdürlüklerine bildirmek.

f) İş yerinde, iş güvenliği ve işçi sağlığı konusunda tedbirlerin alınması için yapı müteahhidini yazılı olarak uyararak; uyarıya uyulmadığı takdirde durumu ilgili bölge çalışma müdürlüğüne bildirmek.

g) Ruhsat ve eklerine aykırı uygulama yapılması halinde durumu üç iş günü içinde ilgili idareye bildirmek.

Yukarıda sayılan görevler doğrultusunda yapı denetim kuruluşları proje denetimi aşamasında şu etkinliklerde bulunur:

a) Bakanlıkça hazırlanan Mühendislik ve Mimarlık Proje Düzenleme Esasları, imar planı, ilgili idarenin imar yönetmelikleri ile diğer yönetmelik şartname ve standartlara uygunluğunu,

b) Proje müelliflerince hazırlanan uygulama projelerinin ve hesaplarının ilgili mevzuata uygunluğunu,

c) Bakanlıkça hazırlanarak 28/6/1993 tarihli ve 393 sayılı genelge ile yürürlüğe konulmuş olan Zemin ve Temel Etüdü Raporunun Hazırlanmasına İlişkin Esaslara uygun olarak bir jeoteknik raporun olup olmadığını ve temel sisteminin bu rapora uygunluğunu,

d) Taşıyıcı sistemin öncelikle Yıkım Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik ile TS 500 ve yürürlükteki standart, şartname ve esaslara göre projelendirildiğini,

e) 08 Mayıs 2000 tarihli ve 24043 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliğine uygunluğunu kontrol eder.

Yapı denetim kuruluşu, varsa bu rapor ve projelerde tespit edilen eksiklik ve yetersizliklerin giderilmesini sağlar.

İncelenen projelerin uygun görülmesi halinde ilgili denetçi mimar ve mühendisler tarafından imzalanır. Projelerin inceleme süresi yapı denetimi hizmet sözleşmesinde belirtilir.

Yapım aşamasındaki etkinlikler:

a) Yapının taşıyıcı sistemindeki beton, beton çelik çubuk, duvar elemanları vb. malzeme imalatının standartlara ve şartnamelere uygunluğunu;

Çince İmlerin Yazı Formlarının Örnek Tabloları

izninin alındığı tarihten itibaren yapının taşıyıcı sisteminden dolayı 15 yıl, taşıyıcı olmayan diğer bölümlerde de 2 yıldır.

Yapıda, yapı kullanma izni alındıktan sonra ilgili idareden izin alınmadan yapılacak esaslı tadilattan doğacak yapı hasarından, izinsiz tadilat yapan sorumludur. Yapı denetim kuruluşu; yazılı ihtarına rağmen yapı sahibi tarafından önlemleri alınmayan, parsel dışında meydana gelen ve yapıda hasar oluşturan yer kayması, çığ düşmesi, kaya düşmesi, ve sel baskınından doğan hasarlardan sorumlu değildir.

Yapı denetim kuruluşlarının yöneticileri, ortakları, denetçi mimar ve mühendisleri ile proje müellifleri, laboratuvar görevlileri ve yapı müteahhidi bu yasanın uygulanmasından dolayı ortaya çıkan yapı hasarından sorumludur.

Yapı denetim kuruluşunun, denetim etkinliği dışında başka ticari etkinliği bulunamaz. Bu kuruluşun denetçi mimar ve mühendislerinin denetim etkinliği süresince başka mesleki inşaat işleriyle ilgili ticari etkinlikte bulunmaları yasaktır.

Yapı denetim komisyonu 4708 sayılı yasaya göre; yapı denetim kuruluşlarının çalışmalarını denetler. Yapı denetim komisyonu; Bakanlıkça görevlendirilecek, konuyla ilgili en az genel müdür yardımcısı seviyesinde bir başkan ile en az şube müdürü seviyesinde 4 üyeden oluşur.

Kurulun çalışma düzeni şu şekildedir; yapı denetim komisyonu, başkanın yazılı ya da sözlü çağrısı üzerine üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Komisyon kararı çoğunlukla alınır, çekimser oy kullanılmaz. Oyların eşit olması durumunda komisyon başkanının bulunduğu taraf çoğunluğu teşkil eder.

Yapı denetim komisyonu; yapı denetim kuruluşlarının etkinliklerini denetlemek, mimar ve mühendislere denetçi belgesi vermek, yapı denetim

kuruluşlarına izin belgesi düzenlemek, denetçi mimar ve mühendislerin sicillerini tutmak ve yapı denetimi süresince taraflar arasında doğacak uyuşmazlıkları inceleyerek, görüş bildirmekle görevlidir.

Yasanın uygulanmasına ilişkin doğabilecek uyuşmazlıklar, öncelikle yapının bulunduğu yerin İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüklerince incelenerek sonuçlandırılır. İtiraz halinde konu İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüklerince yapı denetim komisyonuna bildirilir. Yapı denetim komisyonu, itiraz konusunu öncelikle taahhütname ve sözleşme olmak üzere ilgili mevzuat hükümlerini dikkate alarak inceler ve sonuçlandırır.

Komisyon, gerektiğinde uyuşmazlık konularını, şikayetleri ve yapı denetim kuruluşlarının etkinliklerini mahallinde incelemek üzere elemanlar ve heyetler görevlendirir.

Ayrıca komisyon yapı denetim kuruluşlarının denetçi mimar ve mühendisleri ile yardımcı kontrol elemanlarına kamu ya da özel sektör kuruluşları ile birlikte belirleyeceği şartlara göre meslek içi eğitim programları düzenler.

4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Yasa kapsamına giren yapıların sahipleri, yapı ruhsatı almadan önce bir yapı denetim kuruluşu ile asgari şartları ihtiva eden bir hizmet sözleşmesi yapmak zorundadır.

Yapı sahibinin yapım işi için anlaşma yaptığı yapı müteahhidi hiçbir biçimde vekil tayin edemez.

Yapı ruhsatı alındıktan sonra iki yıl içerisinde inşaaata başlanmadığı ya da başlandığı halde başlama müddeti ile birlikte beş yıl içerisinde yapı bitirilemediği ve bu süre içerisinde ruhsat yenilenmediği takdirde, 3194 sayılı İmar Yasası gereğince ruhsat hükümsüz hale gelir ve yeniden yapı ruhsatı alınması

gerekir. Bu durumda yapı sahibi ile yapı denetim kuruluşu arasındaki sözleşme sona erer. Yapı sahibi önceki yapı denetim kuruluşu ile yeniden sözleşme yaparak işe devam edebileceği gibi başka bir yapı denetim kuruluşu ile de sözleşme yaparak işe devam edebilir.

Yapı sahibi ile yapı denetim kuruluşu arasında imzalanan sözleşme kapsamında 2 yılda başlanmayan ve 5 yılda bitirilemeyen işlerle inşaatın herhangi bir aşamasında genel hükümler çerçevesinde sözleşmesi tasfiye edilmiş işlerde seviye tespiti yukarıda açıklandığı biçimde yapılır.

Bu yasa hükümlerinin uygulanması sırasında görevini ihmal eden ya da kötüye kullanan yapı denetim kuruluşunun ortakları, yöneticileri, mimar ve mühendisleri, yapı müteahhidi, proje müellifi ile laboratuvar görevleri 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın 3'üncü satır, 4. bölümündeki görevi ihmal ve görevi kötüye kullanma ile ilgili hükümlerine göre cezalandırılır.

4708 sayılı Yasanın uygulanmasında pilot iller olarak; Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Düzce, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ ve Yalova illeri seçilmiştir.

III.1.3. Zorunlu Deprem Sigortası

Ülkemiz topraklarının neredeyse tamamının deprem riski taşıması ve gelecekte de yıkımların meydana gelme olasılığı, bu konularda yeni düzenlemeler yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde meydana gelen depremler sonucunda çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede 4484 sayılı Yasayla değişiklik 27 Ağustos 1999 tarih ve

4452 sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Yasası çerçevesinde 587 sayılı “Zorunlu Deprem Sigortasına (ZDS) Dair Kanun Hükmünde Kararname” hazırlanmış ve 27.12.1999 tarih ve 23919 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Kararname çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı’nın da bulunduğu Başbakanlık kamu tüzel kişiliğini haiz ve yıllık hesap, işlem ve harcamaları Hazine Müsteşarlığı’nın denetimi altında olan Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurulmuştur.

Zorunlu deprem sigortası teminatı altına girmek; sigorta şirketleri aracılığıyla pazarlanan Doğal Afet Sigortaları Kurumuna ait poliçelerle sağlanır. Poliçeler, yetkili sigorta şirketleri tarafından Doğal Afet Sigortaları Kurumu’nun nam ve hesabına düzenlenir. Doğal Afet Sigortaları Kurumu, “Doğal Afet Sigortaları Kurumu Yönetim Kurulu” tarafından yönetilir.

Zorunlu deprem sigortasının kapsamı, 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince Kat Mülkiyeti Yasası kapsamındaki bağımsız bölümlerin; tapuya kayıtlı ve özel mülkiyete tabi taşınmazlar üzerinde mesken olarak inşa edilmiş binaların; bu binalar içinde yer alan ve ticarethane, büro ve benzeri amaçlarla kullanılan bağımsız bölümlerin ve doğal yıkımlar nedeniyle Devlet tarafından yaptırılan ya da verilen kredi ile yapılan meskenler olarak saptanmıştır.

Bu sigorta ile deprem, yangın, infilak ve yer kayması dahil sigortalı binalarda ve temellerinde doğrudan neden olan maddi zararlarda sigorta bedeli, Doğal Afet Sigortaları Kurumu tarafından teminat altına alınmıştır. Riskin (yıkımın) ortaya çıkması durumunda Zorunlu Deprem Sigortası kapsamındaki

binaların metrekare yüzölçümüne göre, konut ve işyeri sahiplerinin yalnızca bina deprem hasarlarına karşı 20 milyar TL'ye kadar güvence altına alınmasına olanak tanımaktadır.

Zorunlu deprem sigortası kapsamı dışında kalacak binalar ise; kamu kurum ve kuruluşlarına ait binaların tamamı, köy yerleşim alanlarında yapılan binalar, tamamı ticari ya da sınai amaçla kullanılan binalar, 27 Aralık 1999 tarihinden sonra inşa edilmiş olan ancak ilgili mevzuat çerçevesinde inşaat ruhsatı bulunmayan binalardır. Bunlar yasa gereğince kapsam dışında tutulmuşlardır.

Zorunlu deprem sigortası kapsamı dışında kalan durumlar ise; enkaz kaldırma masrafları, kâr kaybı, iş durması, kira mahrumiyeti, alternatif ikametgah ve iş yeri masrafları, mali sorumluluklar ve benzeri ileri sürülebilecek diğer bütün dolaylı zararlar, her türlü taşınır mal, eşya ve benzeri, ölüm dahil olmak üzere tüm bedeni zararlarıdır. Bunlardan doğacak manevi tazminat talepleri yasa gereğince kapsam dışında tutulmuştur.

Sigorta bedelinin tespitinde, sigorta edilen meskenin yapı tarzı için Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan "Zorunlu Deprem Sigortası Tarife ve Talimatı"nda belirlenen metrekare bedeli ile aynı meskenin brüt yüzölçümünün çarpılması sonucu bulunan tutarın esas alınması yasa tarafından belirlenmiştir. Sigorta bedeli, sigortalanan meskenin değerini aşarsa sigortanın bu değeri aşan kısmı geçersiz sayılacaktır. Cari yıla ait fazla alınan prim sigorta ettirene gün esasından itibaren iade edilir.

Riskin gerçekleşmesi halinde sigorta ettirenin, hasarını tazmin edebilmesi için yerine getirmesi gereken yükümlülükler ise:

- Riskin gerçekleştiğini öğrendiği tarihten itibaren en geç 15 iş günü içinde Doğal Afet Sigortaları Kurumu'na ya da Kurum nam ve hesabına sözleşmeyi yapan sigorta şirketine bildirimde bulunmak,

- Doğal Afet Sigortaları Kurumu görevlilerinin ya da yetkili kıldığı kimselerin hasara uğrayan binalara makul amaçlarla ve uygun biçimlerde girmesine ve zararı azaltmaya yönelik girişimlerde bulunmasına izin vermek,

- Doğal Afet Sigortaları Kurumu'nun isteği üzerine zarar miktarıyla delilleri saptamaya yarayan, devir hakkının kullanılması için sigorta ettiren tarafından sağlanması mümkün gerekli bilgi ve belgeleri gecikmeksizin Doğal Afet Sigortaları Kurumu'na vermek,

- Zararın tahmini miktarını belirtir yazılı bir bildirim, makul ve uygun bir süre içinde Doğal Afet Sigortaları Kurumu'na ya da yetkili kıldığı kimselere vermek,

- Sigortalı bina ya da yer üzerinde zorunlu deprem sigortası dışında, deprem teminatı bulunan başka sigorta sözleşmeleri varsa bunları Doğal Afet Sigortaları Kurumu'na bildirmektir.

Tazminat miktarının yasa ve bu poliçe hükümlerine göre tespit edilmesinden sonra Doğal Afet Sigortaları Kurumu , sigorta bedelini aşmamak kaydıyla kesinleşmiş olan tazminat miktarını en geç takip eden bir ay içerisinde hak sahibine ödemek zorundadır.

Zorunlu deprem sigortasının yaptırılmaması durumunda, Devletin yıkım halinde yıkım yardımı yapma yükümlülüğü yasa gereği ortadan kalkar. Devlet tarafından bir hasar ödemesi yapılamaz. Tapu daireleri, belediyeler ve diğer kamu kuruluşlarında bu binalarla ilgili herhangi bir işlem yapılamaz. Ödenmeyen zorunlu

deprem sigortası primleri, Doğal Afet Sigortaları Kurumu tarafından icra yoluyla tahsil edilir.

Zorunlu deprem sigortasının yaptırılması durumunda; deprem halinde binanın 20 milyar TL'ye kadar olan hasarının %2 muafiyet ile (400 milyon kesinti ile) zarar tutarının kesinleşmesini takip eden en geç 1 ay içinde Doğal Afet Sigortaları Kurumu tarafından ödenmesi gereklidir.

III.1.4. Önceden Haber Alma ve Uyarı Ağı

Yıkımlara karşı korunma ve kurtarma işlerinde etkin bir çaba gösterilmesi için büyük ölçüde olay olmadan önce, olurken ya da olduktan sonra haber alma, ilgilileri, halkı uyarma, yardım isteme amaçlarıyla etkin bir iletişim ağının kurulması, çalışır durumda bulundurulması zorunludur (Ergünay, 1976:47). Bu zorunluluk, öncelikle ulaştırma ve iletişim ağının yurt düzeyinde kurulmasını gerektirir (Geray, 2001:18). Yıkım olaylarına karşı bütün yerleşim merkezlerinde korunma ve kurtarma çalışmalarının hızlı biçimde sürdürülebilmesi, gelişmiş teknolojilerden de yararlanılarak etkin iletişim ağlarının kurulması gereklidir. Son Marmara depreminde üç gün boyunca telefonların işlemediği, kilitlendiği bilinmektedir (Geray, 2001:18). İletişimde yaşanan tıkanıklıklar, kargaşa ve yetersizlikler yüzünden enkaz altındakilere zamanında yetişilememiş, bu da binlerce insanın yaşamını yitirmesine neden olmuştur (Geray, 2001:18).

Yıkım olayları içinde en önemli yeri tutan depremin önceden haber alınması ve insanların uyarılması için tarih boyunca çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle de deprem riskine karşı çok çeşitli çalışmalar getirilmiştir. Çin'de

depremin önceden kestirilmesi için başarılı örnekler uygulanmıştır. Örneğin; 1975'te Haicheug depreminde, büyük sarsıntıdan 5,5 saat önce odak (merkez) üssünden 50 km. çevresindeki bölgede halkın evlerini boşaltması sağlanmış, deprem ucuz atlatılmıştır (Geray, 2001:19) ; fakat 27 Temmuz 1976 tarihinde, Tangshan sarsıntısı önceden kestirilip halk uyarılamadığı için 100.000 kişinin ölümüne neden olmuştur (Geray, 2001:19).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde önceden haber alma ve uyarı ağı için 17 ulusal, 250 bölgesel sismik istasyonu ile 5.000 yerel gözlem yeri kurulmuştur. 10.000 görevlinin yanı sıra aynı sayıda gönüllü de çalıştırılmıştır. Bu dizge içinde, 1970-75 yılları arasında 10 deprem önceden kestirilebilmiştir. 4 Şubat 1975 depreminde 2.500 kişiden yalnızca evlerinden çıkmamakta direnen 150 kişinin öldüğü bildirilmektedir (Ergünay, 1976:47).

Çinli kimyager Zhonghao Shou, deprem bulutlarının²⁴ incelenmesiyle deprem hakkında bilgi edinileceğini söylemiştir. Bu yöntemde ilk olarak bulutun kuyruğu fayın olduğu yere yöneldiğinden odak merkezinin belirlenebileceği ileri sürülmektedir. Daha sonra, bulutun büyüklüğü fayın çevresindeki enerjiyi yansıtmakta meydana gelmekte olan büyüklüğün göstergesi olabilmektedir. Son olarak da deprem genellikle bulutun görüldüğü ilk günden itibaren 49 gün içinde olduğu varsayımı ile depremin zamanı hesaplanabilir görüşü ileri sürülmektedir (Shou, 1999:55). Shou yaptığı çalışmalarında 4,1 büyüklüğündeki San Fernando Depremini 3 Haziran 1994'te yaptığı tespit, 8-25 Haziran tarihleri arasında olabileceğini öngörmüştü. Belirtilen bölgede 18 Haziran tarihinde 4,1 büyüklüğünde deprem meydana gelmiştir. Depremin yıkıcı etkisi göz önüne

²⁴ Depremler meydana gelmeden, depremin odak merkezini gösteren deprem bulutunun oluştuğu ve bulutun depremden önce görüldüğü yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir.

alındığında, öngörülerin güvenilir bir işarete dayandırılması gereklidir. (Shou, 1999:56). Deprem bulutlarına dayanarak yapılan 39 öngörüden 14'ünün yanlış çıkması yöntemin güvenilirliğini engellemiştir (Shou, 1999:55).

Depremi önceden kestirilebilmesi için yine bazı öngörülerden yararlanılmaktadır. Genel olarak, bir büyük deprem öncesinde gerek atmosferde gerek yer kabuğunda meydana gelen ve "deprem öncüleri" olarak adlandırılan "anormal ısı artışı"; "yeraltı suyu düzeyindeki ani değişiklikler"; "kaynak sularındaki radon gazı artışı"; "bazı hayvanların olağandışı davranışları" vb. birçok olayın yanı sıra depreme neden olan yüksek şiddetteki titreşimlerin, insan duyumlarımızla algılayamadığımız düşük şiddetli titreşimlerdeki ani artışların hemen ardından geldiğini de ancak özel sismik aletlerle yapabildiğimiz deprem kayıtlarından biliyoruz (Kasapoğlu, 1998:2). Yeryüzünde yaşanan depremler sonrasında, depremin olacağını önceden öğrenmek konusundaki araştırmalar çeşitli boyutlarda sürdürülmektedir. Halen daha etkin bir yöntemle ulaşılmadığını söyleyebiliriz.

III. 2. Yıkım Sırasında Yapılacak İlk Yardım Kurtarma Çalışmaları

İlk yardım ve kurtarma çalışmaları, yıkım olayının ortaya çıkmasından sonra en kısa sürede önceden hazırlanmış planlar doğrultusunda eğitilmiş personel tarafından yapılmalıdır. Bu çalışmalarda amaç, mümkün olan en fazla afetzedeyi kurtarmak ve sağlıklarına kavuşturmak olmalıdır.

Toplum yaşamını etkileyen yıkım olaylarına ilişkin ilk yardım ve kurtarma çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemeler 25 Mayıs 1959 tarihli 7269 sayılı yasa ile

ilk kez düzenlenmiştir. 1968 yılında 1051 sayılı yasa yeniden düzenlenerek; yıkım olayının ortaya çıkmasından sonra yapılacak kurtarma, ilkyardım, barındırma, ölü gömme, yangın söndürme, yıkıntı temizleme (enkaz kaldırma), beslenme gibi konularda; görev alacakları belirleyen, görevlileri atayan, toplanma yerlerini belirten bir izlencenin yapılmasını yasanın 4. maddesi öngörmüştür. Geray'ın (2001:20) da belirttiği gibi illerde kurulacak ilk kurtarma ve yardım komitelerince 4. maddenin uygulaması sağlanmalı ve ilçe, bucak ve köyler için ayrıntılı çalışma ve uygulama izlenceleri 1051 sayılı yasa ile düzenlenmeliydi. 1051 sayılı Yasa'nın 4. maddesine göre ilkyardım ve kurtarma çalışmaları için; görev alacakları belirleyen, görevlileri atayan ve toplanma yerlerini belirten izlenceler düzenlenmemiştir. Söz konusu yasa maddesiyle öngörülen ve 12999 sayılı, 12 Eylül 1968 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan yıkımlara ilişkin ivedi yardım örgütü ve izlenceleri konusundaki yönetmeliğin karışıklıklara yol açması nedeniyle uygulanmadığı anlaşılmıştır. 1988 yılında bu yönetmelik yürürlükten kaldırılmış, yerine 08 Mayıs 1988 tarih, 19808 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 88/12777 sayılı "Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik" yürürlüğe konmuştur.

Başbakanlık tarafından 16 Haziran 1971 tarih ve 27/217-4766 sayılı genelgeyle "Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu" kurulmuştur. Bu kurul tarafından yıkımlarla ilgili acil yardım örgütü ve tasarlama ilkelerini gösteren "Afetler Acil Yardım Örgütü ve Planlama Esasları Kılavuzu" 1972 yılında yayımlanmıştır. Kılavuzun sonunda yer alan örgüt çizgesine göre yıkım ya da yıkıma ilişkin haberin merkezinde bulunan ildeki ilgililere nasıl duyurulacağı belirtildikten sonra illerdeki kurtarma ve yardım komitelerinin nasıl oluşacağı gösterilmiştir (Geray,

2001,20). Yönetmelikle illerdeki komiteye bağlı olarak sürekli etkinlik gösterecek bir büro kurulması öngörülmektedir. Kurulacak bu büro tarafından illerde kurtarma ve yardım komitesine bağlı olarak yıkım sonrası hizmete vermeye hazır iletişim, kayıplara ilişkin ön saptama, güvenlik, kurtarma, sağlık, geçici barındırma, yardım dağıtımı, elektrik, su ve kanalizasyon bakım ve onarımı, yıkıntı kaldırma ve temizleme, ölüleri gömme, ulaşım, el koyma, satın alma olmak üzere 12 çalışma kümesi ya da takımı (ekibi) oluşturulması zorunlu kılınmıştır. Pek çok ilde yönetmelikte, kılavuzda öngörülen biçimde ilk yardım ve kurtarma tasarıları yapılmışsa da bunların uygulanabilirlikleri üzerinde kuşku bulunmaktadı (Geray, 2001,20). Özellikle iller arası yardımlaşma gerektiren büyük yıkımlarda kargaşalar çıkmakta, devlet kuruluşları ile askeri birlikler yardıma yollanmaktadır (Geray, 2001,20). İller arasındaki yardımlaşma eşgüdüm sağlanması gerekliliği yanında, yıkım bölgeleri için bölgesel yardım ve kurtarma özekleri (merkezleri) kurulmasına da gereksinim duyulmaktadır (Geray, 2001,20). Bölge depolarında yeterince yiyecek, giyecek, korunma araçları, gereçleri ile makine parklarının, hatta helikopter gibi taşıtların bulundurulması, telsiz iletişim araçlarıyla donatılması önerisi ciddiyle düşünölmelidir (Geray, 2001,20). Yıkım olduğunda görev alacakların ilk yardım ve kurtarma konusunda eğitimleri için bu tür bölgesel özeklerden yararlanılması olanağı bulunmaktadı (Geray, 2001,20).

Uygulama; tasarıların kâğıt üzerinde kaldığını, yıkım yoğunluğuna göre işlerin "keşmekeş" içinde yürütöldüğünü, daha doğrusu yürütölemediğini göstermektedir (Geray, 2001,20). Son Marmara depremi kentleşmiş ve endüstrileşmiş bir bölgeyi etkilediğinden aksamalar ve eşgüdüm eksikliği bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır (Geray, 2001,20).

Yıkımın meydana gelmesinden başlayarak alınması gereken her türlü ivedi önlemlerin ve yardımların herhangi bir emir beklenmeden yerine getirilmesinden 1988 yılında çıkarılan yönetmeliğin 4. maddesi mülki amir sorumlu tutulmaktadır. Ancak uygulamada bu sorumluluğunu yerine getirmeyen mülki amirlerle ilgili olarak tahkikat yapılmadığı da bilinmektedir.

III. 3. Yıkım Sonrası Yeniden Yapılanma Çalışmaları

Türkiye’de afet yönetiminin başarı ya da başarısızlığı; yaşanan yıkım olayından sonra uygulanan “kurtarma, ilkyardım, iyileştirme ve yeniden inşa” çalışmalarısıyla değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, yeniden yapılanmaya ilişkin amaçlar ve stratejilerin belirlenmesinde gelişimi engellemekte ve doğal yıkımların fiziksel, sosyal, ekonomik, psikolojik kayıplarının etkisini yükseltmektedir. Yıkım olayları karşısında “yara sarma politikası” olarak adlandırılabilen bu yaklaşım kayıpların azaltılmasına yönelik olmadığı için vazgeçilip “önlem alınmasına yönelik” bir yaklaşım benimsenmelidir. Afet yönetiminin yapısı; yıkım öncesi, sırası ve sonrasına dönük olarak yeniden tasarlanmalıdır.

Bu amaçla, afet yönetimi içerisinde yer alan tüm organizasyonların Kızılay, Belediyeler, DSİ, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Afetler Fonu, Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Valiliklerin ilgili birimleri ve bu bağlamda etkinlik gösteren il, ilçe ve merkezi yapılanmaların tek bir organizasyon altında toplanmalıdır. Yıkım olaylarına karşı yapılacak çalışmalarda, yıkım öncesi alınacak önlemlerle kayıpların önlenmesi ya da azaltılması yönündeki çalışmalara gerekli önemin verilmesi gereklidir.

Yıkım sonrası kurtarma çalışmalarında, yardımların dağıtılmasında sivil örgütlenmelere daha fazla olanak tanınmalı ve sivil örgütlerin güçlendirilmesine yönelik toplumsal duyarlılığın yıkım öncesinde de sağlanması doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Deprem yıkımına karşı kayıpların önlenmesi için gereken en önemli çalışma, etkin denetim sistemi geliştirilerek yapıların standartlara uygunluğunun teminidir. Yaşanan depremler sonucunda unutulmaması gereken en önemli konu, yapıların depreme dayanıklı yapılmaması nedeniyle kayıpların yüksek düzeyde olduğudur.

Yıkım olaylarına karşı geliştirilecek önlemlerden birisi de halkın bilgilendirilmesidir. Buna yönelik eğitim çalışmalarına önem verilmelidir. Afet yönetimi sistemi çerçevesinde geliştirilecek önlemlerin uygulanması konusunda halkın katılımı da en üst düzeyde sağlanmalıdır.

Doğal yıkım olayları yaşanan yörelerde, yeni yerleşim nazım planları hazırlanmalı ve bu planlara mutlaka uyulmalıdır. Yıkımı, özellikle deprem felaketini yeni bir yaşama biçimi oluşturma fırsatı olarak değerlendirip yok olan yapı stoğunun çağdaş, ekolojik, geleceğe yönelik bir planlama ile yenilenmesi sağlanmalıdır. Deprem bölgesinde tarım arazileri iskana açılmamalıdır. Deprem bölgeleri için uygun yapı teknolojisi ve bina tipleri belirlenmelidir. Birinci derece deprem bölgelerinde ve zayıf zemin koşullarında zemin mekaniği ve temel mühendisliği araştırmaları zorunlu hale getirilmeli ve yapı ruhsatı sürecinde bu zorunluluk aranmalıdır. Deprem konusunda yapılan araştırmalar desteklenmelidir.

Sağlık hizmetlerinde etkinliği tesis etmek amacıyla her doğal yıkım türüne göre risk ve etki analizi yapılmalı ve bu çalışmalara göre sağlık personeline doğal yıkımlarda görevler verilmeli ve gerekli eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

Tüm bireylerin koruyucu - önleyici hizmetler konusunda eğitilmesi gereklidir. Bu bağlamda anaokulundan başlanarak, ilk, orta, lise, üniversite ve askerlik döneminde ilgili kurumlar tarafından programlı ve sistemli olarak eğitim çalışmaları yapılarak toplumun tümünün yıkımlara karşı bilinç düzeylerinin yükseltilmesi gereklidir.

Eğitim; sivil savunma uzmanları, sağlık eğitimcileri, deprem uzmanları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları tarafından verilmelidir. Bu eğitime "Yıkım olayları nedir?" den başlanmalı; öncesi, anında ve sonrasında alınacak koruyucu önlemler, her yaştan ve her seviyeden insana eğitim yoluyla verilmelidir. Marmara depremi sonrasında sürdürülen eğitim çalışmalarında deprem anında nelerin yapılacağı toplum kesimlerine anlatılmıştır. Yıkım olaylarına hazırlıklı olunması konusundaki eğitim çalışmaları yetersizdir.

Deprem bölgesinde başlatılmış sosyal hizmetlerin sürdürülmesi için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na yeni personel istihdamı sağlanmalıdır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bütçesinde yıkımlarla ilgili harcamalar konusu yeniden düzenlenmelidir. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu'nda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Genel Müdürlük düzeyinde temsil edilmelidir.

Hizmet verdiği yerleşim bölgesindeki gereksinimler doğrultusunda toplumsal dayanışma ve yardımlaşmayı artırarak birey, aile ve toplumun gelişmesi, katılımcı üretken ve kendine yeterli hale gelmesi amacı ile koruyucu - önleyici,

eğitici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici işlevleri olan; halk eğitimi, serbest zaman etkinlikleri, sosyal ve kültürel etkinlikler ile dayanışma ve rehberlik gibi çeşitli hizmetleri bir arada ve en kolay ulaşılabilir biçimde diğer kurum ve kuruluşlar ve görevlilerle işbirliği ve eşgüdüm içerisinde sunmakla görevli ve yükümlü bulunan kuruluşlar biçiminde tanımlanan toplum merkezleri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde her prefabrik yerleşim bölgesinde kurulmalıdır.

Yıkım olayları yaşandıktan sonra, arama-kurtarma çalışmaları, barınma, yeme-içme, giyim-kuşam, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasını takiben, kişilerin normal hayata dönüşlerini hızlandırabilmek; psikolojik, sosyal, kültürel rehabilitasyonlarını sağlamak için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmaların yararlı olması için konferanslar, seminerler, açıkoturumlar düzenlenmeli ve bu çalışmalar çocuklar, gençler, ebeveynler, öğretmenler, yaşlılar göz önünde bulundurularak aşamalı olarak yapılmalıdır.

Sivil Savunma planlarının detaylandırılması, gerçekçi ve uygulanabilir olması sağlanmalıdır. Planda yer alan konularla ilgili uygunluk tatbikatları dönemler içinde yapılmalı, aksamalar varsa tespit edilip bunlarla ilgili düzeltmeler gerçekleştirilmelidir. Planların uygulanması ile görevli kişi ve kuruluşlar izlenmelidir.

III. 3. 1. Yıkım Sonrası İyileştirme Çalışmaları

Yıkım olayları sonrası iyileştirme etkinliklerine başlarken risklere karşı can ve mal güvenliğini sağlamak gereklidir. Bu bağlamda yıkım sonrası meydana gelebilecek olası riskler belirlenip can ve mal kaybının büyümemesi için bunlara

yönelik planlar yapılarak gerekli önlemler alınmalıdır. Yıkım olayları sonrası yıkımdan etkilenen insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçların en kısa zamanda karşılanmasını ve hayatın bir an önce normale dönmesini sağlayacak etkinliklerde bulunmak gereklidir. Bu aşamada yürütülen etkinliklerin ana hedefi; yıkıma uğramış toplulukların iletişim, ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, eğitim, uzun süreli geçici iskan, ekonomik ve sosyal etkinlikler vb. gibi hayati etkinliklerin minimum düzeyde karşılanabilmesi için gerekli tüm çalışmaları yapmaktır (Ergünay, 2000:7).

Yıkımdan etkilenen topluluklar için emniyetli ve çağdaş yeni bir yaşam çevresinin oluşturulması, uygun yerleşim alanları seçimi ve bu alanlarda ailelerin barınacağı konutların uygun standartlarda yapılması gereklidir.

III. 3. 2. Yıkım Sonrası Yeniden İnşa Çalışmaları

Yıkımdan etkilenen ya da zarar gören toplumun yaşamsal etkinliklerinin yıkımdan önceki düzeyde ya da daha ileri bir düzeyde sağlanması, bu aşamada yapılacak çalışmaların temelini oluşturur. Bu etkinlikler içerisinde, yıkılan ya da hasar gören tüm yapı ve tesislerin yeniden inşası olduğu gibi toplumun yıkım nedeniyle bozulmuş olan ekonomik, sosyal ve psikolojik bütünlüğünün de yeniden sağlanması vb. gibi çok geniş alanlara yayılan etkinlikler yer almaktadır (Ergünay, 2000:7).

Dünyada, doğal yıkım olaylarına karşı alınacak önlemler konusunda, birbirinden farklı iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi, doğanın kontrolü için halkın geneli ve yöneticiler tarafından alınan önlemlerin desteklenmesi; ikincisi ise

etkiyi azaltıcı önlemlerin fiziksel yapıya yönlendirilmesidir. Bu ise yıkım riskinin tamamıyla anlaşılmasına dayanır (Tag, 1980:86). Ancak gelişmekte olan ülkelerde, yıkım zararlarını azaltacak önlemleri alabilmek önemli ölçüde ekonomik gücü gerektirmektedir (Tag, 1980:89). Son 20 yılda toplumların ekonomik ve insan kayıpları özellikle gelişmekte olan ülkelerde oldukça artmıştır. Bu da sosyal ve ekonomik gelişmeyi riske sokmuştur (Kremer ve Munasinghe, 1990:36). Bir ülkede asıl yıkım yoksulluktur. Ekonomik gelişmişlik düzeyinin yüksekliği, alınacak önlemlerde maliyetin önemini azaltır.

Yıkım olayları sonucunda; her yıl konut yapımı için ayrılan paranın bu yatırımı karşılayamayacak düzeyde olması, sorunun katlanarak büyümesine neden olmaktadır. Konut üretimindeki yetersizlikler, son yıllarda meydana gelen deprem ve sel yıkımları, konut açığını daha da büyütüştür. Konut üretiminin olası yıkımlarda can ve mal kaybına yol açmayacak , bu alanda ortaya çıkan talebi karşılayacak biçimde planlanması gereklidir.

SONUÇ

Ülkemizde yıkım olayları karşısında yaşanan sorunları, sorunların önlenmesi için oluşturulmuş yasa ve örgütleri, kuruluşları değerlendirirken yaptığımız saptamaları aşağıdaki biçimde özetleyebiliriz.

Doğal yıkım olayları sonucunda oluşabilecek zararlar konusunda, yıkım olayı meydana gelmeden önce yapılan çalışmaların ve alınan önlemlerin yetersizliği bu olaylar sonucunda meydana gelen kayıpların artmasına neden olmaktadır. Yıkım olayları ile ilgili çalışmalarda, yıkım sonrasında yara sarma politikalarına önem ve öncelik verilmesi bu sonucu doğurmaktadır.

Yürürlükte bulunan yasa ve yönetmeliklere uymama anlayışı, başta yerel yönetimler olmak üzere toplumun her kademesinde alışkanlık haline gelmiştir. Yasa ve yönetmeliklere uyulması konusunda etkin gözetimin yapılmaması da bu alışkanlığı güçlendirmiştir.

Ülkemizde yerleşmeyi ve yapılaşmayı etkili bir biçimde denetleyecek imar mevzuatı ve yapı denetimi sistemi kurulamaması; meslek sigortası, uzman (yetkili) mühendislik gibi çağdaş uygulamalara geçilememesine yol açmıştır. İmar uygulamalarında rantçı ve çıkarıcı anlayışın hakim olması, risk düzeyi yüksek yapılaşma ve yerleşmelerin oluşmasına neden olmuştur.

İnşaat mühendisi, mimar, şehir plancısı, yerbilimci yetiştiren üniversitelerde ülkenin sahip olduğu doğal yıkım riski ile zararlarının azaltılması konusunda temel bilgileri içeren eğitimin yeterli düzeyde olmaması Marmara depremi sonucunda görülmüştür.

Doğal yıkım olaylarının önlenmesi ve zararlarının azaltılması konusunda merkezi yönetim, yerel yönetim, özel sektör ve halkın görev, yetki ve sorumlulukları arasında akılcı dengeler oluşturulmamaktadır. Her olayın ağır ekonomik maliyeti merkezi yönetimin kıt kaynakları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu alandaki eşgüdümün sağlanmamış olması yıkımlar karşısında kargaşaya yol açmakta, merkezi yönetimin tek başına yetersiz kaldığı görülmektedir.

Doğal yıkım olayı sırasında, yıkım bölgesindeki iletişim sisteminin zarar görmesi ya da iletişim sistemlerine aşırı talep gelmesi, yıkım bölgesi içinde ve yıkım bölgesiyle diğer bölgeler arasında büyük sıkıntılar yaşatmaktadır. Bunun sonucunda, yıkım sonrası ilkyardım ağı ve kurtarma çalışmalarında aksamalar ortaya çıkmaktadır.

Doğal yıkım olayı sırasında; ulaşım sistemlerinin zarar görmesi, yıkım bölgesinde bulunanların hızla bölgeyi terk etmek istemeleri, yıkımdan etkilenmeyen bölgelerden yıkım bölgesine kısa sürede yardım getirilmeye çalışılması sonucu ulaşımda ciddi tıkanmalar yaşanmakta ve yıkım bölgesine ulaşılmasında, ilkyardımın sunulmasında gecikmeler meydana gelmektedir.

Doğal yıkım olayları ile ilgili çeşitli bilgileri toplayan kurumların topladıkları bu bilgileri anında iletebilecekleri birimler ile kendisine gelen bu bilgileri değerlendirebilecek ve yıkım bölgesine ulaşılmasında ilkyardımın sunacak kuruluşları harekete geçirecek daimi bir bilgi değerlendirme biriminin bulunmaması sonucu yıkım olayının boyutu, etkilediği alan, yardımın biçimi, eşgüdümü gibi konularda büyük insan, zaman, emek ve değer kayıpları oluşmaktadır.

Doğal yıkım olaylarının meydana geldiği sırada insanların toplu olarak bulunduğu alanlarda yeterli miktarda erken uyarı sistemleri bulunmaması, doğal yıkımlarda meydana gelen maddi zararın ve insan kayıplarının artmasına neden olmaktadır.

Yıkım olaylarına karşı etkin ve güçlü bir sivil örgütlenme başlamasına karşın mevzuatımızda bu gücün doğal yıkımlarla ilgili kullanımı ve yönlendirilmesi ile ilgili yeterli düzenleme bulunmamaktadır. Özellikle Doğu Marmara depremi ile bu konuda çeşitli girişimler ve sivil örgütlenmeler oluşturulmaya çalışılmıştır. Yasal düzenlemelerle sivil güçlerin çalışmasına olanak sağlanmalıdır.

Ulusal ve uluslararası yardımların toplanması ve dağıtılması ile ilgili düzenlemelerin yapılması gereklidir. Yapılan bireysel yardımların toplanması, dağıtılması ve dış yardımların Türkiye'ye gönderilmesi konusunda yeterli düzenleme bulunmaması ve denetim düzeneklerinin kurulmaması sonucu yolsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

ÖZET

Bu çalışmada, doğal yıkım olaylarının toplum yaşamı üzerindeki etkileri tartışılmış ve Türkiye topraklarının bu riskin ne kadar etkisi altında bulunduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde, doğal yıkım olayları tanımlanarak Türkiye topraklarının risklerden etkilenme boyutu tespit edilmiştir. İkinci bölümde, dünyadan afet yönetim yapılanmasına örnekler verilmiş, Türkiye'de afet yönetimi süreci dönemler halinde ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Türkiye'de afet yönetiminde görev alan örgütsel yapılanmalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise yıkım olaylarına karşı yapılacak çalışmalar üzerinde durularak bu konu yıkım öncesi, sırası ve sonrası süreçleri ile ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışmada kurumsal yapılanma, tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiştir. Yıkım olaylarının topluma olan zararının önlenmesi için yapılan çalışmalar ve alınması gereken önlemler saptanmaya çalışılmıştır.

Toplum yaşamını etkileyen doğal afetlerde yasal süreç ile toplumun eğitim düzeyinin taşıdığı önem, yıkım olaylarının olumsuz etkilerini azaltmak bakımından önem taşımaktadır. Olaylarda yasal süreç ve toplumun eğitim gerekliliği boyutu incelenerek toplumsal yaşamın bir parçası olan yıkım olaylarının etkinliğinin önlenmesi ile ilgili saptamalar yapılmıştır.

SUMMARY

The purpose of this study is to investigate the effects of natural disasters on social life to find out how much treat Turkish lands have by natural disasters.

In the first Chapter we defined natural disasters. By using this definitions we tried to find the range of effects on Turkish lands. In the second Chapter anti-disaster projects we developed. In these projects, we examined the activities that should be conducted before disaster, during the disaster and after the disaster. We offered some disaster (crisis) management organizations in Turkey and gave some examples from ground the world. In the third Chapter, we examined the history of crisis managements programs in Turkey.

In this study, organizational structure is investigated in historical process. In order to prevent the possible damages, disasters cause on society, precautions that need to be taken were offered.

The necessity of the education of people and legal process were also suggested by this study in order to prepare society to deal with developing effects of natural disasters.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, Ő. (1971). *Afet hizmetleri ve afetler mevzuatı hakkında genel bilgiler*. Ankara: T.C. İmar ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Afet İşleri Genel Müdürlüğü. (1993). *Afetlere ilişkin acil yardım teşkilatı ve planlama esaslarına dair yönetmelik*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Afet İşleri Genel Müdürlüğü. (1968). *Afetlerin genel hayata etkinliğine ilişkin temel kurallar hakkında yönetmelik*. Ankara: T.C. İmar ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Afet İşleri Genel Müdürlüğü. (2000). *Yasalar ve Yönetmelikler ve Karamameler*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Alkan, M. (1995). Ağaçların Heyelana Etkisi. *II. Heyelan Sempozyumu*. Sakarya Üniversitesi. 57-65. Sakarya.
- Alkan, M.Ö. (1999). 1894 İstanbul depremi. *Cogito Dergisi*. 20, 33-41.
- Alper, E. (1998). Olağan üstü haller. *AMME İdaresi Dergisi*. 4, 45-99.
- Aydın, M.N., Erdik, M., Yüzügüllü, Ö. (1996). Deprem öncesi güçlendirmede kapsam, olabilirlik ve öncelik sorunları. TÜBİTAK.*Erzincan ve Dinar deneyimleri Işığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları*. TÜBİTAK Deprem sempozyumu. 15-16 Şubat. 389-393 Ankara.
- Aytun, A. (1982). Kırsal konutların deprem dayanımı. *Konut Kurultayı*. TMMOB. İnşaat Mühendisleri Odası. 82.
- Bağcı, G., Yatman, A., Özdemir, S., Altın, N. (1991). Türkiye'de Hasar Yapan Depremler. *Deprem Araştırma Bülteni*. 69. 113-126.

- Barka, A. (1996). Deprem öncesi ve sonrasında yerbilimleri açısından eksiklerimiz. TÜBİTAK. Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. *TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16 Şubat. 363-369. Ankara.
- Barka, A. (1999). Marmara Denizi'nin deprem mekanizması. *Bilim ve Teknik*. 383, 28-32.
- Bayülke, N. (1978). Depremler ve Depreme Dayanıklı Yapılar. *İmar ve İskan Bakanlığı Deprem Araştırma Enstitüsü*. Ankara: 20.
- Bayülke, N. (1995). Depremlerde yapı güvenliği, yapı kalitesi ve denetim üzerine düşünceler. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası. 376, 17-19.
- Bayülke, N. (1996). Depreme dayanıklı yapı yönetmelikleri. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. 385, 52-53.
- Birand, A. ve Ergünay, O. (2001). *Türkiye'nin afet sorunlarına genel bakış ve Erzincan depremi uygulaması*. İstanbul: Türkiye Deprem Vakfı.
- Boduroğlu, M.H., Ergünay, O., Gündoğdu, O. ve Tezcan, S.S. (Derl.) (1999). *Deprem her an gelebilir!*. İstanbul: Türkiye Deprem Vakfı.
- Boratay, K. (1999). Köklü çözüm, kamu mülkiyeti ve planlama. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 13.
- Boysan, A. (1999). Deprem üzerine düşünceler. *Cumhuriyet gazetesi*. 24 Kasım. 2.
- Crampin, S. (2000). Uluslar arası tartışma: Deprem önceden tahmin edilebilir mi?. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 68, 40-41.

- Cevat, E. (1996). Bölgesel Taşkın Zararları ve Taşkın Kontrol. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası. 42.
- Demir, H. (1996). Türkiye'de kurulabilir yapı denetimi. TÜBİTAK. Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. *TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16 Şubat. 417-426. Ankara.
- Demirtaş, R. (1998). Depremle yaşamak. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB. 25, 26-28.
- Demirtaş, R. (1999). 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi; Hasarın ağır olmasına ne etkili oldu?. *Jeoloji Mühendisleri Odası Dergisi*. Haber Bülteni. TMMOB. 99, 55-56.
- Demirtaş, R., Erkmen, C., ve Yaman, M. (2001). Deprem ve Fay. *T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Dergisi*. 1, 8-18.
- DPT-Devlet Planlama Teşkilatı. (1996). KONUT, yedinci beş yıllık kalkınma planı Özel ihtisas komisyonu raporu. *T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını*. Ankara.
- DPT-Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyonu (DAK), Kurumsal Yapı Komisyonu Raporu. *DPT*. Ankara.
- Ekinci, O. (1999). Asıl deprem, 1950'de Hilton oteli ile başladı!. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 64, 6-12.
- Ekinci, O. (1992). *Erzincan felaketinin nedeni. 1992 Erzincan Depremi*. Erzincan. Kervan Yayınları, 127-129.
- Emrealp, S. (1993). *Belediyelerde kriz yönetimi*. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, IULA EMME. İstanbul: Kent.

- Enerji-Yapı Yol Sen. (1999). Çöken ne?. *Enerji, Yol, Yapı, Altyapı ve tapu Kadastro Emekçileri Sendikası Aylık Haber Bülteni Deprem Özel Sayısı*. Alf Matbaacılık.
- Ercan, A. (1999). Yerin yürüdüğü bölgelerde ayak altında dolaşmayacaksınız!. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 46-52.
- Erengözgin, Ç. (1999). Deprem öldürmedi!. *Arkitekt Dergisi*. 469, 30-38.
- Erden, N.P. (2000). Son Marmara Depremleri. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 68, 38-39.
- Erdik, M., Işıkara, A.M., Swift, J.A. ve Onur, T. (1996). Kentlerde deprem risklerinin belirlenmesi: deprem senaryoları. TÜBİTAK. Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. *TÜBİTAK Deprem Sempozyumu*. 113-119. Ankara.
- Ergen, V.B., Ayten, A.M. ve Yazar, K.H. (1999). Doğal afetlerin kentler üzerindeki baskısı ve alınması gereken önlemler. *Kent Kurultayı Bildiriler Kitabı*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. Adana.
- Ergünay, O. (1976). Depremin önceden bildirilmesi. *Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni*. 12, 36-55
- Ergünay, O. (1996). Yeni Deprem Yönetmeliği. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. 385, 6-7
- Ergünay, O. (1998). *Afet-Afet Türleri, Afet yönetimi*. Ankara: Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Ergünay, O. (2000). Ülkemizde yapı denetiminin gelişimi ve 595 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen yeni yapı denetim sistemi. *Yayınlanmamış Makale*. Ankara.

- Ergünay, O. (2000). Afetlerin simulasyonu ve afet senaryoları. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü. Afete karşı hazırlık ve yönetimi kursu. 7-11 Kasım. Ankara: 39-44
- Erkek, C. (1995). Bölgesel taşkın zararları ve taşkın kontrolü. *Türkiye Mühendislik haberleri*. TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası. 42-43
- Erkoç, T., Baran, B. ve Hazarçelebi, Ü. (2000). *Deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yapmalıyız?*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Erkoç, T. (2001). Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Depremlerinde Yapılan Faliyetler. *T.C.Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Dergisi*. 1, 32-52.
- Erkoç, T. (2001). Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün Görevleri. *T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Dergisi*. 1, 53-72.
- Erzincan Valiliği. (1992). *Deprem ve Erzincan, 13 Mart 1992 Erzincan Depremi'nin öncesi deprem olayları ve sonrası*. İstanbul: T.C.Erzincan Valiliği.
- Ertunç, A. (1991). Çoruh Nehri Üzerinde Tasarlanan Baraj Projelerine Heyelanların Etkisi *Türkiye I. Heyelan Sempozyumu Bildiri Özetleri*. 319-327. Ankara: TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası.
- Ildır, B. (1995) Ülkemizdeki Heyelanların Dağılımı ve Afetler Yasası İle İlgili Uygulamalar. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. 379, 5-8
- Gedizlioğlu, M.L. (1999). Deprem, plan, yapı ve diğerleri. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 18-23.

- Gedizlioğlu, M. L. (2000). Yapı denetiminde 'yeni düzen'. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 6. 49-51.
- Geray, C. (2001). Toplum yaşamını etkileyen kıran (afet) olayları. Ankara: Yayınlanmamış makale.
- Geray, C. (2001). *Yıkım Bölgelerinin Yapılaşmasında İşlendirmeye Gereken önem Verilmeli*. Ankara: Kent Kooperatifçiliği.
- Geray, C., Keleş, R., Yavuz, F., Hamamcı, C. (1983). Şehircilik. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 9, 2358-2374.
- Güler, H.H. (1998). Doğal afet zararları ve Türkiye. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB. 25, 20-21.
- Günay, T. (1991). Yağış, Sel, Heyelan · Sempozyumu. *Türkiye Jeolojik Araştırmaları Özetleri*. (Bildiriler), TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. 222-236.
- Güner, R. (1997) Heyelanların Önlenmesi ve Düzeltilmesi. *Türkiye Mühendislik Haberleri* TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası.59.
- Helvacioğlu, E. (1999). Enkaz kaldırmaya nasıl başlayacağız?. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 4-5.
- Ildır, B. (1995). Ülkemizdeki Heyelanların Dağılımı ve Afetler Yasası İle İlgili Uygulamalar. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. 379, 5-11.
- Işıklı, A. (1999). Deprem dersleri. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 65, 22-23.
- Inan, N. (2000). Toplu yok olmalar ve Homo Sapiens' lere öğütler. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 67, 66–67.

- Karaca, Ö. (1998). Meteorolojik kaynaklı doğal afetler. Türkiye için kısa bir değerlendirme. *Birlik Haberleri Dergisi*, TMMOB. 25, 39-40.
- Karaman, M.E. (1999). 17 Ağustos 1999 Gölcük-Arifiye Depremleri ve yerbilimleri. Haber Bülteni. *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Dergisi*. Ankara: 99, 14-26.
- Karancı, A.N. (1999). 17 Ağustos 1999 depreminin psiko-sosyal boyutları. *ODTÜ'lü. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Dergisi*. 22, 17-10.
- Kasapoğlu, K.E. (1998). Deprem Türkiye'nin Yazgısı Olmamalı. 3-Temmuz *Cumhuriyet Gazetesi*. 2.
- Keskinok, Ç. (1999). Bu büyük yıkım hangi politikaların sonucu?. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 14-17.
- Kılıçer, Ü. Değirmencioğlu, N. Yayvan, M. (2000). Meteorolojik kaynaklı doğal afetler (sel, çığ, fırtına). *DPT. Doğal Afetler Komisyonu Raporu Ek-6*. Ankara.
- Kılıçer, Ü. Kulga, Z. (1998). Sel riski haritalarının konvansiyonel yöntemlerle hazırlanması, *Afet zararlarının azaltılması ve fiziksel planlama etkinliklerinde uzay teknolojilerinin sunduğu semineri bildirileri*. 24-26 Haziran. Ankara: 13.
- Kiper, P. (1996). Bir deprem sonrası planlama çalışmalarının ardından. *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler*. 29, 12-15.
- Knopoff, L. (1999). Deprem tahmini zor; ancak imkansız değil. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 65, 24-25.

- Kreimer, A., Munasinghe, M. (1990). Managing Natural Disasters and Environment. *The International Decade for Natural Disaster Reduction, World Bank Press, Washington, D.C.* 36.
- Koçyiğit, A., Tatar, O., Temiz, H., Gürsoy, H. (1996). Deprem sorunlarının Çözümüne Eğitsel, Jeolojik ve Yönetimsel yaklaşımlar. *Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. TÜBİTAK Deprem sempozyumu. Ankara: 15-16 Şubat.* 47-55.
- Kriz Yönetim Merkezi. (2000). *Depremler 1999*. T.C. Kriz Yönetim Merkezi, Başbakanlık Basımevi. Ankara.
- Kulguz, O.B. (1995). Zelzeleye dayanıklı ekolojik ahşap iskeletli evler. *Türkiye Sorunları Dizisi*. Ankara:12, 53-64.
- Main, L. (2000). Deprem öngörüsü, sonuç sözleri. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 68, 45-46.
- Meltzer, J. (1968). *Şehirlerin yeniden geliştirilmesi sırasında yerlerinden çıkarılan ailelerin başka yerlere yerleştirilmesi Chicago tecrübesi*. İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara.
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği. (1993). Türkiye'de bölge Planlamasının Evreleri. *Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği*. Ankara.
- Noyan, Ö.F. (1999). İklim değişimlerine bağlı doğal afetlerin kent ortamına etkileri. *Kent Kurultayı Bildiriler Kitabı*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. Adana.

- Oguz, G. (1996). Türkiye'de yıkıcı depremlere karşı alınması gereken önlemler ve İstanbul örneği. TÜBİTAK. *Erzincan ve Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16 Şubat. 285-294. Ankara.
- Özcan, Ü. (1998). Doğal afet zararlarının önlenmesi ve en aza indirgenmesinde fiziki planlamanın rolü. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB. 25, 45-48.
- Özkan, N. (1999). Marmara depremi ve hukuksal sorumluluk. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 44-45.
- Özmen, B., Nurlu, M. Ve Güler, H. (1997). *Coğrafi Bilgi Sistemi ile deprem bölgelerinin incelenmesi*. T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara.
- Özşanlı, Ç. (1998). İstanbul'da yerleşim ve deprem gerçeği. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB. 25, 34-36.
- Öztaş, H.T. (1999). 1999 Körfez depreminde görülen eksikler, yanlışlıklar, ve Deprem kayıplarını en aza indirecek çözüm önerileri” Haber Bülteni, *TMMOB, Jeoloji Mühendisler Odası Dergisi*. Ankara: 99, 55-56.
- Şahin, A. (1996). Dinar. *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler*. 29, 10-11.
- Serenkök, S. (1998). Adana-Ceyhan depremi gerçekleri ve alınması gerekli dersler. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB. 25, 29-31.
- Şengün, A.B. (1996). Depremde kurtarma etkinlikleri. TÜBİTAK. *Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16 Şubat. 295-302. Ankara.
- Shou, Z. (1999). Çin'de depreme karşı mücadele. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 65, 30-33.

- Shou, Z. (1999). Deprem bulutları güvenilir bir habercidir. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 53-57.
- Sivil Savunma Müdürlüğü. (1991). Sivil savunma broşürü. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Müdürlüğü.
- Sornette, D. (2000). Depremlerin simyası. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 68, 43-45.
- Soygür, Ü. (1996). Depremle birlikte yaşamak. TÜBİTAK. *Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16 Şubat. 37-43. Ankara.
- Sucuoğlu, H. ve Ergünay, O. (1996). Depreme karşı hazırlıkta İnşaat Mühendislerinin rolü. *Türkiye Mühendislik Haberleri*. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. 385, 54-56.
- Sucuoğlu, H. (1999). Doğanın şiddetli yüzü, İzmit Deprem. *ODTÜ'lü, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Dergisi*. 22, 4-6.
- Şavkay, B.H. (1999). O gün. *Arkitekt Dergisi*, 469, 20-25.
- Şengezer, B. (1999). Türkiye kentleşme ve sismik emniyet politikaları nasıl olmalı?. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 24-29.
- Şengün, H. (1996) Trabzon İlinde Afet Konut Uygulamaları. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. TODAİE, Ankara.
- Tag, M. (1980). Planing Process in Disasters Prone Areas with Reference to Floods in Tunisia. *Disasters, Royal Institute of Technology*, Vol..3, No:1 Stocholm, Sweden. 89.
- Tankut, T. (2000). Depreme hazırlanmak. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 78, 32-36

- Taymaz, T. (1996). Deprem sorunlarının çözümünde ulusal deprem istasyonları ağının önemi. TÜBİTAK. *Erzincan Dinar deneyimleri ışığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları bildiriler kitabı, TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. 15-16, Şubat. 57-64. Ankara.
- Taymaz, T. (1999). Deprem. *Cogito dergisi*. 20, 72-87.
- T.C. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi. (2000). 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra bakanlıklar ve kamu kuruluşlarınca yapılan çalışmalar Başbakanlık basımevi. Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (1993). *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*. T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (1999). Afet bölgelerinde yapılacak Yapılar hakkında yönetmelik, 1997 deprem yönetmeliği, (1998 değişiklikleri ile).
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2001). Heyelan Tehlikesi. *Afet ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü Eğitim-Haber –Bilim Dergisi*. 1, 25-31.
- T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (1999). Marmara depreminden sonra Basına yapılan duyurular, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı Malzemeleri ve Deprem Araştırma Genel Müdürlüğü. (1983). 30 Ekim Erzurum-Kars depremi raporu. Ankara.
- Tekel, H. (1996). Erzincan ve Dinar'da yeniden yapılanmanın düşündükleri. Ankara: *Türkiye Mühendislik Haberleri, TMMOB. İnşaat Mühendisleri Odası*. 385, 57-64.
- Tekeli, İ. (1992). *Belediyecilik yazıları (1976-1991)* İstanbul: IULA-EMME, Yerel Yönetimler Birliği.

- Tezcan, S.S. (1999). Kehanetle uğraşmak yerine, depreme dayanıklı bina yapmalı. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 64, 33-35.
- TMMOB, Orman Mühendisleri Odası. (1998). Batı Karadeniz sel ve taşkını. *Birlik Haberleri Dergisi*. TMMOB, 25, 52-60.
- TMMOB. Şehir Plancılar Odası. (1996). Dinar depreminden dersler. *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler*. Ankara: 29, 7-9.
- Tuğrul, H.S. (1998). Türkiye’de doğal afetler sorunu. *Birlik Haberleri Dergisi*.TMMOB. 25, 23-24.
- Tuna, M.E. (1996). Yapılarda zorunlu inşaat sigortası ve tarafsız denetim.TÜBİTAK. *Erzincan ve Dinar deneyimleri Işığında Türkiye'nin deprem sorunlarına çözüm arayışları. TÜBİTAK Deprem sempozyumu*. Ankara:15-16 Şubat. 427-435.
- Ulutaş, E. (2000). Akkuyu Nükleer Santrali ve deprem. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 67, 64-65.
- Ustaömer, H. (1993). 13 Mart 1992 Erzincan Depremi sonrası kurtarma ve Enkaz kaldırma, acil yardım ve yeniden yapılanma çalışmaları. *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler*. 17, 11-15.
- Utku, T. (1975). *Teori ve Tatbikatta Heyelanlar*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü Basımevi.
- Uzmay, Ü. (1999). Altımız çürük" ya üstümüz?. *Arkitekt Dergisi*. 469, 14-18.
- Wu, Z. (2000). Oyun kuralları. *Bilim ve Ütopya Dergisi*. 68, 42-43.
- Yalçiner, A.C. (1999). 1999 İzmit tsunamisi. *Bilim ve Teknik*. 383, 34-39.
- Yılmaz, Ç. (1992). *13 Mart Erzincan Depremi ilk incelemeleri. Erzincan Depremi*. Erzincan: Kervan Yayınları. 130-132.